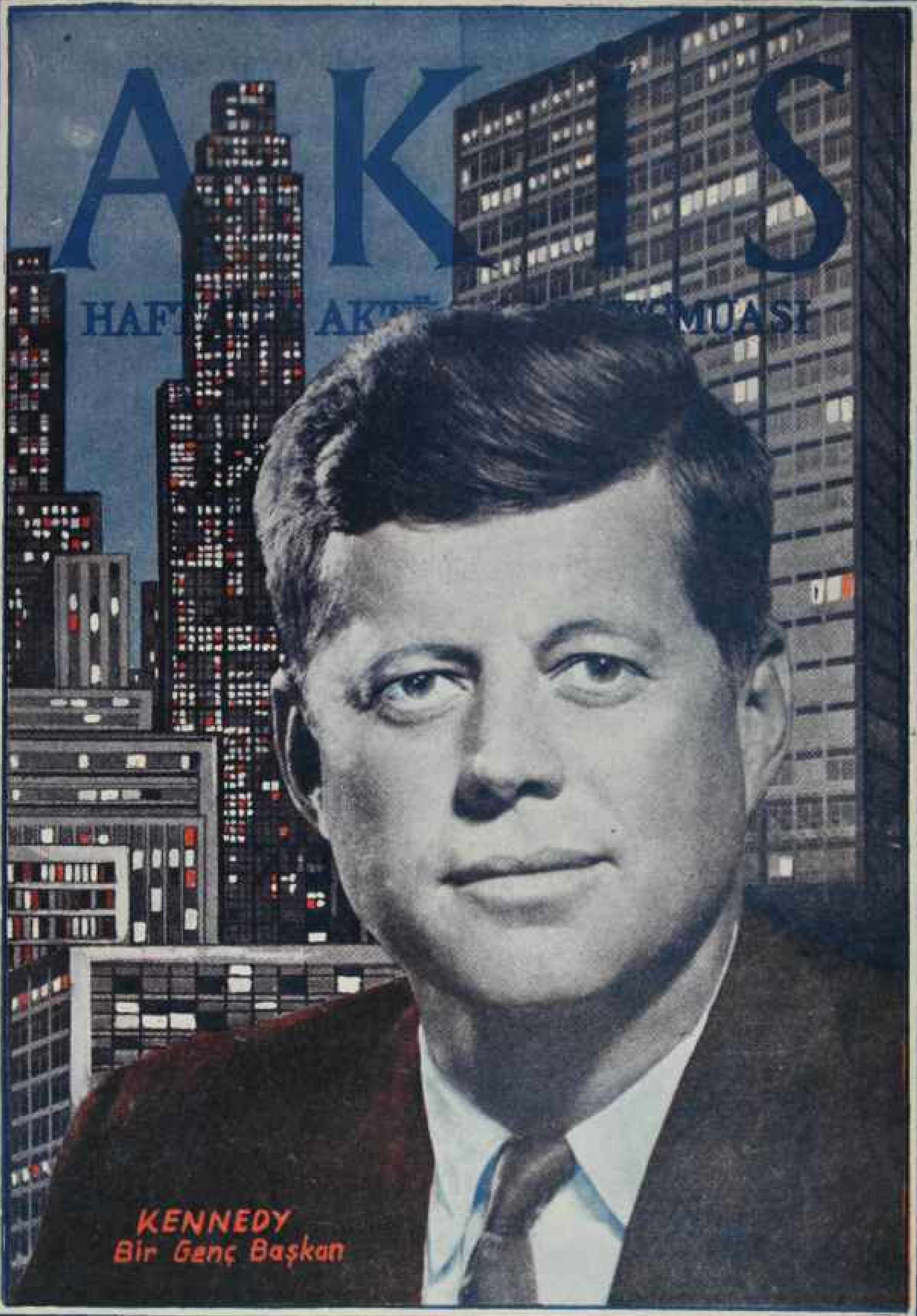

FİYATI : 1 LİRA

Neşeli ve memnun
...ÇÜNKÜ HER TARAFI YAĞA BULANMIŞ, İS İÇİNDEKİ TAVASINI BİRKAÇ DAKİKADA TEMİZLEYİVERDİ
Bu temizlik mucizesi yalnız ve yalnız FAY Temizleme Tozu sayesinde gerçek olabilir. Puro Sabun Fabrikasında tamamen hususi bir formülle imâl edilen FAY Temizleme Tozu, kiri, yağı, pası ve bütün lekeleri yokeder... ev kadınının bilûmum temizlik işlerinde sür'at ve kolaylık sağlar.
FAY
fay
fay
HERŞEYİ DAHA İYİ TEMİZLER
ÜSTELİK...
Fay Temizleme Tozu Kutularına Para ve Hoş Sürprizler rasgele serpiştirilmektedir. Yüzbinlerce ev kadını gibi siz de bugün bakkalınızdan Fay isteyiniz

AKİS

Haftalık Aktüalite Mecmuası
Yıl: 6, Cilt; XIX, Sayı: 330
Yazı İşleri
Rüzgarlı Sokak Ovehan kat 3 Daire 7
Tel: 11 89 92 P. K. 582 - Ankara
*
İdare :
Denizciler Caddesi 23/B
Rüzgârlı Matbaa Tel: 11 52 21

istanbu*l Bürosu
Cağaloğlu, Türkocağı C. Gürsoy Han
Tel : 27 12 07

Baş*yazar
Metin Toker
*
AKİS Neşriyat Ltd. Şirketi adına imtiyaz sahibi ve yazı işlerini fiilen idare iden mes'ul müdür
Kurtul ALTUĞ
*
Karikatür :
TURHAN
*
Fotoğraf :
Hüseyin EZER
Associated Press
Türk Haberler Ajansı
Klişe :
Doğan Klişe
*
Müessese Müdürü :
Mübin TOKER

Bu mecmua Basın Ahlâk yasasına uymayı taahhüt etmiştir.

Abone şartları :
3 aylık (12 nüsha) : 10.00 lira
6 aylık (25 nüsha) : 20.00 lira
1 senelik (52 nüsha) : 40.00 lira
İlan şartları :
Santimi : 20 lira
3 renkli arka kapak : 2.500 TL
İlân İşleri :
Telefon : 11 52 21
*
Dizildiği yer :
Rüzgârlı Matbaa
Basıldığı yer:
Güneş Matbaacılık T.A.Ş.
Basıldığı tarih: 13.11.1960
FİYATI: 1 LİRA

Kapak resmimiz
Kennedy
Sevimli Amerikalı

Kendi Aramızda

Sevgili AKİS Okuyucuları

Bu sayıda, mecmuayı açtığınızda karşınızda bulacağınız gene YASSIADA DURUŞMALARI olacaktır. Marmaranın bu şöhretli adasında haftanın sonunda cereyan eden hadiseler, bunları ön plâna çıkarmıştır. Duruşmaların bir gayya kuyusu halini almakta olduğu açıkça belirmiş ve bunun tehlikesi gözlere çarpmıştır. "Dâvalar" başlıklı kısmımızda, aranılan çâre baklanda bilgi edinecek ve duruşmaların bir an evvel hem cazip, hem süratli hale getirilmesi için tasarlananlar konusunda bilgi sahibi olacaksınız. Zaten, sürat bahsinde ileri sürülen fikirler ilk meyvalarını cuma günü vermiş ve eşme ait bir arsa satışında düşük Nedim Ökmenin nüfuz ticareti yapmış bulunduğuna ortaya reddedilemeyecek şekilde koyan dâva bir tek günde esas itibariyle tamamlanmış, iş müdafaaya kalmıştır. Böylece iki günde ve sâdece üç celsede bir dosya ortadan kaldırılmış olacaktır. Arsa dâvasının, mahiyeti itibariyle değil de artistleri ve bilhassa Nedim Ökmenin zihniyeti bakımından alâka çekici tafsilâtı "Yolsuzluklar" başlıklı yazıda anlatılmaktadır. Yassıadadaki AKİS ekibi Nedim Ökmeni maneviyatı kırılmış, sinirli ve hırslı bulmuştur. Bilindiği gibi düşük Tarım Bakanı, Celâl Bayarla birlikte Yassıadanın hüküm giymiş tek sakinidir. Gerçi "Köpek Dâvası"yla ilgili karar açıklanmamış, hükmün tefhimi bütün duruşmaların sonuna bırakılmıştır ama, Nedim Ökmenin halinden anlaşılan, bu hüküm hakkında öyle fazla bir hayale kapılmadığıdır. Hele, daha bir çok suiistimal hâdisesinden dolayı yargılanacağını öğrenmesi düşük Bakanı ümidini kaybetmiş hale sokmuş, maneviyatını kırmıştır. Celâl Bayar büyük oyun oynadığından Köpek Dâvasına fazla önem vermemektedir. Ama dâvanın tam Nedim Ökmenin seviyesinde bulunması ve arsa meselesiyle diğer yolsuzluklara ait dosyaların açılmasında marifetlerinin ortaya çıkacağından emin olması düşük Bakanı yıkmışa benzemektedir. Okuyucularımız "Yolsuzluklar" yazısını ibretle okuyacaklar ve gülünç bir hikâyenin acıklı taraflarını da kolaylıkla keşfedeceklerdir.

Ama, Yassıada asıl haftanın tam sonundaki gün cümbüşlü saatler yaşamıştır. "Celseler" başlıklı yazımızda bu "Eğlenceli Cumartesi"nin mükemmel bir hikâyesini "sanki siz de oradaymışsınız" gibi okuyacak ve o gün için Yassıadaya bir davetiye bulamamış olduğunuzdan dolayı zerrece üzülmeyeceksiniz. Zira Adadaki ekibimiz, "Eğlenceli Cumartesi" yazısıyla size bu davetiyeyi sağlamaktadır.

Yassıada duruşmaları, önümüzdeki sayıda da mecmuanın başını işgal edeceğe benzemektedir. Haftanın ilk günlerinden birinde "İpar Dâvası" Yüksek Adalet Divanının önüne gelecek ve bu mükemmel nüfuz ticareti, yolsuzluk, pervasızlık, fütursuzluk hâdisesi mesulleriyle, ortaklarıyla ayan beyan gözler önüne serilecektir. O gün sanık sandalyalarını Ali İparla ortağı Fatin Rüştü Zorludan başka bir demet çiçek işgal edecek ve düşük Menderesle meşhur Döviz Komitesinin üyeleri vazifelerini suiistimal ettikleri ithamıyla hâkimlerin huzuruna çıkacaklardır. Böylece Polatkanı, Erkmeni, Berki, Atamam ve diğerlerini yanyana seyretmek kabil hale gelecektir. Yalnız, demedin bir gülü eksik olacaktır: Nihad Ali Üçüncü. Başta Zorlu, pek çok düşüğün dışardaki komisyonculuğunu yapan ve kirli işlerini çeviren bu Washington Ekonomi Heyetimiz sabık Başkam Türkiyeye dönmemeyi tercih etmiş ve suçu böylece zımnen ikrar etmiştir.

*

Geçen haftanın içinde ortaya atılan bir mesele siyasi çevreleri ziyadesiyle meşgul etti. Mesele, kurulması mutasavver "Kültür ve Ülkü Birliği Teşkilâtı"y]a ilgiliydi. Konunun ehemmiyeti AKİS objektifinin o yöne çevrilmesine sebep oldu. Gerçi AKİS bundan evvelki sayısında "Kültür ve Ülkü Biriiği"ne ait haberleri bütün teferruatıyla vermişti. Fakat mesele ehemmiyetliydi ve üzerinde durulması gerekiyordu. Başkentteki AKİS'çiler bir taraftan meselenin haber yönünü kovalarlarken, diğer taraftan da Komitenin ve siyasi çevrelerin bu konudaki görüşlerini tespitte fayda mülâhaza ettiler. AKİS'in bu hafta YURTTA OLUP BİTENLER kısmında bulunan iki "Bir Görüş" bu mülahazanın bir neticesidir. Bahis mevzuu kanun teklifine tama koyan Kurmay Yarbay Şefik Soyuyüce ve aydın yazar Bülent Ecevitin görüşlerinin meselenin teşrihi bakımından faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Saygılarımızla **AKİS**

Cilt: XIX, Sayı: 330

AKİS

HAFTALIK AKTÜALİTE MECMUASI

14 KASIM 1960

YASSIADA DURUŞMALARI

Dâvalar

Sürat peşinde

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Heybeliadadaki meşhur Panorama Otelinin salonlarında aydın lık yüzlü bir takım İnsanlar bir derdin halli için çâre arıyorlar ve doğru--u istenilirse sıkılıyorlardı. Mesele, Yaasıada duruşmalarıyla alâkalıydı Ya bu duruşmaların, "Silahsızlanma Konferanslarına dönmek üzere olduğu hususunda ciddi endişeler belirmişti. Hiç bitmeyen ve bitmediğinden de kısa zamanda alâka çekmez hale gelen bu konferansların akıbetinden Türkiyenin bugünkü en mühim meselesi olan Yassıada duruşmalarını kurtarmak için mutlaka bir hal çâresi bulmak gerekiyordu, Fasafiso bir takım dâvaların görüldüğü günler dinleyici bulmakta dahi müskilât çekildiği dikkat nazarlarına çarpmış ve halkın alâkadar olacağı mucip sebebiyle gündeme alınan bu işlerin aslında hiç kimseyi ilgilendirmediği ortaya çıkmıştı. Bu, alâkalıların kulaklarında çalan bir takım tehlike çanları yerine geçti ve faydalı oldu.

Ancak meşhur Panorama Oteli sâkinlerinin elinde, bu hususta yapacak fazla bir şey yoktu. Nihayet, kendilerine sevkedilen dosyaları neticelendirmek ve adalet dağıtmakla vazifeliydiler. Dosya yağmuru devam ettiği müddetçe, işleri bir noktada kesmek hakimler ve savcılar için mümkün olmayacaktı. Buna. rağmen, gerekli süratin sağlanması yolunda bâzı fikirler ortaya atıldı. Yaasıada duruşmaları hem sürat kazanmalı, hem de cazip veçhe verilerek gene umumî efkârın 1 numaralı, meselesi haline getirilmeliydi, Bu maksatla, bir günde ilci dâvanın ele alınması hatıra geldi ve bir nevi prensip kararına varıldı. Umumî efkârın İştiyakla beklediği Topkapı, Uşak suikastları, İstanbul ve Ankara Üniversite hâdiseleri, Harp Okulunun imhası plânı, örtülü ödenek rezaletleri ve nihayet esas Anayasanın ihlâli dâvası süratle gündeme alınacak ve günün yarışı bunlara ayrılacaktı, Günün ancak diğer yarısında yolsuzluklar, köpek, bebek, börek dâvaları neviinden dosyalar açılacak ve bunlar yemek arasındaki çerezler gibi kullanılacaktı. Mühim İşler daha fazla geciktirilmeyecekti.

Fakat, bununla da işin bitmeyeceği kabul edildi. Yassıadada bir Yüksek Adalet Divanı ne kadar müddetle faaliyet gösterecek, bu tansiyon sürdürülecekti ? O zaman günün değil, İşlerin de İkiye ayrılması bir görüş olarak ortaya çıktı. Büyük meseleler süratle neticelendirilip karar ve infaz safhasına geçilir, diğer işler kendilerine ait olan veya bu nevî duruşmalarla vazifelendirelecek mahkemelerde devam edebilirdi. Feriha ökmenin arsasının satışı veya D.P. yi menfaat mukabül desteklemiş zenginlerin durumu, yahut döviz tahsislerindeki, tâyinlerdeki, lisans dağıtımındaki usulsüzlükler pek âlâ oralarda ele alınabilirdi ve bunlarla Yüksek Adalet Divanı oyalanmaz, Yassıada duruşmaları ciddiyetinden, öneminden kaybetmezdi. Böylece, belki hepsinden mühimi. Yüksek Adalet Divanı herkesin beklediği canlı, usul ve hukuku değilse bile hareketliliği kakımından 1790 senelerinin Fransasını hatırlatan bir İhtilâl Mahkemesi havasını kazanabilirdi. Bu fikirler bütün hafta boyunca Yassıada Heybeliadada İstanbulda ve Ânkarada tartışıldı. Haftanın sonunda tam neticeye varılamamıştı ama, bir görüş etrafında birleşilmişti: Yassıada duruşmalarının Türk cemiyetinin hayatına koyduğu ipotekin bir an evvel kaldırılmasına âcil lüzum vardır!

Celseler

Eğlenceli cumartesi

"Bitirdiğimiz haftanın son günü, saatin üçe yaklaşmakta olduğu bir sırada Fenerbahçe vapuru Dolmabahçe rıhtımına âdeta ekseriyeti hanımlardan müteşekkil bir kalabalık bıraktı. Kalabalığı teşkil edenlerin yüzlerinde memnun bir ifade bulunuyordu. Yassıadadan dönüyorlardı ve Yassı adanın programında o gün "Üç film - Tekmili birden" vardı. Bir defa, gün cumartesi olduğundan öğle vakti duruşmalar tatil edilecekti. Nitekim, edilde de.. Sonra, tam üç dâvanın sanıkları Yüksek Adalet Divanının önüne çıkacaklardı. Dâvalardan biri 8/7 Eylüldü ki, bir nevi yıldızlar revüsü mahiyeti taşıyordu. Onbir kişilik sanık sandalyalarında Bayardan Gökaya, Menderesten Köprülüye ve Zorludan Hadım-

"anorama Oteli

Hadiselerin merhez-i sikleti

Duruşmaların Anatomisi

Filmlere Hasret

Yassıadaya gidenler, dönüşlerinde, günleri ne derece eğlenceli geçerse geçsin gene de bir eksiklik hissetmekten kendilerini alamıyorlar. Tarihin büyük ihtilâl mahkemelerini, onların isim yapmış savcılarını, hakimlerini, avukatlarını bir kenara bırakınız. Ama, filmlerden aşinası olunan Amerikan mahkemelerindeki havaya, savcı - avukat çatışmasına, hâkimin hakem rolüne, jimnastikhaneden bozma duruşma salonunda rastlanmıyor. Tanıkların ifadelerinin alınması ekseriya tadsız geçiyor, bir söylenen bin defa söyleniyor, bâzı mübayenetler cin gibi bir savcı tarafından hemen belirtilmiyor, savcının tanıkları ise kuvvetli bir avukatın kendilerini perişan etme tehlikesine mâruz bile bulunmuyorlar. Böyle bir mahkeme denilince hatıra gelenlerden hiç biri -belki, bir nisbet dahilinde Başkan hariç- Yassıada duruşmalarını takip edenlerin karşısına çıkmıyor. Hem de, tâ baştan beri..

İnsanın gönlü neler istiyor! Biraz heyecan, biraz canlılık.. Salonda hareket olsa, şüphe yok hava hemen kızışacak. Zira her şey öylesine müsait ki.. Bir defa dekor, en müşkülpesent Amerikan rejisörünü hasetten çıldırtacak mükemmeliyette. O miğferli ve otomatik silâhlı muhafızlar, tabancalı çakı gibi subaylar, hâkimlerin yanında duran bayrak ve tepedeki profil.. Bunlar, içinde'mahkeme sahnesi bulunan filmlerin ideal unsurları.. Fakat Yassıadada, dekordan da cazip olan elbette ki sanıkların kendileridir. O Celal Bayar, o Adnan Menderes, o eski Bakanlar, o irtikâp suçundan yargılanan düşük devlet adamları, hattâ Başbakan oynaşı sopranolar veya memleketin en büyük kürtajcısı diye bilinen doktorlar.. Nihayet, konu bakımından da hâdisenin bir kusuru bulunmadığını görmemek imkânsızdır. On yıllık bir berbat iktidar askerî hükümet darbesiyle devrilmiş ve bir zamanlar kendilerini birer heybetli dev sanan küçük adamlar kollarından tutuldukları gibi içeri tıkılıvermişlerdir. Hem de hemen tek kurşun atılmadan, hemen hiç kan dökülmeden. Eksik olan, mahkemedeki aksiyondan ibarettir ve bunun hasreti, Yassıadadan dönülürken her gün hissedilmektedir.

Bunun sebebi pek basittir ve doğrusu istenilirse bu yüzden suçlanacak hiç kimse yoktur. Bizim usûl kanunlarımız mahkemelerimizde aksiyona imkân vermemektedir. Bir duruşmada, hareketi sağlayabilecek iki unsur vardır: İddia ve savunma. Yâni savcı ve müdafaa avukatı. Bir kıvılcım, ancak bunların çatışmasından doğabilir. Bunlar karşı karşıya gelebilmeli, birbirlerini hırpalayabilmeli, bir söz düellosuna girebilmelidirler ki hava elektriklensin, cazip hal alsın. Zekâ pırıltıları, mahir ayak oyunları, ince nükteler, tanıkların kâh o taraftan, kâh bu taraftan sıkıştırılması, terletilmesi ve böylece herkesin açıklamakta tehalük göstermediği gerçeklerin birbir ortaya dökülmesi.. Usûl kanunlarımızın cevaz vermediği, işte budur. Bizim sistemimiz, isterse yetmişiki hâkimi bulunsun her mahkemeyi tek hakimli bir küçük mahkeme haline getirmekte, spektaküler unsuru ortadan kaldırmaktadır. Bu yüzdendir ki Yassıadadaki jimnastikhaneden bozma duruşma salonunda Başkan Başol çok defa savcının, bazen de müdafaa avukatının işini bizzat yapmakta, tanıkların ifadelerinin alınması sırasında kanaatini izhar durumuna bile düşmektedir. Buna mukabil, bir duruşmanın tuzuyla biberi vaziyetindeki savcıyla avukatın, değil birbirlerine mukabelede bulunmalarına, hücum dahi etmelerine cevaz verememe mevkiinde kalmaktadır. Bazen, bilhassa avukat Burhan Apaydın ile Başsavcı Egesel arasında bir tartışma başlar gibi olur olmaz bizim usûl kanunu Başkan Başolu müdahaleye ve sükûneti sağlamaya mecbur etmektedir. Tabii böylece yemek ya sâdece tuzlu, ya sâdece biberli, fakat ekseriya hem tuzsuz hem de bibersiz olmaktadır.

Aslına bakılırsa hasretin esaslı bir sebebi, basit cinayet vak'alarında dahi bir Amerikan mahkemesinde esen cazip havanın bilinmesinden doğmaktadır. Gözler önüne gelen tiplerden her biri, filmlerden tanınan tiplerdir. Tanıkların tâ buranlarının dibine giderek, onların bazen omuzlarına, uzatılmış şehadet parmağını vura vura sualler soran bir Altay Egesel, düzmece ifadeyle Divan karşısına çıkan tanığı bir kaç kurnaz sualle çırılçıplak soyuverecek bir Burhan Apaydın, yahut farfaracılıkla ithamcıları şaşırtacak bir Ertuğrul Akça dinleyicileri ne derece tatmin edeceklerdir, tabii bilinmez. Ama bir şey biliniyor: Bunların bir rol oynamalarına cevaz vermeyen bizim usûl kanunumuz Yassıada duruşmalarının cazibesini inanılmaz nisbette azaltmaktadır.

Bunun bir çâresi var mıdır? Doğrusu istenilirse, hele şimdi süratin 1 numaralı meseleyi teşkil ettiği günlerde heyecanlı çatışmaları bekleme!: abestir. Savcılar iddianamelerini, avukatlar müdafaalarını bile mümkün nisbetinde kısa kesmek, fuzuli lâf söylememek, hemen sadede gelmek ve biraz da hukukun cazibesini teşkil eden hukuk edebiyatından vazgeçmek zorundadırlar. Gene Başkan, elinden geldiği nisbette tuzu ve biberi bizzat katarak duruşmaları idam edecektir. Böylece celselerin tek eğlenceli kısmım komik tanıklar, heyecanı ise dramatik sahneler teşkil edecek, dinleyiciler onlara gülecekler veya oralarda ateşleneceklerdir. Ama, bunun kâfi gelmediği, hele duruşmalar bir "rutin" halini aldı mı ağır havanın dağıtılmasına imkân kalmadığı kısa zamanda görülecek, usûl kanunumuzun eksikliği kendisini büsbütün gösterecektir.

Doğrusu istenilirse Yassıadada insan kuru hukukun yanında biraz da siyasî edebiyatı aramıyor değil. Nitekim, belki de bu yüzdendir ki bir iddianamede Başsavcı düşüklerin, ideallerini teşkil eden dikensiz gül bahçesini Yassıadada nihayet gerçekleştirerek muratlarına erdiklerini söylediğinde dudaklarda tatlı bir tebessüm belirdi ve tutum beğenildi. İnce bir nükte olarak takdir edildi. Gerçi şu ana kadar ciddi bir savunmanın yapılmadığı doğrudur, ama savunmalarda da aranılan cazibenin savcı iddianamelerinden daha bol nisbette bulunabileceğini sanmak için fazla hayalperest olmak gerekecektir.

Usûl kanunu, usûl kanunu, usûl kanunu.. Bu handikap Yassıada duruşmalarının her safhasında insanın karşısına çıkmakta ve dinleyicileri de, hâkimleri de, savcı ve avukatları da, hattâ sanıkları, tanıkları da pek çok şeyden mahrum etmektedir. Eğer bu handikapa rağmen duruşmalar zaman zaman gene de alâka çekici safha arzediyorsa bu, her şeyden çok hâdisenin mahiyeti neticesidir.

lıya bir sürü şöhret vardı. Bunlar eksiksiz boy gösterdiler ve duruşma salonuna revnak verdiler. Bundan başka, dâvalardan bir diğeri meşhur "Bebek Dâvası"ydı. Duruşmaları pek yakından takip etmeyenler için bu sopranolu, subretli, kumarcı kadınlı, kürtajcı doktorlu, hattâ ipek donların havalarda sallandığı bir eğlenceli oyundu ve o sabah erkenden rıhtım üzerine birikenler bütün bunların hayali içindeydiler. "Bebek Dâvası" ile alâkalı hayal pek gerçekleşmedi. Zira tanıkların işi bitmiş. Ayhan Aydanla diğer kahramanlar Ankaraya dönmüşler, ortada kala kala bir Menderesle bir talihsiz doktor Fahri Atabey kalmıştı. Üçüncü film Erkmen - Mandalinci kombinezonunun "Devlet ma-- deniz" rezaletiydi ki onun aktörleri seyirciler karşısına bir de değil, bir kaç saat içinde iki defa çıktılar. Tıpkı Adnan Menderes gibi.. Evvelâ "Bebek Dâvası"nda boyunu gösteren düşük efendi, bir arayı takiben ve 6/7 Eylül dolayısıyla tekrar sanık mahallinde, ideal arkadaşlarıyla birlikte yor aldı. Her halde bitirdiğimiz haftanın son günü Yassıadaya gidenler hiç pişman olmadılar ve yarım gün içinde bütün bunları görerek "yükte, hafif, pahada ağır" kazanç sağladılar. O gece İstanhulun pek çok evinde anlatılan, işte böyle bir yolculuğun intibalarıydı.

İlk aktörler

Sahnenin perdesi, saatin henüz dokuz buçuk olmadığı bir sırada -dokuzbuçuk duruşma salonuna, hâkimler heyetinin girdiği saattir- Adnan Menderesle Fahri Atabeyin üzerine açıldı. Salon bir baştan ötekine dolmuştu. P*ek şık kıyafetli hanımlar bilhassa dikkati çekiyordu. Mamafih gözler, sabahın erken saatinde rıhtıma gelmiş bulunan bâzı cazip kimseleri aradıysa da bulamadı. Anlaşılan vapura girme imkânım bulamamışlardı. Tehacüm o kadar fazlaydı. Hakikaten sâdece vapurda değil, koca salonda bile sıkışıldı, her zaman oraya buraya dağılan gazeteciler kendi yerlerine oturmak sorunda kaldılar.

Gündemde -yahut programdaüç dâva bulunduğundan sanık mahalline en kalabalık dâvanın sanık miktarı olan onbir adet sandalya konulmuştu. Dinleyiciler arasında beyaz - siyah çizgili pardesüsüyle Nilüfer Gürsoy da bulunuyordu, Ama, babası Celâl Bay arın muhakeme edildiği hemen her celseye gelen genç kadın artık bir alâka merkezi olmaktan çıkmıştı, Cumartesi günü alâka, dinleyici değil de tanık mahallinde bulunan uzun boylu, vaktiyle

Ayhan Aydan
"Bebek'in anası

cazip olduğu hissedilen bir başka kadının üzerinde toplanmıştı: Namık Gedikin eşi Melâhat Gedik!

Salonun kapısında Adnan Menderes belirdiğinde dinleyici sıralarında telâşlı kıpırdamalar oldu, gözler içeri girmekte olan bir devrin, kudretli adamının istikametine çevrildi. Fakat düşük efendiyi tanıyanlar ve bâzı huylarını bilenler gülmekten kendilerini alamadılar. Kader o gün sabık Başbakana bir oyun oynamış ve kendisini kim bilir nasıl bedbaht etmişti. İki yanındaki subaylardan karacı olan teğmenin boyu 1.90 civarındaydı, ve Adnan Menderes bir çocuk gibi kalıyordu. Ankaralı bir gazeteci:

"- Adam simdi, kompleks içindedir" diye mırıldandı.

Hakikaten Menderesin uzun boylu kimselerden hiç hoşlanmadığı, onların yanında kendisini aşağılık hissine kaptırdığı, ideal , arkadaşlarından Gedikle Zorlunun uzun boylarına rağmen düşük efendinin civarında kalabilmek için bazen cambazlıklar yaptıkları, kambur durdukları başkentte biliniyordu. Bu ikisi, rakipleri Mükerrem Sarolun Menderesten bir iki parmak kısa boyunu daima kıskanmışlar, ona haset etmişlerdi. Şimdi, hem de yüzlerce kimsenin huzuruna, yanında 1.90 boyunda bir genç teğmenle girmek Menderesi muhakkak ki tâ canevinden vurmuştu.

Zayıfladığından beri iki düğmeli elbiselere yeniden iltifat etmeye başlayan "çapkın delikanlı" koyu kurşuni renkte, gene o cins bir kostüm giymişti. Ense traşını yeni olduğu anlaşılıyordu. Saçlarım itinayla taramıştı. Pantalonunu yukarı çekerek oturdu, ellerini bacaklarının üstünde kavuşturdu. Çorapları ta konçlarına kadar görünüyordu. Siyak ayakkabılan mûtad veçhile parlaktı. Bütün bunları yazmanın bir zamanlar insana tam 16 ay hapse maloldugunu bilen gazeteciler düşük efendinin kıyafetini dikkatle not ettiler. Böyle yazıların tehlike teşkil ettiği günler geride kalmıştı. Menderes koyu kurşuni elbisesinin altına gene krem rengi, dik yakalı ve uzun kollu -kendi kolları pek kısa olduğundan gömleklerinin kollan daima uzundur- bir ipek gömlek giymiş, açık gri bir kravat bağlamıştı. Kravat iğnesi takmamış bulunduğundan mu are kravatı ceketinden dışarı fırlıyordu. Düşük Başbakan sol elinde, bükülmüş bir takım kâğıtlar tutuyordu. Oturduktan sonra dimdik kaldı, Sâdece iki avukatını ayrı ayrı selâmladı. O kadar.. Dudaklarını oynatıyor, fakat gözlerini hâkimler heyetine ayrılan mahalden ayırmıyordu.

Talihsiz Fahri Atabey, hiç kimseden en ufak bir alâka görmedi ve deniz tarafındaki sandalyalardan birine oturarak Zeynep Kâmil hastahanesinde V.C. şampiyonluğu yaptığı günlerin hayali içine daldı.

Bir talep ve cevabı

Duruşmaya, iddia makamında bizzat Başsavcı Altay Egesel çıktı.

Egeselin "Bebek Dâvasında yerini bir arkadaşına devretmiş olması halk arasında bâzı söylentilere yol açmış, kulaktan kulağa bir takım fısıltılar yayılmıştı. Sanıklardan biraz sonra da, başta Salim Başol, hâkimler heyeti salona girerek yerini aldı. Daha ilk anda, Başkanın sakin bir gününde olmadığı, bilâkis bir barut fıçısını andırdığı ortaya çıktı. Allahtan ki Başol duruşma boyunca sükûnetini yeniden kazandı ve hışımlı halini bıraktı.

Bir celse evvel Adli Tıbba yazılan yazıya cevap gelmemişti, Egesel durumu Başkana anlattı, ölü çocuğun kemikleri çıkarılacak ve tetkik edilecekti. Ankaradan bildirildiğine göre bu işin çarşambadan önce neticelenmesi bahis konusu değildi. O bakımdan, eğer duruşma müteakip cumartesiye bırakılırsa mesele kal-

mayacaktı. Başol teklifi uygun buldu. Ancak bu şurada, Fahri Atabeyin avukatlarından birinin söz istediği görüldü. Başkan sordu:

"— Ne var efendim ?"

Avukatın bir talebi vardı. Başol bu talebin neden bir celse evvel yapılmadığını sordu. Zira bu celse değişen bir şey olmamıştı ki.. Rapor gelmediğinden duruşma talik edilecekti. O kadar! Avukat, bir celse evvel söz alamadığını, bildirince Başol garipseyerek başını salladı, sonra dilekçeyi okuttu. Avukat Bedri lözkaya, müvekkili Dr. Fahri Atabeyin suçsuzluğunun anlaşıldığını, zira bütün tanıkların kendisinin ölüm hâdisesinden sonra Ankaraya geldiği hususunda ittifak ettiklerini söylüyor, Adli Tıptan gelecek raporun mahiyeti ne olursa olsun müvekkilin durumunun değişmeyeceğini bildiriyor ve tahliyesini istiyordu. Duruşma pek âlâ gayrımevkuf olarak da devam edebilirdi. Mütaleası istenilen Başsavcı, gelecek raporun dâvanın istikametini değiştirebileceğini, onun için Atabeyin tevkif sebeplerinde bir fark olmadığını belirtti, talebin reddini istedi. Başol, hâkirnleriyie hemen orada, kısa bir müzakere yaptı. Bu sırada Atabey merak ve endişe, heyecan dolu gözlerle Divanı süzüyor, bu gece Yassıadada mı, yoksa evinde mi yatacağını düşünüyordu. Kader Yassıadada yatmasını münasip buldu. Hâkimler heyeti, ittifak halinde, Özkayanın değil de Egeselin talebine uydu ve tahliyeyi reddetti

Celse sekiz dakika sürmüş ve bitmişti. Başkan Başol, sanıkların götürülmesini söyledi. Muhafız kıtasının upuzun boylu, yakışıklı üsteğmeni düşük efendiye işaret etti, Yola revan olma zamanı gelmişti, Menderesin yanına gene o 1.90'lık teğmen geçti ve yaşlı çapkın, bilhassa hanımların dikkatli nazarları altında, solgun halde ve dudaklarını ısırarak salonu terketti. Odasına kadar gidecek, sonra tekrar 6/7 Eylüle sıra geldiğinde jimnastikhaneden bozma duruşma salonuna dönecekti. Yürüyüşü vaktiyle sevdiğinden, bundan Şikâyete hakkı yoktu.

Böylece, programın "açık film"i bitti.

"Komik film"

Huzura ikinci olarak, İki küçük hazine faresi, tesadüfen ikisi de düşük Ticaret Bakanı sıfatını taşıyan Hayreddin Erkmenle Zeyyat Mandalinci alındılar. İkincinin borcunu birincisi devlet kasasından ödemekte mahzur görmemişti. İhtimal ki bu, bir halef - selef dayanışmasıydı.Ama küçük hazine fareleri mahkeme karşısında pek öyle dayanamadılar.

İki sanıktan alâka uyandıranı kısacık boylu Hayreddin Erkmen oldu. Salona pardesüsü elinde girdi ve çıkarken bunu, koyduğu sandalyasının üzerinde unutuverdi. İhtimal ki tanık olarak dinlenen bilirkişinin anlattıkları aklını başından almış ve bir hapis cezası siftahlamanın mukadder bulunduğunu kendisine göstermişti. Üzerinde çizgili gri, kruvaze bir elbise vardı. Mandalinci ise, bir evvelki celsede giydiği kahverengi kostümüyleydi. Salona girerken alâkaya Erkmen çekti ama, konuşma faslı başladığında Mandalinci halefini bastırdı. Mikrofon başına sık sık geliyor, Karagözün sesi ve edasıyla, hattâ jest ve mimikleriyle konuşuyordu. Bu arada, sanık mahallinde olduğu gibi avukatlara ayrılan yerde de bir değişiklik yapılmış ve Menderesle Atabeyin avukatları yerlerim Erkmenle Mandalincinin müdafilerine bırakmışlardı.

Evvelâ Ticaret bakanlığından gelen bir yazı okundu. Mandalinci, parasını devlete ödettiği meşhur seyahatine 20 Eylül 1956'da çıkmış, 9 Ekim 1956'da dönmüştü. Yâni, 19 gün için hazineden 19 bin lira para almıştı! paha sonra, bilirkişi tetkikatını yapan Maliye müfettişi Sabin Gider tanık mikrofonunun basma gelip te hâdiseye ait teferruatı açıkladığında Mandalincinin işini pek balen bir zat olduğu ortaya çıktı. Bilirkişinin açıkladığına göre Mandalincinin, seyahatinde H cetvelinin imkan verdiği en yüksele yevmiyeyi alma-ı Bakanlar Kurulu tarafından karar laştınlmıştı. En yüksek yevmiye. Bakanlara yurt içinde verilen 50 liraydı. Dışarıya gidenlere bunun üç misli, yani 150 lira ödeniyordu. Halbuki bir evvelki celsede Mandalinci, Merkez Bankasına borcunu ödememesine sebep diye kendisine haksız tahakkuk yaptıklarını, günde 180 lira harcırah, 40 lira da heyet başkası olduğundan temsil tahsisatı alması gerektiğini göstermişti. Başol, düşük Bakanı mikrofon başına çağırdı.

Hayreddin Erkmen

Millet, malı deniz,yiyen domuz

"— Bak, öyle 180 lira, 40 lira yokmuş. Bakanlar günde 150 lira alıyorlarmış. Ne dersin?" dedi.

Bütün salon gülmeye başladı. Mandalinci, "Bana öyle söylemişlerdi efendim" diye bir açıklama yapınca gülüşmeler büsbütün arttı. Halbuki, Mandalincinin başka marifetleri de olmuştu. Üstad, masraflarının tamamını Dünya Bankasından almıştı. Dünya Bankası kendisine, Amerikada geçirdiği her gün için 50, yoldaki zamanı için de 10 dolar ile bazi zarurî masraflarını ödemişti. Bilirkişi, bu meblağın 107O dolar 12 sent olduğunu açıklayınca salondaki herkesin gözü açıldı. Man dalinci Merkez Bankasının kendisine ikraz ettiği 19.050 lirayı 2.82'den dolara tahvil ettirerek ceplemişti. Sonra, Amerikada Dünya Bankasından da 1070 dolar 12 sent almıştı, bunları hemen son meteliğine kadar yemişti. -Dönüşte gümrükte aransaydı kim bilir çantasında neler çıkacaktı-. Türkiyeye döndüğünde ise. Merkez Bankasına iade ede ede bilet parası olarak kendisine verilen bir çekle bir kaç yüz dolar karşılığı para ödemişti ki bunların yekûnu 6.947 lira 74 kuruştan ibaretti. Böylece 12.102 lira 26 kuruşun üstüne yatmış oluyordu.

Rakamlar ortaya dökülünce Baş kan Başol ve bilirkişi Sahih Gider kalemi kağıdı ellerine alıp hesaba giriştiler. Hesap şuydu: Mandalincinin kanuni istihkakı 3100 liraydı. Buna 6.191 lira 40 kuruşluk yol masrafı eklenince alacağı 9291 lira 40 kuruş oluyordu. Kendisine Amerikada 2996 lira 34 kuruş karşılığı dolar ile yol parasını vermişlerdi ki bu 9187 lira 74 kuruş ediyordu. Buna göre Mandalinci 103 lira 66 kuruş alacaklı hale geliyordu. Ama bu da, kanunen, dönüşte beyanname veren memurlar için bir alacak manası taşıyordu. Gerçi Mandalinci, beyanname vermediğinden bu 103 lira 60 kuruş üzerindeki hakkını da kaybetmişti ama, ne ise...Alacağı da hesaplanmak su-

retiyle Mandalinciye düşen, Merkez Bankasından çektiği 19.050 lirayı, içinden sâdece 103 lira 66 kuruşunu keserek olduğu gibi iade etmekti. Bilirkişi, düşük Mandalincinin yüzünü kızartması gereken bir başka bilgi verdi. Başkanlığı altında Amer ikaya giden heyetin diğer azaları dönüşlerinde, ilk iş olarak hesaplarını yapmışlar ve Merkez Bankasının kendilerine verdiği parayı olduğu gibi ödemişlerdi. Mahsubu yapmayan sâdece Mandalinciden ibaret-, ti. Eh, onun yerine mahsubu, hâdiseden üç sene sonra Erkmen yapıvermiş ve paraları Petrol Ofisle Toprak Mahsulleri Ofisine ödettirivermişti. Bilirkişi de bir evvelki celsede diğer tanıkların ifadelerini tekrarladı: Petrol Ofisle Toprak M. Ofisi bu parayı bir gün Mandalinciden alabilmek ümidiyle ödememişler, kendi masrafları faslına işlemişler, yâni kabullenmişlerdi. Bu suretle, bütün marifet ortaya çıkıyor, küçük hazine farelerinin nelere tenezzül ettikleri gözler önüne seriliyordu. Böyle marifetleri bulunduğuna göre, bir zamanlar Yaylacı diye geçinen Mandalincinin D.P. nin son bütçesi görüşülürken niçin sözcü diye kürsüye çıkıp Menderesin icraatını gerine gerine savunduğu, bir sır olmaktan çıkıverdi. Zira küçük hazine farelerinin marifetleri Menderesin malûmuydu ve bu bilgi, dosyalanıp kasaya konmuştu. Mandalinci bunca teferruat ortaya dökülünce şaşaladı. îşin içinde "ağır anlaşmazlık" vardı. Parayı verememesinin sebebi, tahakkuku yapacak alâkalı bakanlığı bir türlü bulamaması neticesiydü Bu mazeret, Başolu bile bol bol güldürdü.

Bu dâva da bitmişti. Başsavcı, üçüncü filmin sonunda yapılacak kısa bir celsede iddianamesini hazırlayabileceğini söyledi. Hakikaten de, 6/7 Eylül bitip te iki küçük hazine faresi yeniden huzura alındıklarında güzel cümleler İhtiva eden kısa iddianamesini söyledi. Kanaatinçe Türk milleti bir daha başına böyle Bakanlardan müteşekkil bir hükümetin gelmemesi için her şeyi yapacaktı. Zira böyle Bakanları olan bir Hükümet Türk tarihi içinde görülmemişti. Bu kadar aşağılık adamın bir araya gelmesi sâdece kadere atfedilemezdi. Egesel Erkmenin irtikâptan, Mandalincinin zimmetten hapsedilmelerini istedi.

Küçük hazine fareleri, salonu terkederlerken, başlarını öne eğmişlerdi. Dinleyiciler kendilerine iğrenerek bakıyorlardı.

"Cinayet filmi"

İyi filmlerin daima en son gösterilmesi âdetine Yassıadada da uyuldu ve 6/7 Eylülün sanıkları salona öteki dâvalar bitince alındılar. Başı, gene Bayar çekiyordu. Onun arkasında Menderes ikinci girişini yapıyordu. Düşük Cumhurbaşkanı damalı, gri elbisesini giymişti. Hava güneşli olduğundan pardesüsüzdü. Zorlu, Köprülü, Gökay, Eriş, Hadımlı ve ötekiler artık alıştıkları sandalyalarma yerleştiler. Celse, âdeta bir tek tanık için hazırlanmıştı: Melâhat Gedik.

Namık Gedikin eşi salona ikinci tanık olarak alındı. Adı söylenerek çağırıldığında bütün mırıltılar dindi ve herkesin gözü, tanıkların girdiği deniz tarafındaki kapıya çevrildi. Biraz sonra uzun boylu, vaktiyle cazip olduğu belli, mevzun bir kadın vazifeli gediklinin refakatinde belirdi.İyi günlerde Bayan Gedikin platine olan saçları artık kendi beyaz renklerini taşıyorlardı. 1331 doğumlu olduğunu söyleyen bu 45 yaşındaki kadının yüzünde hiç makyaj yoktu ve başına gelen felâketten sonra çökmüş bulunduğu anlaşılıyordu. Üzerinde gri bir manto, elinde çok büyük beyaz bir çanta vardı. Ayakkabıları da beyazdı. Gözlerine siyah gözlükler takmıştı. Fakat bunları yemin ederken çıkardı, sonra da sağ eline alarak öyle konuştu. Sol elinde beyaz eldiven bulunuyordu.

Melâhat Gedik evvelâ salonda derin bir şefkat hissi yarattı, herkesi kendisine acındırdı. Bir an konuşamadı, sâdece içini derin bir şekilde çekmekle yetindi. Kibar bir hanım intibaı uyandırıyordu. İlk sözleri duraklaya duraklaya oldu. Fakat mazbut ve insicamlı konuşuyordu. Sesinde belirli bir hüzün vardı. Salonda pek çok kimse, boğazına bir şeylerin takıldığını, gözlerine yaşların geldiğini ister istemez hissetti. 6/7 Eylül hâdiselerinin mürettep olduğuna bir an inanmamıştı. Zira bu hâdiselerden evvel Namık Gedikle, istenilen nümayiş müsaadelerinin niçin verilmediği hususunu görüşmüştü. Namık Gedik Kıbrıs meselesini hükümetin mitinglerden çok daha asil yollarla halledeceğini söylemişti. Mitingleri bile asil bulmayan bir hükümet, 6/7 Eylülü nasıl, olur da tertipleyebilirdi? Başkan Melâhat Gedikten tahsilini sordu. Hukuk mezunuydu ve üç sene hâkimlik yapmıştı. Başol devam etmesini söyledi.

Zeyyat Mandalinci

Samanın altından su yürütmüş

Melâhat Gedik eşinden "Merhum Namık" diye bahsediyordu. O konuşurken Bayar, kulaklığı elinde, dikkâtle dinliyordu. Menderes işin başında biraz endişeliydi. Fakat sonradan sükûnet bulduğu görüldü. Hattâ bir ara beyaz mendilini gözlerine götürdü ve ağladığını pek dramatik tarzda belli etti. Zorlu ise, bir ara gözlerini elinin tersiyle silmekle yetindi. Melâhat Gedik, 6/7 Eylül gecesini acıklı bir lisanla anlatıyordu. Kocasıyla birlikte İstanbula, bir kongre dolayısıyla gelmişti. 6 Eylül günü "Merhum Namık" telefon etmiş, "Reisicumhur hazretleri"nin ve "Başvekil Beyfendi"nin Ankaraya döneceklerini söylemiş, belki kendisinin bâr kaç gün daha kalacağını bildirmişti. Melâhat Gedik bütün ifadesi boyunca düşük Bayardan hep "Reisicumhur Hazretleri", düşük Menderesten "Başvekil Beyfendi" diye bahsetti.

6/7 Eylül gecesi eşi hep vilâyette kalmış, ancak ertesi akşam "uykusuz ve üzgün" eve dönmüştü. Dönünce de, hâdiseler için "Büyük şanssızlık" demişti. Sonra, hâdiseleri anlatmıştı. Bunlar tertip değildi. Talihsizlik eseriydi.

Melâhat Gedik için talihsizlik ise ağzından "Kocam Namık Gedik çok titiz ve vazifesine son derece bağlı bir insandı" cümlesinin çıkmasıyla başladı. Menderesin dehşetli İçişleri Bakanı hakkında, eşi tarafından dahi olsa böyle bir hükmün ifade olunması dinleyicileri güldürdü. Melâhat Gedik buna fena halde kızdı ve "Hakikatleri söylüyorum. Yüce Divanda gülünecek ne var?" diye çıkıştı. Başkan, salonla alâkadar olmamasını, ifadesine devam etmesini istedi. Melâhat Gedik ısrarla tekrarladı:

"— Evet, çok dürüst ve vazifesi-

ne çok bağlı Namık Gedik.."

Artık maske düşmüş ve mikrofonun başında acıma hissi uyandırmaktan ziyade şirret tarafı baskın bir kadın belirmişti. Nitekim salonun hisleri bir anda değişti ve Melâhat Gedik sempatik olmaktan çıktı. Zaten mikrofon başında çırpınıyor, Menderesin avukatlarıyla mutabık kalmışlar gibi bir belirli istikamette söz söylemek istiyordu. Halbuki Başkan, konu üzerinde konuşmasını istiyordu. O kadar ki bir ara tanık Başola rağmen konuşmaya koyuldu ve sert bir ihtar aldı. İllâ, Menderesin avukatlarına verdiği anlaşılan. fakat mahkemenin tetkikine lüzum görmediği bir pusulayı bahis konusu etmek istiyordu. Söylediği şuydu: dıncağız, kocasının 1955'de verdiği bir istifanameyi, matemzede de olsa, çantasında mı taşıyordu ?

Ama, akla gelen öteki ihtimal herkese daha kuvvetli göründü: 6/7 Eylülün acemi tertipçileri, Melâhat Gedikin ifadesini tertiplemekte daha mahir davranmışlardı. Nitekim Burhan Apaydının, Menderesin, hattâ Zorlunun kadına pas vermeye çalışmaları ve kadının çırpınışları bunu gösterdi. Ama oyun mübalâğa edilince, takke düşmüş ve kel meydana çıkmıştı!

Duruşma, Menderesin "Çok muhterem Milli Birlik Komitesi"ni, avukatlarıyla görüşmek için yaptığı bir talep vesilesiyle bahis konusu etmesinden sonra çarşamba gününe bırakıldı.

Başsanık Menderes konuşuyor

Mugalâta ve demagoji cambazı

Namık Gedik, Menderese bağlılığım hiç kaybetmemişti, meşhur Grup toplantısında da bir ifşaat yapmayacaktı. Melâhat Gedik "Cihat Babanı yalanlıyorum. Kocam, Menderesin kendisini çamura buladığını söylememiştir.." diye feryatlar kopardı, fakat Başkan kendisini hizaya çağırdı. Hele Menderes kalkıp ta Gedikin istifasının okunmasını isteyince cereyan eden hâdise, meseleye tam ışık saçtı. İstifaname dosyada arandı. Yoktu, Bunun üzerine şayanı hayret bir şey oldu. Melâhat Gedik çantasını açtı ve bu istifanemenin bir suretini çıkardı. Başkan müsaade edince de istifanameyi acıklı bir sesle okudu. Pek çok kimse merak etti: Ka-

kıldı.

Ama, "Üç film - Tekmili birden" Yassıadanın en sükseli programı oldu.

Yolsuzluklar

Şikâyetçi **bir** Bakan

Bitirdiğimiz haftanın sonlarında bir gün, Yassıadaya gidenler bir duruşmadan ziyade bir Bakan seyrettiler ve ele alınan dâvanın önemsizliğini bu zat-ı şerifi ibretle temaşa suretiyle telâfi ettiler. Günlerden cumaydı ve daha bir kaç gün evvelinden "Nedim Ökmenle alâkalı arsa dâvası"nın başlanacağı radyolarla, gazetelerle ilân edilmişti. Kim bilir belki de o sabah Dolmabahçe rıhtımındakl cansızlık ve yolculardaki isteksizlik bu yüzdendi. Davetiyelerini evvelden ve ilk duruşma gününü ifade eden G harfine celse numarasını ifade eden rakkamın ilâvesi suretiyle belirtilen gün için alanlar, talihsizliklerine yanıyorlardı. "Enteresan olmayan bir dâva"ya düşmüşlerdi. Bu his, Yassıadadaki duruşma salonuna girildiğinde kendini büsbütün belli etti. Zira koca jimnastikhanenin sanıklara, ayrılmış kısmının ortasında sâdece bir tek sandalya duruyordu. Nitekim dâvetliler, koca bir devrin mesullerinden ancak bir tanesini görebildiler: Nedim Ökmen.

Dâva basitti ve fazla cazip olmadığı gibi alâka çekici bir tarafı da yoktu. İş Bankası bir pencere camı fabrikası kurmak üzere Ruslarla anlaşma yapmıştı. Anlaşma, tabiî devletin arzusuyla aktedilmişti. Fabrikanın İstanbula uzak olmayan bir mevkide, denize yakın ve kara yoluyla irtibatı bulunan, üstelik yeraltı sularına sahip bir mevkide inşası lâzım geliyordu. Bankanın mütehassısları tetkikler yapmışlar, nihayet Pendiğin ilerisinde Çayırovada bir araziyi gözlerine kestirmişlerdi Ancak bu arazi Tarım Bakanlığına ait bulunuyordu ve bir okula bağlıydı. Bunun ülserine Banka, bakanlığa başvurmuştu. Bakan Ökmen evvelâ nazlanmış, arazinin okula lâzım bulunduğunu bildirmişti. Banka, Umum Müdürü Üzeyir Avunduk Devlet Başkanı Bayara başvurmuş, delâlet rica, etmişti. Bayar Ökmene, araziyi satması için talimat vermişti.Ökmen, Başbakandan da bu yolda bir telkin gelince anlaşmaya rıza göstermişti. Ancak, Millî Emlâka ait bulunan toprağın arzulanan fiyatla bir hususi müessese olan İş Bankasına satışı imkânsızdı. Bunun üzerine bir muvazaa düşünülmüştü. Millî Emlâk araziyi evvelâ Zirai Donatım Kurumuna satacak, Kurum bunu İş Bankasına devredecekti. Bunun için de Kuruma yarım milyon liralık bir kâr verilecekti. Avunduk ile Ökmen bu hususta anlaşmaya varmışlardı.

Ancak Ökmenin bir "arsa meselesi" daha bulunuyordu. Tarım Bakanı hâdiseden bir yıl kadar evvel -hâdise 1958 de cereyan etmiştir- İş Bankasının Umum Müdür Muavini Ahmet Dallıya başvurmuş ve eşine ait bir arsayı Bankaya satmak istemisti. Banka ikramiye evleri dağıtıyordu ya.. İşte, Bayan Ökmenin arsasını da bu vesileyle satın alabilir, kullanabilirdi. Banka teklifin üzerin-. de durmuş, fakat hem arsanın maksada fazla uygun olmaması, hem de

Ökmenin çok para istemesi yüzünden bir neticeye varılamamıştı. Nedim Ökmen, Tarım Bakanı sıfatıyla İş Bankasıyla bir alış veriş yapmak mevkiine geçince bu işi hatırlamaktan kendisini alamamıştı.

Al gülüm, ver gülüm..

Düşük ökmen, anlaşma yapıldığı halde satışı geciktirmişti. Geciktirmekle de kalmamış, bir küçük pazarlığa girişmişti. İş Bankan Zirai Donatımın üzerine geçmiş bulunan araziyi sâdece yarım milyon fark ödemek suretiyle adeta bedavaya kapatacaktı. Halbuki, bunun için aslında dört milyon fark ödese yeriydi. O balkımdan fark yarım milyon değil, dört milyon olacaktı. Kurum, daha az kâra razı olmayacaktı. Ama, bundan kultulmanın bir çaresi de yok değildi. Feriha Ökmene ait o arsa vardı ya.. -Feriha Ökmen düşük Bakanın eşidir-. İşte, eğer Banka onu "münasip bir fiyat'la satın alırsa, meselâ yarım milyon lira öderse Nedim Ökmen ilk anlaşmanın şartlarını tatbiki kabul edecekti.

Bunun üzerine Banka idarecileri tutuşmuşlardı. Bütün hazırlıklar tamamlanmıştı. Makineler sipariş edilmiş, hattâ gelmişti. Bunlar depolarda kalmıştı ve Banka masraf ödüyordu. Ruslara karşı rezil olunacaktı, zira arazi hakkında onların da muvafakatları alınmıştı. Üstelik, toprak altında su sondajlarına başlanmıştı. Bütün bunlar, mutlaka bir çârenin acele olarak bulunmasını gerektiriyordu. Çâre ise ikiydi: Ya, dört milyonluk farkı ödemek -ki o taktirde müessesenin bütün maliyet hesapları altüst olacaktı-, ya da Ökmenin arzusuna, daha doğrusu şantajına boyun eğmek!

Banka, ticari bir müessese olarak İkinci çâreyi ehveni şer bulmuş, kendisine daha az pahalıya malolacağını hesaplayarak Nedim Ökmenin eşine ait arsaları satın almayı kabul etmişti. Bunun üzerine Feriha Ökmene peşin peşin 450 bin lira ödenmiş -düşük Bakan 50 bin lira tenzil etmeye razı olmuştu-, Zirai Donatım Kurumu da yarım milyonu yeter bularak dört milyondan vazgeçmişti. Herkes memnundu.

Tabii, 27 Mayıs. 1960'a kadar..

Tadsız başlayan duruşma

Duruşma tadsız ve heyecansız başladı, iki subay arasında getirilen zayıf ve şaşkın bir Nedim Ökmen sanık mahallindeki tek sandal yaya oturtuldu. Deniz kenarına isabet eden avukat sıralarında Ökmenin iki müdafii bulunuyordu. Düşük Bakanın üzerinde, daima giydiği lâcivert, kruvaze elbise vardı. Kısa kararname süratle okundu. Kararnamede hikâye anlatılıyor, deliller ve tanık ifadeleri bahis konusu ediliyor, neticede Yüksek Soruşturma , Kurulunun "oybirliğiyle" düşük Bakanın Yüksek Adalet Divanına şevkine karar verdiği bildiriliyordu. Kararnameden sonra dosyada bulunan vesikalardan bâzıları da okundu. Bu sırada Nedim Ökmen mikrofon başına getirilmişti ve vesikalar hakkında ifadesine müracaat ediliyordu. Başkan, iki vesikanın okunması arasında Ökmene oturabileceğini söyledi. Düşük Tarım Bakanı sorgusunun ve tanık ifadelerinin geri kalan kısmında, sâdece söz kendisine verildiğinde ayağa kalkmak şartıyla oturma İmkânını buldu.

İşin vesika okuma faslı da, kararnamenin dinlenmesinden daha alâka çekici olmadı. Gerçi bunlar son derece kuvvetli vesikalardı ve tıpkı bundan evvelki yolsuzluk hâdiselerinde olduğu gibi- nüfuz ticaretini mükemmelen gözler önüne seriyordu. Buna rağmen, dinleyiciler fazla bir lezzet almadılar. Her şey, bir Yüksek Adalet Divanı değil, bir Hukuk Mahkemesi önünde cereyan ediyor gibiydi.

Hava, Medeni Berkin çağırılmasıyla değişti.

Nedim Ökmen konuşuyor
Arsa spekülatörü

Anlaşmış bir hükümet!

Daha Medeni Berkin adı söylenir söylenmez dinleyiciler gözlerini alâkayla kapıya çevirdiler. Ancak tanığın huzura alınması biraz uzun sürdü. Zira Ustad, Başbakan Yardımcısı sıfatıyla Yassıadada tutuklu bulunuyordu. Onun için, öteki tanıklarla birlikte getirilmemişti. Mamafih, biraz sonra Menderesin sağ kolu -bilhassa zenginleri sızdırma muamelelerinde- içeri girdi.

şişmanlamaya karşı bir tedbir olarak devr-i saadette tenis oynayan ve terlemeye çalışan düşük Bakan arzuladığı hatlara Yassıadada kavuşmuştu. Göbeği erimiş, zaten boylu olduğundan ince uzun bir hal almıştı. Sıhhatli görünüyordu. Altın çerçeveli gözlükleri gene gözündeydi. Koyu gri, damalı, şık bir elbise giymiş, bordo rengi kravat takmıştı. Gömleği beyazdı. Tanık mikrofonu başında işe, yeminle başladı. Sanık Nedim Ökmeni tanıyordu ama, şahitliğe mâni bir hali yoktu. Medeni Berkin anlattıkla rı, D.P. içinde şahısların birbirleriyle nasıl uğraştıklarını ve harem kavgalarını gözler önüne serdi. Efendim, Sinop milletvekili Ömer Özen kendisine gelmiş ve Nedim Ökmenle alâkalı hususu bildirmişti. Bunun üzerine Özene, meseleyi bir defa da Başbakana arzetmesini tavsiye etmişti. Fakat Özen, Menderesi görmeye muvaffak olamamıştı. Bu arada Medeni Berk, Ahmet Dallıdan meselenin esasını sormuştu. Dallı da, Ömer Özenin verdiği bilgiyi teyit etmiş, Üstelik "Yapılmaması lâzım gelirdi. Sizin vaziyetinizdekl kimseler bize gayrimenkul satmamalıdırlar" demişti. Medeni Berkin bildiği bundan ibaretti. Ömer Özen işi D. P. Meclis Grubuna getirmiş, müzakere olmuş, fakat Ökmen hakkında bir tahkikata lüzum görülmemişti.

Başkan, Nedim Ökmenden bu ifadeye karşı bir diyeceği olup olmadığını sordu. Düşük Bakanın fazla bir diyeceği yoktu. Sâdece, eski kabine arkadaşına bir serzenişle yetindi. "Gönül isterdi ki arkadaşım o zaman, hâdiseyi bana da intikal ettirsin, benim de ne diyeceğimi sorsun. Zira, nihayet aynı kabinedeydik.." dedi. Medeni Berk susmakla yetindi. Ama iç politika hâdiselerini takip etmiş bulunanlar meselenin esasım daha iyi anladılar. Menderes, uzun müddet Ökmeni kendisine bir rakip olarak görmüştü ve onu vurmak için her fırsattan faydalanmıştı. Düşük Bakan aleyhinde böyle bir vaziyet ortaya çıkınca, hâdise Medeni Berk gibi kimseler tarafından kendisine şüphesiz hemen yetiştirilmişti. Menderes de bunu, dosyalayıp kasasına koymuş-

tu. Soru Grup gündemine de alınmış, Ökmen Menderese medyunu şükran hale getirilmiş, kıpırdıyamaz vaziyete sokulmuştu. Meselenin esası buyken, Medeni Berk elbette ki efendi dururken patlıcana dalkavukluk etmeyecek, Nedim Ökmene hiç bir şey söylemeyecekti. D. P. de işlerin cereyan tarzı bunu gerektiriyordu.

"Mürakabeci tanık"

Başkan, Medenî Berkten sonra içeri başka bir, politikacı aldı. Ama, doğrusu istenilirse **onu** başkent gazetecileri bile tanımıyorlardı: Düşük Sinop milletvekili Ömer Özen! Nedim Ökmenin eski Grup arkadaşı, ifadesiyle düşük Bakanın hiddetini celbetti. Hele düşük Bakan kendisini savunma babında öyle lâflar söyledi ki gözler ibretle açıldı. Ömer Özen hâdiseyi öğrenince bir polis hafiyesi dikkatiyle işi üç, dört koldan incelemiş, ortada bir yolsuzluk olduğunu anlayınca da sözlü soru önergesini D.P. Grubuna vermişti. Lâcivert bir elbise içinde , arz-ı endam eden ve 19 Mayıs 1919'da doğduğunu söyleyen Ömer özen kimlerle konuşmamıştı!. Adnan Çiftçi, Fuat Adalı, Hayri Tokay, Celal Kosova, Medeni Berk.. Medeni Berkle görüşmesi, sorusunun altı ay gündeme alınmaması üzerine vuku bulmuştu. Nihayet sorusuna sıra gelmişti. Kürsüye çıkmış ve her şeyi olduğu gibi anlatmıştı.

"— Ama, bir netice çıkmadı. Ben konuştum, başka arkadaşlar konuştular. Vekil bey de söz aldı ve kendi kendisini böyle bir hareketten tenzih ettiğini bildirdi! Bunun üzerine, tahkikat açılmadı" dedi.

Bildirdiğine göre müzakerelere Başbakan Menderes de katılmış ve İş Bankası ile Zirai Donatım Kurumu arasındaki satış muamelesinin kendi muvafakatıyla yapıldığını söylemişti. Ama, Menderes Feriha Ökmene ait para meselesi hakkında bir şey bilmediğini ifade etmişti.

Ömer Özen, düşük Bakanın Mecliste kendisini savunmak için ileri sürdüğü delillerden birini daha hatırlayarak nakletti. Efendim, kendisi sorusunda Feriha Ökmene ait arsanın 3900 metre kare olduğunu söylemişti, Ökmen bunu şiddetle tekzip etmişti: Hayır, arsa 4000 metre kareydi!

Zaten bu düşük Sinop milletvekili ömür bir adamdı. Nasıl tahkikat yaptığını Başkana anlatırken Salim Başol bir ara "Demek, bir koku aldınız ki, harekete geçtiniz" dedi ve bütün sıralarda kıkırdamalar yükseldi. Ömer Özen "Hayır, koku almadım" deyince bunlar kahkaha halini aldı Nedim Ökmen tanığa karşı bir diyeceği olup olmadığı sorulduğunda hışımla ayağa kalktı.

Medeni Berk ifade veriyor

Tencere dibin kara

Ökmenin şikâyetleri

Tanığın ifadesi, kendisini nasıl dikkatle ve ne kadar devamlı şekilde takip ettiğinin deliliydi. Bu, Ökmene bakılırsa hususî maksat mânası taşıyordu, Ökmen Ömer Özenle münasebetlerini bu sebeple anlattı. Efendim, bu zat kendisi aleyhinde öyle şiddetli tenkitler yapmıştı ki 1959 Tarım bütçesinin Komisyondaki müzakeresi sırasında bir muhalif milletvekili kendi sırasını ona vermişti. Sonra, Özen nedense kendisiyle konuşmamaktaydı da.. Düşük Bakan, kendisiyle nasıl uğraşıldığını, müteakip tanıkların İfadesi vesilesiyle de anlattı ve her biriyle münasebetlerini açıkladı. Adnan Çiftçi, Fuat Adalı hep düşmanlarıydı. Adnan Çiftçiyi de, Adalıyı dâ o işgal ettikleri Umûm Müdürlüklerden uzaklaştırmıştı. Bu yüzden kendisine karşı hususisiyetleri vardı. Meselâ o Fuat Adalı yok muydu? Onu niçin uzaklaştırmıştı, biliniyor muydu? Çünkü Fuat Adalı, partizan bir Umum Müdürdü! Ökmen, hâdiseyi şöyle anlattı:

"— Fuat Adak Orman Umum Müdürüydü. Fabrikamızdaki işçilerimize zam yapma kararı verdim ve bunu Umum Müdürlüğe tebliğ ettim. Bir gün Meclise gittiğimde milletvekillerinden biri bana, aldığı bir mektubu gösterdi. Mektubun altında Fuat Adalının imzası vardı. İşçilere zam yapılacağını bildiriyor, fakat bunun D.P. kanalıyla yaptırıldığı yolunda bir hava yaratılırsa partinin faydalanacağını belirtiyordu. Bu, bir Umum Müdürün politikaya karışması demekti. Buna, elbette ki müsamaha edemezdim. Kendisini derhal vazifesinden uzaklaştırdım!"

Nedim Ökmenin bu sözleri, tabii kahkahalarla karşılandı.

Kahkahalarla karşılanan bir diğer söz,. Ömer Özenin düşük Bakanın ithamlarına mukabelesi oldu. Ömer

Üzeyir Avunduk
Hesabı Allaha verecek

Özen, bu hususta cevabını Anayasayı ihlâl Ve milletvekilliği vazifesini yapmama suçuyla itham olunduğu dâvada verecek ve murakabenin kimler tarafından imkânsız hale sokulduğunu orada gösterecekti! Nedim Ökmeni, bu vazifeyi yerine getirmek için takip etmiş ve Tarım bakanlığıyla alâkalı olarak D. P. Meclis Grubuna tam 11 adet soru vermişti!

Ökmenin jurnalleri

Duruşmamn bir başka alâka çekici faslı da, düşük Ökmenin bâzı tatakları itham tarzıydı. Şimdi, kendisi aleyhinde ifade veren bu adamlar vardı ya, onlar vaktiyle D. P. yi övmüşlerdi. Bu, Nedim Ökmene göre suçların en ağırıydı. Meselâ Adnan Çiftçi Ökmen aleyhinde Başbakan Menderese bir mektup yazmış, bunda D. P. ye bağlılığından, derin saygısından bahsetmişti. Fuat Adalı da aynı vaziyetteydi. O da, D. P. lehinde partizanlık etmiş, bunun üzerine Ökmen devlet memurlarının tarafsızlığını her şeyin üstünde tuttuğundan müdahalede bulunmuş ve kendilerini cezalandırmıştı.

Ama yalnız cezalandırdığı kimseler değil, bütün tanıklar hâdiseleri aynı şekilde anlattılar. Hele İş Bankası Umum Müdür Muavini Bülent Osmanın sözleri son derece açıktı. Nedim Ökmen, 1957 yılında eşinin arsasını satmak için başvurmuştu. Busun üzerine Umum Müdür Üzeyir Avunduk kendisini Pendiğe, tetkike göndermişti. Neticede, mütehassıslar Feriha Ökmenin arsasına 360 bin lira kadar bir değer takdir etmişlerdi. Nedim Ökmen, neticeyi almak üzere Bülent Osmanın makamına gelmişti. "Arsayı alıyorsunuz, değil mi?" demişti. Bülent Osma "Evet" cevabı vermişti. Bunun üzerine düşük Bakan memnun, bir sigara yakmış ve devam etmişti:

"— Ne fiyat takdir ettiniz?"

Fakat takdir edilen fiyatı öğrenince hışımla ayağa fırlamış, yaktığı sigarayı tablaya bastırıp söndürmüş ve "Bu hakaret demektir" diyerek kapıyı vurmuş, çıkmış gitmişti. -Sonradan, Başsavcı iddianamesini okuduğunda anlaşıldı ki Nedim Ökmen, Feriha Ökmen adına 1945'de Hazineden aldığı ve 360 bin lira teklif edilmesini hakaret saydığı arsaya tamamı tamamına 4024 Türk lirası ödemiştir!- Bunun üzerine işler çatallaşmıştı. Fakat Üzeyir Avunduk gelince arsanın 450 bin liraya satın alınması emri ondan çıkmış, aynı gün de öteki büyük arazi üzerine şifahi mutabakata varılmıştı. Başkan, Feriha Ökmenin arsasının lojman için alındığını ifade ederek sordu:

"— Böyle bir lüzum var mıydı?"

"— Hayır, efendim.."

"— Peki, niçin alındı?"

"— Öteki araziyi ucuza alabilmek için.. Yani, dört milyon ödememek maksadıyla."

Mesele anlaşılmıştı. Ahmet Dallı, Zirâi Donatım Kurumunun o zamanki umum Müdürü Adnan Çiftçi, -Fuat Adali ondan bahsederden yanlışlıkla Adnan Menderes deyince herkes gülmeye başladı-, Fuat Adalı, İş Bankasının iştirakler Müdürü Hâyri Tokay hep aynı şeyleri söylediler, zincirin muhtelif halkalarını birbirine eklediler. Hâdise öylesine açıktı ki sanık ve vekilleri dahi tevsii tahkikata lüzum göstermediler. O zaman, öğleden sonraki celsede Başsavcı Altay Egesel iddianamesini okudu, iddianame kısaydı. Hâdiseyi nakklediyor, gerekli cezayı istiyordu.

Artık söz müdafaanındı ve ne diyeceği merakla beklenen avukatlar ayın 16 sında konuşacaklardı. Böyle

Başkan Salim Başol
Düşükleri terletti

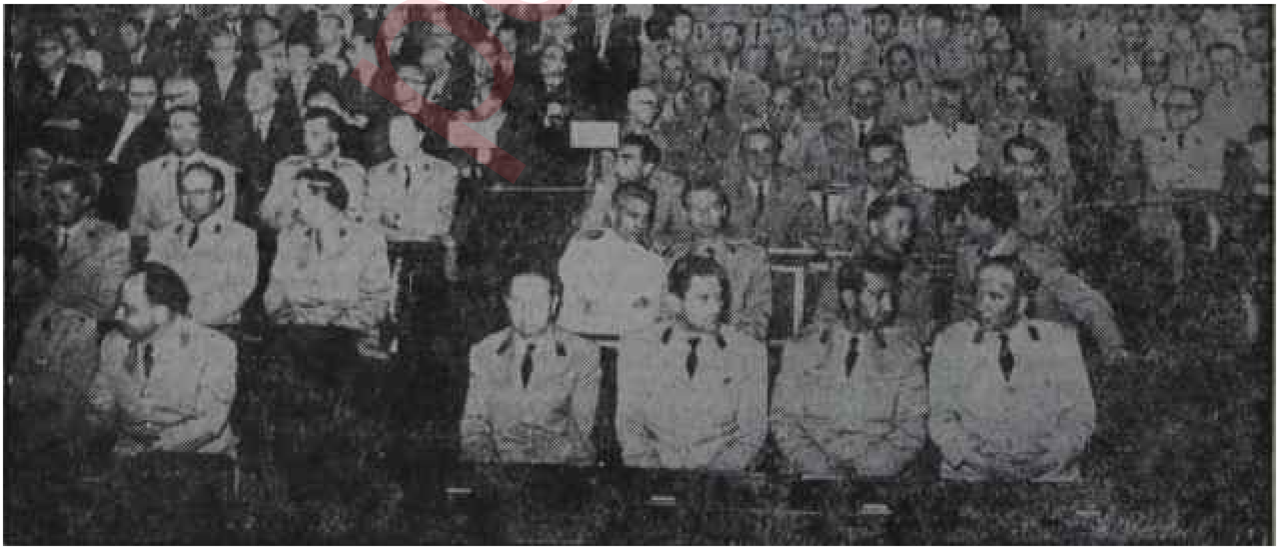
Millet

Ömürsüz tasarruflar

Bu hafta başlarken, bir takım endişeler yürekleri gene kaplamış bulunmaktadır. İhtilalin hemen akabinde belirmiş, sonra dağılmış olan bulutların bir defa daha göğü istilâ etmiş olmaları bâzı hayal âlemi şampiyonlarının ayaklarını yerden tekrar kesme yolunda bulunduklarının görülmesi neticesidir. "Türkiyenin kaderini değiştirmek", "Var olma, ya da yok olma savaşı içinde bulunmak", "Daima iyiye, güzele, doğruya..", "Karar verdik, icra ettik, bitti.." gibi sloganların büyüleyici havası içinde kalplerinin idealizmle ve iyi niyetle dolu bulunduğunda zerrece şüphe olmayan bugünkü kudret sahipleri yeni tasarruflar peşinde görünmektedirler. Bilinmez, ordudaki gençleştirme hareketini, bir çok genç kıymetin işbaşından uzaklaştırılması tarzında hatalara da yol açmış bulunsa sırf bugünkü kudret sahiplerinin yıpranmaması için içi sızlaya sızlaya kabul etmiş olan umumi efkârın bu davranışından mıdır? Yoksa, öğretim üyelerinin affı hikâyesinde verilen söze güvenerek ve sâdece hatadan dönmenin faziletini belirterek bunu sükûnet içinde bekleme yolunu tavsiye edenlerle o tavsiyeye uyanların tutumunu yanlış tefsir etmekten midir? Ama, memleket ve devlet idaresindeki tecrübesizliklerini bizzat ifadeden çekinmeyen bugünkü kudret sahipleri anlaşılması güç bir acele içinde bir takım tasarrufları daha gerçekleştirme niyetindedirler. Eğer kapalı kapılar arkasında varılan bir takım kararlar bugünlerde sürpriz mahiyetinde ve olupbitti havası içinde ortaya çıkarılıverir, memleketin temel müesseselerinden bâzıları yeni darbeler yerlerse herkesin pek üzüleceğinin Millî Birlik Komitesince bilinmesi lâzımdır. Bilinmesi lâzım gelen bir başka husus cemiyetin bugünkü şartlarına asla uymayan veya haksızlıkları aşikâr bulunan tasarrufların ömürlü olmasına imkân bulunmadığıdır. Bunu sağlamanın, yâni bu nevi tasarrufları ömürlü kılmanın çâresinin şimdiye kadar bulunmadığı da asla unutulmamalıdır. Böyle davranışları Anayasanın himayesine sokmaya kalkışmak ise ancak Anayasayı zayıflatacak bir tedbirdir ki o yola sapılabileceğini sanmak için şimdilik bir sebep yoktur. Zira Anayasa, bugünkü kudret sahiplerinin değil, cemiyetin bütün sağ kuvvetlerinin kudret sahipleriyle elele hazırlayacakları millî bir Anayasa olacaktır.

Bitirilen hafta içinde Millî Birlik Komitesinin iyiniyetlerinden asla şüphe edilmeyen üyelerini uyarmak, onların dikkat nazarını çekmek, için pek çok gayret sarfedilmiştir. Ülkü ve Kültür Birliği adı altında hazırlanan, memleketin dertleriyle dertlenenlerin elinden çıktığında şüphe bulunmayan, fakat uğrunda ihtilâl yaptığımız rejimle bağdaşan tek tarafı olmayan meşhur tasarı bu ömürsüz tasarruflardan biri olacaktır. Zarar, sâdece mevcut Milli Eğitim müessesesinin, ıslah edilme yerine yıkılmasından doğacak gecikmeden ibaret kalacak, zira normal idare kurulur kurulmaz böyle bir idare içinde hayal edilmesi dahi imkânsız bulunan ve devlet içinde bir devlet kuran sistem derhal bertaraf edilecektir. Demokrasinin bir kaç çeşidi bulunmadığı çok söylenmiştir ve bu sistemin ne "üeri"si, ne "güdümlü" sü bizim için makbuldür. Üniversitelerin de, Basının da, siyasî partilerin de, Silahlı Kuvvetlerin de ıslahı ve memleketin eğitim, sağlık, sosyal adalet meseleleri gibi meselelerinden her birinin hal çâresi demokratik sistem İçinde mevcuttur. Bizzat Başkan Cemal Gürselin, gökteki bulutların ilk kümelendiği sırada bir basın toplantısında AKİS tarafından sorulan suale verdiği cevap hatırlardan hiç çıkarılmamalıdır. Başkan Gürsel o cevabında, Türk cemiyetinin, dertlerini demokratik rejim içinde halledecek seviyeye gelmediğini iddia edenleri milletimize karşı bühtanda bulunmakla suçluyordu.

Milletin bütün sağlam kuvvetleri, memleket ve devlet idaresinin ağır yükünün -Yassıada duruşmalarının tam mesuliyetiyle birlikte- omuzlanmasında bugünkü kudret sahiplerinin yardımına koşarken ve bu yardım bir Meclis hâlinde tecelli etmek üzereyken telâş içinde, bir, takım ömürsüz tasarruflarla yeni prestij zedelemelerine yol açmak, her halde basiretin bir icabı değildir.

Milli Birlik Komitesi üyeleri bir arada

Denizler durulmaz dalgalanmadan

M. B. K

Kaçırılan albay

Adam, mikrofona gelip şöyle dedi: "—Albay Alpaslan Türkeş Milli Birlik Komitesinde işi olduğu için özür diliyor. Gitmesi lâzım geldiğini belirtiyor."

Sonra mikrofonu bir generale uzattı ve kendisine konuşmaya başlıyabileceğini söyledi. Bu sırada gür kaşlı Albay, ön sıralardaki yerinden kalkmış, gitmeğe hazırlanıyordu

Hâdise, bu haftanın ortasında Dil • Tarih Coğrafya Fakültesinin konferans salonunda cereyan ediyordu. Albay Alpaslan Türkeş, Atatürk Haftası münasebetiyle bir konuşma yapmıştı. Saatlerin 15.15'i gösterdiği sıralarda konuşmasını bitiren Albay, gitmesi lâzım geldiğinden, kendisinden sonra konuşacakların aklına bir şey gelmemesi için, böyle bir çâreye başvurmuş ve anonsu müteakip ağır ağır salonu terketmişti.

Ancak, Meclise varmak, hattâ Fakülteden hereket etmek Türkeşe nasip olmadı. Kapıdan çıkmıştı ki etrafını bazı adamlar aldı. Birşeyler söylemek istiyorlar ve acele ediyorlardı. Albay şaşırdı. Vatandaşların bu acelesinin mânası neydi ? Kendisinden istediklerini de bir türlü anlıyâmamıştö. Nihayet durum aydınlandı. Konyadan gelmiş olan bir heyet, birkaç konuşma yapması için Türkeşi Konyaya götürmek istiyordu.Hemşehrilerine böyle söz vermişlerdi. Albayın etrafını bu iş için sarmışlardı ve ısrar ediyorlardı.

Türkeş hakikaten müşkül vaziyette kalmıştı. Bir defa, ertesi gün yapılacak yığınla işi vardı. İki Büyük Elçiyle konuşacaktı. Iran ve Çekoslovakya Büyük Elçilerinin talep ettikleri randevuyu vermiş ve kendileriyle görüşmeyi kabul etmişti. Şimdi kalkıp Konyaya gitse, adamlara karşı ayıp olacaktı. Ama Konyalılar K harfinin üzerine basa basa, illâ da götürmek istiyorlar, illâ da Türkeşin daveti kabulünü arzuluyorlardı. Hemen dönebilirlerdi. Albay evvelâ mâkul bir yığın mazeret öne sürdü. Eve bile haber vermemişti. Evden merak ederlerdi. Hiç değilse eve bir haber uçurmalıydı. Konyalılar, buna rıza gösterdiler. Eve haber verirler ve Türkeşi alıp giderlerdi. Ama iş bununla bitmiyordu. Türkeşin Komitede de yapılacak yığınla işi vardı. Bütün programı altüst olacaktı.

Albay ne dediyse dinletemedi.İllâ da Konya, illâ da Konyaydı. Bu işten kurtulmanın imkân ve ihtimali yoktu. Türkeş sonunda başını sallıyarak "Peki" dedi.

Konyalılar Albaylarının "Peki" deyişine pek sevindiler. Her şey hazırdı. Hemen hareket edilse dört saat sonra Konyada olunur ve yemek şehirde yenirdi. Ama Türkeş, ailesini durumdan haberdar etmeyi ziyadesiyle istiyor ve merak edeceklerini söylüyordu.

Alpaslan Türkeş

Konya yolu düz gider

Hakikaten genç Albayın, ailesini haberdar etmekte hakkı vardı. Zira bayan Türkeş gün geçmiyordu ki telâşla uykusundan olmasın, telefona telâşla sarılıp eşini aramasın. Doğrusu istenirse dışarıdaki kuyrukların faaliyetleri insana parmak ısırtacak kadar geniş ve muntazamdı. Bir fiskos gazetesi bu defa ters istikametten işlemeye başlamıştı ve gaye M. B. K. etrafında şüphe bulutları yaratmaktı. Adamlar yemiyor içmiyor, suyun altındaki bir takım dedikoduları suyun yüzüne çıkarmak için uğraşıyorlardı. Seçtikleri en verimli konu Tükkeştl. M. M. K. içinde anlaşmazlık olduğunu mu yaymak istiyorlardı? Memlekette huzursuzluk patlak verdiğine mi saf kimseleri inandırmaya çalışıyorlardı? Ele hemen Türkeşi alıyorlar ve ortaya bir yalan atıyorlardı.

Daha, Konyalıların davetinden bir gece evvel Ankaralı gazeteciler, dudaklarını uçuklatan bir haberin peşinde koşmuşlardı. Gerçi böylelerini son iki haftadır pek sık duymuşlar, sonunun fos çıktığını görmüşlerdi ama gene de tahkik etmekten kendilerini alamıyorlardı. Ne yapsınlardı ki gazeteciydiler ve yüzde yarımihtimal dahilinde dahi olsa haberi tahkik etmek gerekiyordu. Haber de hani haberdi! En azından bir sekiz sütun yer alır ve sayfalar dolusu yazılırdı. Evet, sayfalar dolusu. Zira uçurulan balon Albay Türkeşin meçhul kişiler tarafından vurulduğu ve hastahaneye kaldırıldığıydı. Basın mensupları işi evvelâ alaya aldılar. Birkaçı, tanıdığı Milli Birlik Komitesi üyelerine telefon etti. Aksi şeytan, telefonlar çalıyor çalıyor cevap vermiyordu. Daha sonra, aranılan Komite üyelerinin adedi arttırıldı. Onlardan da cevap çıkmadı. Her yeni aranan bulunamayınca sinek mide bulandırmağa başlamıştı. Demek ki bir şeyler vardı!

İşin güzel tarafı, sualtı kahramanlarının pek mahir bunalan ve son derece sistemli çalışmalarıydı. Haber, nereden ve nasıl geldiği hiç belli edilmeden, evvelâ basın mensuplarına duyuruluyordu. Bu, basına yakınlıkları bilinen bir kaç kişi vasıtasıyla oluyordu. Çok geçmeden dedikodu Ankaralı bütün gazeteciler tarafından duyuluyor ve telefonlar işledikçe havadis etrafa yayılıyordu.

Türkeşin yaralanışının hikâyesinin ömrü sâdece bir gün sürdü. Zira Albay ertesi gün konuşacaktı ve Dil • Tarih Coğrafya Fakültesinin salonlarında mikrofon başına çıktığında kendisinde hiç de yaralı bir ihsan hâli yoktu. Aksine, Albayın sesi her zamankine nazaran daha gür geliyordu. Ama bir günlük dedikodu dahi yeni fiskos gazetesinin yürütücüleri için kâfiydi. Hele bu. Albay Türkeşle alâkalı oldu mu daha çok kimsenin kulağına gidiyor, daha çok kimseyi inandırıyordu. Zaten bir zamanların çok kudretli Albayı, âdeta "Havadisin Albayı" haline getirilmişti. D.P. nin sâdık -sâdece sâdık; sabık değil- organı Havadiste toplaşmış bulunan ve kendilerine, en tehlikesiz geçer akçe olarak "komünizm düşmanlığı"nı bayrak edip o

Niçin Üzerine Titriyoruz?

Metin TOKER

Menderesin "Bir Kısım Basın" dediği basından, memleketin idaresini bugün niyabeten elinde tutan Milli Birlik Komitesi memnun mudur, değil midir bilinmez. Bilinen, bu Komiteye mensup bazı üyelerin şikâyetlerini pek yüksek sesle ifâde ettikleri, ancak bu zevatin sözlerinin Komiteyi ilzam etmediğinin, hattâ Komitenin fikirlerine tercüman olmadığının başka bâzı üyeler tarafından pek pes perdeden gazeteci kulaklarına söylendiğidir. Hakikât ne olursa olsun, Türkiyefle birinci kuvveti temsil eden Milli Birlik Komitesiyle dördüncü kuvvetin gerçek temsilcisi o "Bir Kısmı Basın" arasında bâzı hususların berraklığa kavuşturulmasında engin fayda bulunduğu muhakkaktır.

Evvelâ, İktidarın kendisinden memnun olup olmadığının, gazeteciliği bir takım geçici menfaatlerin vasıtası diye değil, bir hayatın mânası olarak yapanları pek az alâkalandırdığını aklın bir kuşesine yerleştirmek lazımdır. Servet, ikbali itibar Veya dünyayı kendi İdare ediyormuş zehabının doğurduğu budalaca zevk bu menfaatlerin çeşitleridir. Bunların dağıtımını ellerinde tutanlar etraflarında çok gazeteci görürler ama etraflarında gördükleri, eğer gazetelerin bu işle vazifeli mensupları değüse mutlaka bir takım kılkuyruklardır. Ötekiler, üzerlerine düşenin müşavirlik veya mubassırlık değil, fikirlerini gazete sütunlarında söylemek olduğuna bildiklerinden İşleriyle ve güçleriyle meşguldürler, laklakiyatla kaybedecek zamanlan yoktur. Eğer bir İktidar, Basını, mütemadiyen yolu üzerinde rastladığı bir kaç kişiden ibaret sayar ve tutumunu una göre ayarlarsa hatâların en büyüğünü işler. Bu neviden hatâlar pek yakın tarihimizde çok işlenmiştir ve neticesi de meydandadır. Bendedilen veya hapsedilen sâdece şahıslardır. Ama Menderesin "Bir Kısım Basın"ı, müessese olarak, her nimetin ve her külfetin üstesinden gelmiş, iktidarlar akıp gitmiş, o kalmıştır. Yarın başka iktidarlar akıp gidecek, o gene kalacaktır. Bu, eşyanın tabiatı icabıdır. Her şey görülmüştür. Eşyanın tabiatının iktidarlar tarafından değiştirilebildiği? Asla. Bundan çıkan ve günün meselesiyle alâkalı basit netice şudur: Milli Birlik Komitesinin "Bir Kısım Basın "dan memnun olup olmadığının pek az önemi vardır. Daha önemlisi, "Bir Kısım Basın"ın Milli Birlik komitesinden memnun bulunup bulunmadığıdır.

Bu sözü, bir takım alaturka kurnazların "Bir Kısım Basın" ile Milli Birlik Komitesinin arasına soğukluk sokmak için ağızlarına sakız yaptıkları "Vay efendim, memleketi kim idare edecek hele bir tesbit edelim.. Bunlara kalsa, bütün ipler kendi ellerindedir. Bari Komite çekilip gitsin ve memleketi gazetelerle gazeteciler idare etsin" demagojisini haklı çıkaran bir delil diye almak teşhislerin en hatalısını teşkil eder. "Bir Kısım Basın"ın bu vaziyeti, memleketi idare etmeye heveslenmesinin değil, heveslenmemesinin bir neticesidir, Ancak memleket idare edenlerdir ki umumi efkârın kendileri hakkındaki düşüncelerine her şeyden fazla önem vermek mevkiinde dirler. "Alt Kısım Basın" dün Menderes idaresi hakkın daki düşüncesini nasıl hülüs ile söylemişte, bugün Milli Birlik İdaresi hakkındaki düşüncesini hulûs ile söylüyorsa, yarin kurulacak siyasi parti iktidarı hakkında da kanaatini aynı hulûs ile söyleyecektir. Bu, demokrasilerde, seçenin seçilen üzerindeki pek mütevazi bir avantajıdır. Bir vazifeye talip olan, kendini mutlaka beğendirmekle mükelleftir.

Herkes ve bilhassa Milli Birlik Komitesinin sayın üyeleri, sayın üyelerin 37'si birden emin olmalıdır ki "Bir Kısım Basın" bu Komitenin üzerine titremektedir. Zira "Bir Kısım Basın" bugünki idarenin başarısını memleketin uzun bir istikbali için teminatların en önemlisi saymaktadır. Bu, daha ilk günden ifada edilmiş ve aslında bir Niyabet Meclisi hüviyetindeld Millî Birlik Komitesi zedelenmesin diye her türlü fedakârlık yapılmıştır. Yarınki nesiller şunu görmelidir: Türkiyenin başına bir kötü idare gelmiş, ne yaparsa milletin tahammül edeceği İnancı içinde yapmadığım bırakmamış, fakat topyekûn millet, cemiyetin bütün sağ kuvvetleriyle ayaklanıp onu devirmiş, başına getirdiği naipler feragatin en güzel örneğini vererek mensup bulundukları cemiyet derecesinde olgunluk göstermişler, demokratik sistemi iade etmiş ve millet iradesini tecelli ettirmişlerdir. Yarınki nesiller bunu görürlerse yarınki iktidarlar her adımlarında gözleri önünde bir Yassıadanın belirtisini hissederler ve ancak milletle mutabık halde bu memleketi idare edebileceklerini sezerler. Bir daha da kötü rejimler, bu topraklarda kök salmazlar. "Bir Kısım Basın" bu yüzdendir ki Millî Birlik Komitesine tehalük, samimiyet, dostluk hisleriyle sarılmış, niyabet idaresinin bir baştan ötekine devamında naiplerin prestijine toz konmaması kuvvetli arzusu olmuştur. Ama prestijin, en yüksek hadte herkesten fazla prestij sahibinin gayretiyle, dikkatiyle, dirayetiyle tutulabileceği hakikati elbette ki hükmünü yürütmüş ve tecelli, kuvvetli arzuların dahi önleyemediği bir istikamet almıştır.

Bu hale bakıp ta kusuru "Bir Kısım Basın"da aramak, güzelliği bozulan bir yüzün hayali karşısında aynaya kızmaktan farksızdır. Bunu yapacak yerde Milli Birlik Komitesi, gönül istiyor ki, yeni adımlar atmadan evvel tam kadrosuyla bir kaç toplantı yapsın, kapalı kapılar arkasında vaziyeti sükûnetle gözden geçirsin, yara sandığı başka noktalara neşter atmadan Önce kendi dertlerine bıçağın iyileştirici darbesini vursun ve ondan sonra» yeni ışık altında yoluna devam etsin. Memleketin kendisine İhtilâlin hemen ertesi gün baktığı gibi artık bakmadığını hissederek üzülenler, değişikliğin gözlerde mi yoksa kendilerinde mi öldüğünü ilk iş olarak düşünmelidirler. Milli Birlîk Komitesinin, sâdece naiplik vazifesi yüklendiklerini söyleyerek, değil resimlerinin çekilmesine, isimleririn yazılmasına müsaade etmeyen üyeleriyle bugün dünyanın bütün faziletlerinin, meziyetlerinin, vatanseverliğinin, aklının, hattâ tüm ve irfanının sâdece kendilerinde bulunduğa inancı içinde iki kere İkinin dört ettiği hakikati kadar basit ve eski hakikatleri keramet söyler gibi gürültüyle tekrarlayan bâzı üyeleri arasında ne kadarf fark bulunduğu tesbit edilirse güçlüklerin yarısı hal olunur.

Kaldi ki böyle bir 'kendi kendini kontrol" bir heyeti neler sevimli yapmışken nelerin sevimsiz hale sokabileceğini ortaya koyacaktır ve Milli Birlikçiler gerçek kültür sahiplerine has olgunlukla bundan gereken dersleri çıkaracaklardır.

bayrağın altında üzerine "muhafazakârlık" ve "milliyetçilik" etiketleri yapıştırılmış fikirleri savunanlar Albay Türkeşi görülmemiş hararetle "lanse" ediyorlardı, Sabık Başbakanlık Müsteşarının her sözü Havadiste başlığa çıkıyor, ne kadar uzun olursa olsun konferansları tam metin halinde veriliyordu. Haberleri, ertesi gün fıkralarda Albay Türkeşe atfedilen düşüncelerin lehte yorumları takip ediyor, Albayın şahsı göklere çıkarılıyordu. Sâdece Türkeş değil, iki genç kurmay yüzbaşı, Özdağ ile Esin de Havadisin favorileri arasındaydı ve Havadis onların yayın organlığı vazifesini, gönüllü sırtlamıştı. Tirajı artmış ve D.P. devrinde hayal dahi edilmeyecek bîr seviyeye ulaşmış bulunan gazete bir oyunu çok ustaca oynuyor, bir kaç koldan çalışıyor, bir merkez halinde, satırların arasına gizlenmiş işaretlerle belirli bir zümreye direktifler yağdırıyordu. Bu zümrelerin desteğinin kuvvet değil, zaaf olduğunu pek farketmeyenler **ise,** kendilerinden iyi niyetli tenkitlerini esirgemeyenlere beşeri hislerle kızıyorlar, Havadisin açılan kolları arasında "anlaşılmış olma"nın zevkini tadıyorlardı.

Türkeş, eşini durumdan haberdar ettikten ve meraklanmamasını sağladıktan sonra Konyaya müteveccihen yola faktı. Konya seyahatini başka seyahatlerin takip, edeceği muhakkaktı.

Bir başka oyun

Ama, fiskos gazetesinin yeni yürütücüleri Albay Türkeşle alâkalı balon henüz sönmüştü ki yaylarında bir tek ok bulunmadığını belli ettiler ve bir başka balonu havalara saldılar. Hedef, gene M. B. K. idi. Bu sefer, üyeler C.H.P. ye karşı tahrik olunuyordu ve konu "C.H.P. nin casus teşkilâtı" idi. Evet, C.H.P. dört başı mâmur bir casus teşkilâtı kurmuştu! Konutta üyelerini adım adım takip ettiriyor ve hatalarını araştırıyordu, Genç kurmaylardan biri ezkaza eğlence yerlerinden birinde mi göründü, derhal raporu C H P. merkezine gidiyor ve hâdise dosyalanıyordu. Bütün garsonlar tembihliydiler. Hattâ içlerinde para ile tutulmuş olanlar bile vardı.

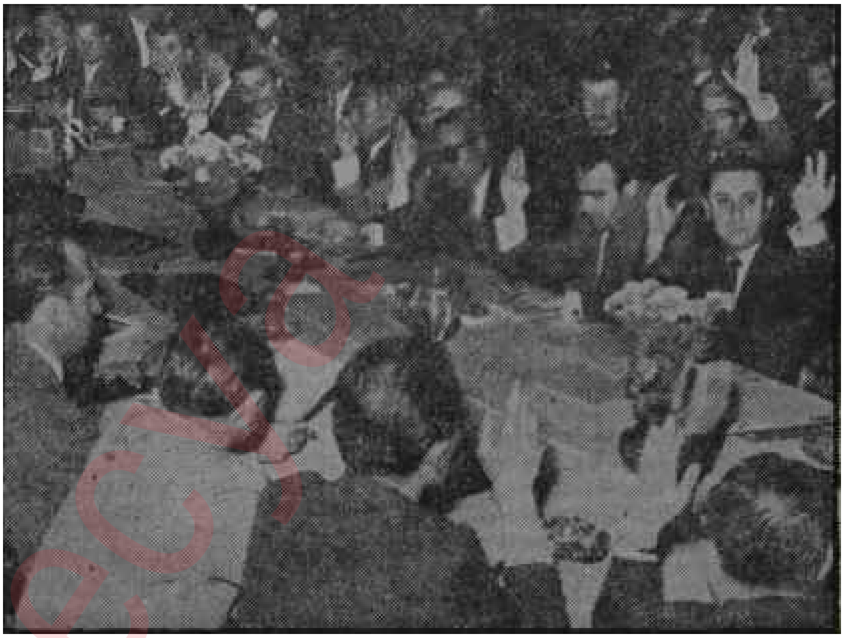
Haftanın içinde Komite üyelerine bu hususta haber geldiğinde partilere karşı dişler bir kere daha gıcırdatıldı. Demek ki bütün iyiniyetlerine ve bütün çalışmalarına rağmen **C.H.P.** böyle düşünüyor, böyle hareket ediyordu ha! Vay C H P. nin haline, vay bu işi yapanların halinydi! Onlar da edeceklerini biliyorlardı.

Aslında bu son oyun, iki taraflı bir oyundu. Fiskos gazetesi, M.B.K. Üyelerinin eğlence yerlerinde davranışlarına ait bir takım hikâyeleri son süratle yayıyordu. Meselâ Istanbulda, bilhassa gençlik çevrelerinde bu hikâyeler zaman ve mekân tasrihi suretiyle dal budak sarıyor, ideal sahiplerini üzüyordu. Genel Kurmay Başkanı Cevdet Sunayın bir ikazına muhatap olan bâzı üniforma sahiplerinin bu gibi lokallerde davranışları da halkın gözüne pek battığından konu verimli bir konu olarak ele alınmış ve etrafında işlenmeye koyulunmuştu. Ama, kulaklara "Haberin var mı? Filânca geçen akşam bilmem neredeymiş.. İçmiş içmiş, mikrofona çıkıp Komite adına nutuk atlan "Seçim istiyoruz" diye bağırtacağı yalanından bile kaba bir yalandı. Gelgelelim insanların boğazını sıkmak, ağzını sıkmaktan çok daha kolay oluyordu.

Ya, ciddî işler?

Fiskos gazetesi bu temaları alabildiğine işlerken, bu haftanın sonlarında M.B.K. bir heyet olarak daha ciddî işlerle meşguldü. Zihinlerdeki başlıca mesele Kurucu Meclis meselesiydi.

Kurucu Meclis kurulmalı mıydı, kurulmamalı mıydı? Gerçi Devlet ve Hükümet Başkanı bir mesajıyla bunu Feyzioğluya vazife olarak vermişti. Gerçi at alınmış, Üsküdara geçilmek Üzereydi. Ama gene de Komite üyeleri arasında teşebbüse muhalefet edenler bulunuyordu.Binbaşı Dündar Taşer bu fikrini -diğer konularda olduğu gibi- açıkça söylemekten geri kalmadı. Siyasal Bilgiler Fakültesinde başlıyan Anayasa seminerlerine devam eden Komite üyeleri bir hayli faydalı fikirler edinmişlerdi. Kurucu Meclisin kuruluş şekli üzerinde esasen kendilerinde mevcut kanaat kuvvetlenmişti. Meclis, tâyin suretiyle kurulmalıydı. Meclis oldukça faydalı da olacaktı. Esasen Gürsel bu faydayı evvelden sezmiş ve gereken emri vermişti. Gerçi üyeler işten geç haberdar olmuşlardı ama, böyle meselelerde Paşalarına itimatları vardı ve istimin arkadan gelmesinin de pek fazla za-

Basın forumu çalışıyor

Bir kanun hazırlanıyor

mış, dans müsabakalarında hediye diye Yassıada davetiyeleri dağıtmış" neviinden haberler fısıldayanlar, bu fısıltıları nasıl olsa M.B.K. üyelerinin de duyacaklarım düşünerek bir taşla iki kuş vurma sevdasındaydılar. Hem böyle haberlerle M.B.K. yıpratılıyor, hem de haberlerin kaynağı diye C.H.P. gösterilince memleketin en sağlam iki kuvvetinin arası açılıyordu.

Haftanın ortasında yayılan bu dedikodu C.H.P. ileri gelenlerini ziyadesiyle üzdü ve onlara dikkatli davranmaları lüzumunu bir kere daha hatırlattı. Devr-i sabıkta bile böyle bir teşkilâta tevessül etmeyen C. H.P. hakkındaki iddia, C.H.P. nin talebelere 250 bin lira dağıtarak on-

rarı olmuyordu.

İşte Taşer bu konu üzerinde biraz, hattâ fazlaca müteredditti. Meclis kurulunca Komitenin durumu ne olacaktı? Meclisin içinde kaynıyacak mıydı, yoksa Komili eski durumunu muhafaza mı edecekti? Taşere kalsa, böyle bir Meclise hiç te lüzum yoktu. İhtilâllerde, ihtilâli yapanlar Kurucu Meclis oluyorlardı. Hem, nasılsa seçime gideceklerdi. İhtilâlin başı bunu müteaddit defalar belirtmişti. Kendilerinde de aynı kanaat mevcuttu. İş boyla olunca, ikinci bir Kurucu Meclise ihtiyaç neydi? Anayasa ve Seçim Kanunu Komita tarafından yapılırdı.

Taşer bu fikirlerini seminerlerden birinde sohbet arasında söylemekten çekinmedi. Esasen, genç Binbaşının şöhreti fiirlerini çok açıkça söylemesiydi. Hattâ, General Gürseli ikna edip, onu bu fikrinden vazgeçirtmek gerektiğini da saklamadı.

Ancak, Milli Birlik Komitesi Üyelerinin büyük çoğunluğu, Kurucu Meclis üzerinde müttefiktiler. Meselâ bir Yarbay Vehbi Ersü, başından beri siyasî partilerden adam almamanın aleyhindeydi. O kadar ki, genç yarbay, askerliğin dışında bildiği, mütehassısı olduğu meselelerde bile Devlet idare ederken güçlüklerle karşılaşılacağını sezmiş, sonra da bizzat müşahede etmişti. Niçin tecrübesi olan bir yığın insandan memleket meselelerinde istifade edilmemeliydi? Bu bakımdan Kurucu Meclisin teşkili zaruret oluyor ve Geçici Anayasanın partili vatandaştan faydalanmaya set çeken hükmü kendiliğinden işlemez hale getiriliyordu.

Bu, Komitenin fazla konuşmayan, resimleri değil, isimleri bile pak az bilinen, İlk günün prensiplerine ve ideallerine bağlı ekseriyetinin temayülüydü.

Bir dert ki..

Bu hafta içinde Millî Bitlik Komitesinin başını derde sokan bir kanun teklifi daha vardı. Bu, Af Kanununun şümullendirilmesiyle ilgili kanundu. Komite, Sami Küçükün teklifini incelemeğe başlamıştı. Ancak, affın biraz daha genişletilmesi, pek Ç o k insanı mutazarrır edecekti. O y - la belâlı mahkûmlar vardı ki, bunların affi yeniden birçok hâdisenin ortaya çıkması demekti. Bir kan dâvasi neticesinde mahkûm olmuş birini affetmek, ikinci bir kan dâvasının ortaya çıkmasına yol açmak demekti. Çıkacak olan kimse behemahal öldürdüğü şahsın herhangi bir yakını tarafından öldürülecek, bu defa hapishane koğuşları yeni bir misafir için hazırlanacaktı. Yâni elde edilen, sâdece koskocaman bir sıfır oluyordu. Buna mukabil affın adil olmadığı görülmüş, hak yendiği de anlaşılmıştı.

İşte bu yüzdendir ki Komite, Af Kanunu teklifini, incelenmesi ve hatanın asgariye indirilmesi için tekrar Sosyal İşler Komisyonuna iade etmeği uygun buldu. Karar büyük bir çoğunlukla alındı ve teklif komisyonun ellerine emanet edildi.

Dört yeni kanun

Milli Birlik Komitesi haftanın içinde dört yeni kanunu da ele alacak, inceliyecek ve karara varacaktı. Ancak, kanunlar hakikaten son derece önemli kanunlardı ve Basını ilgilendiriyordu. İhtilâlin öncüleri bir şekil düşünüp bu defa hata nisbetini azaltmak için çâreyi peşin aradılar. En iyi ve en demokratik yol, işle alâkalı olanları bir araya toplayıp meseleler üzerinde tartışmaktı. Nitekim öyle yaptılar. Basınla ilgili kanunların, Milli Birlik Komitesi gündemine alınmadan evvel tartışmasını yapmak üzere gazetelerden ikişer kişi istediler ve âdeta bir "Basın Meclisi" topladılar. Meclis belirli günlerde toplanacaktı. Üyeler meselelerin üzerine eğilecekler, bunları tartışacaklar, fikirler serdedecekler, hattâ bâzı kararlar alarak bunu aylamaya tâbi tutacaklardı. Ancak, bu oylamanın hukuki bit mânası olmıyacaktı. Bu, sâdece Komite üyelerine fikir verecekti. Ancak varılan kararların "Basının Görüşü" olmayacağı da muhakkakta Zira heyetin temsili bir vasfı yoktu ve elbette ki "Basın adına" söz söylemek yetkisine sahip değildi. Oylama toplantıda bulunanlar arasında hangi tarafın ağır bastığını gösterecek, böylece Komiteye bir ışık tutacaktı.

İlk toplantı, haftanın sonlarında bir gün yapıldı. Toplantının yapıldığı salon Radyo Evindeki stüdyolardan biriydi. Ortaya uzun bir masa konulmuştu. Masada Milli Birlik Komitesi üyelerinden Sami Küçük, Ahmet

M.B.K. ÜYELERİ, BİZ MİSAFİRİZ GİDECEĞİZ DİYORLAR

ZORLU MİSAFİR

Bir Görüş

Ülkü ve Kültür Birliğine Doğru

Şefik SOYUYÜCE

Biz, Başbakanlığa bağlı bir teşkilât marifetiyle milletimizin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlamak, 'İleri ve Medeni Türkiye' ülküsünü bütün millete benimsetmek, demokrasi ve insan hakları prensipleri dahilinde Atatürk ruh ve mefküuresini bütün şümul ve sıhhati ile millete yaymak, tekâmülün manevi temel ve ana yapısını meydana getirmek üzere bu teşkilâtı teklif ettik.

Cemiyetimizde tam olarak neşvünema bulmadığını teşhis ettiğim ve millet olmak için lüzumlu addettiğim bâzı vasıfların da bu suretle gelişmesini ve memleketin her köşesinde aynı tazelikle yaşatılacak bir ülkü ve birliğin meydana getirilmesini de prensip olarak kabul ettik. Bu teşkilât her türlü siyasî tesirlerin dışında kaldığı takdirde, ancak arzu ettiğim vasıfları tahakkuk ettirecektir.

Kurulmasını arzu ettiğim bu teşkilât, bünyesinde bulunan üniversiteler rektörleri ile ilim, ihtisas ve tecrübeleri yönünden temayüz etmiş en az 12 ilim adamından teşekkül edecek İlmi İstişare Kurulunun ilmî ve realist kararlarından ve bunlara dayanan uzun vadeli ve devamlı plânlardan esaslarını almak suretiyle faaliyet gösterecektir. Bilindiği gibi, bu teşkilâtın içme Diyanet İşleri Başkanlığı, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Basın - Yayın Genel Müdürlüğü ve Millî Eğitim Bakanlığı dahil edilecektir. Bu suretle Din işlerinin siyasiler etinde dejenere edilmemesinin, dinin kudsiyetinin dünyevi hâdiseler içerisinde eritilmemesinin bir gaye olarak tahakkukunu lüzumlu addederim. Beden Terbiyesi meselesinin fikir, ruh ve fizik yapısı bakımından gençliğin ahlâkî randımanını sağlıyacak şekilde ele alınmasını -dün misâllerini gördüğümüz gibi, gençliğin siyasî emellere vasıta olmaması için- önemli bulmaktayım. O halde bu teşkilâtın da siyasî baskı ve maksatlardan uzak tutulması, milletçe arzulanan gayenin tahakkuku için şarttır.

Basın - Yayın Genel Müdürlüğü ve Millî Eğitim işlerinin de, milletin bir kısmının içinde bulunduğu ve bunaldığı ikilik, gerilik, tembellik ve karanlıktan kurtarılması için, yukarıda arzettiğim her türlü tesirden uzak, devamlı ve uzun vadeli bir plânlama çerçevesi içerisinde ele alınmasını uygun bulmaktayım.

"İleri ve Medeni Türkiye" ülküsünü, milletin şuurunda pekleştirmek ve milletçe bu hedefe şevkle yönelmeyi sağlamak üzere, dâvaya inanmış ve bütün varlığı ile çalışmaya azimli vatanperver aydınları vatan sathında seferber etmek gayesini tahakkuk ettirmek emeli ile bu tasarının hazırlanmasını ve ileri sürülmesini bir vazife addettim.

Yıldız, Mustafa Kaplan, Muzaffer Özdağ, Numan Esin ve Suphi Gürsoytrak bulunuyordu. Gürsoytrak ve Esin sivil giyinmişlerdi. Diğerleri resmiydiler. Toplantıyı Yıldız açtı ve tartışmalar» hemen geçildi. Basın Meclisinin parlâmento gibi işlemesinin temini için bir de başkan seçildi. Başkan, Bülent Ecevitti ve müzakereleri o idare edecekti. Böylece başlıyan ilk toplantı hakikaten verimli oldu. Ecevit, fikir meseleleriyle ilgili bir konuda Milli Birlik Komitesinin böyle bir yola başvurmasını çok isabetli bulduğunu, bu bakımdan kendilerine teşekkür edilmesi gerektiğini belirtti. Basan Meclisinin diğer üyeleri de Ecevitle beraberdiler.

Şimdilik, elde dört konu vardı. İspat hakkı kanun tasarısı, Basın Kanuna tasarısı, ilân ve reklâm kurumu hakkındaki tasan ve Fikir İşçileri Kanun Tasarısı. Ancak bunlardan sonuncusu daha hazırlanmamıştı. Basın Meclisinde yapılacak tartışmaların ışığı altında hazırlanacak, bilâhare gene bu Mecliste tartışılacaktı. Diğer üç kanun tasarısı Yıldız tarafından hazırlanmış ve Komiteye verilmişti. Ancak Komite kanun tekliflerini bir müddet sonra, yâni Basın Meclisindeki müzakerelerden sonra görüşecekti.

İlk günkü müzakereler oldukça kısa sürdü. Zira İstanbul ve İzmir temsilcileri hemen hemen hiç gelmemişlerdi. Babıâliye geç haber verilmişti. Hele İzmir Basınından kimse yoktu. İlk iş olarak Fikir İşçileri Kanununun müzakerelerinde bir yol arandı. Bir teklif patronla işçiyi yanyana getirmemekti. Olabilir ki işçi, patronunun yanında korkar ve konuşamazdı. Bunun yerine meslek teşekkülleri müzakerelere katılmalı ve taraflar yerine onlar konuşmalıydı. Mahzurlu bulunan fikir reddedildi.

Basın mensupları ilk toplantıda, kanun tekliflerini incelemediklerinden mehil istediler. Böylece toplantı pazara bırakıldı ve Meclis dağıldı.

Otobüsün yaptıkları

Basın mensupları ağır ağır Radyo Evini terke hazırlanıyorlardı. Bu sırada genç yazar Ecevit te gitmek üzereydi. Kapının önünde Komite üyeleriyle beraberdiler. Bir ara Ecevit, üyeleri yemeğe davet etti. Bir mesele üzerinde konuşulacaktı. Mesele meşhur Ülkü ve Kültür Birliği kanun tasarısıydı. Bu faydalı konuşmayı arzulayan Komite üyeleri Ecevitin teklifini kabul ettiler ve hep beraber Çiftlik Lokantasına gitmeğe karar verdiler. İşte ne olduysa bu karardan sonra oldu. Ecevit, kapıda duran Komite Üyelerine alt otomobillerden birine doğru yöneldi. Bu sırada Ahmet Yıldız Eceviti kolun-

Bir Görüş

Milletin Egemenliğini Reddeden Teşkilât

Bülent ECEVİT

İktidar mevkilerindeki idarecilerin millet iradesini temsil etmeleri ve milletçe denetlenebilmeleri, demokrasinin değişmez temel şartlarındandır.

İşte, Milli Birlik Komitesine sunulan bir tasarı ile kurulmak istendiğini öğrendiğimiz "Türkiye Ülkü ve Kültür Birliği Teşkilâtı", demokrasinin, millet egemenliği kuralının bu temel şartına aykırıdır.

Bu teşkilâtın içine, yeni kurulacak bir "Ülkü Birliği Başkanlığı". -Milli Eğitim Bakanlığı bir "Başkanlık" seviyesine indirilmek suretiyle kurulacak olan- "Devlet Milli Eğitim Başkanlığı" ve bugünkü kadrolarıyla Diyanet İşleri Başkanlığı, Basın - Yayın Genel Müdürlüğü, Beden Eğitimi Genel Müdürlüğü, Vakıflar Genel Müdürlüğü girecektir.

Teşkilâtın başında bir Genel Başkan bulunacaktır.

Türkiye Ülkü ve Kültür Birliği Genel Başkanlığı için, Genelkurnrv Başkanı, Yargıtay Başkanı, Danıştay Başkanı, Sayıştay Başkanı, Askerî Yargıtay Başkanı, Üniversiteler Rektörleri, Müşterek Genel Sekreter, Ülkü Birliği Başkanı, Devlet Milli Eğitim Başkam, Basın-Yayın Genel Müdürü, Diyanet İşleri Başkanı, Beden Eğitimi Genel Müdürü ve Vakıflar Genel Müdüründen müteşekkil bir seçim kurulunun üye sayısının üçte iki çoğunluğuyla bir aday seçilecektir.

Bu bir tek adayı Başbakan ve Cumhurbaşkanı, müşterek bir kararname ile 6 yıl için Genel Başkan tâyin edeceklerdir. Aynı Genel Başkan daha sonraki devreler için de seçilebilir ve tâyin edilir.

Bu Genel Başkan, ancak "ahlâki zaaf veya idari yetersizlik sebeplerinden biri ile" ve ancak kendisini seçen kurulun üçte iki oyu ile emeldiye ayrılabilir... Yâni düşüncelerinden, tutumundan, ideolojisinden, siyasetinden ötürü değiştirilebilmesi veya denetlenebilmesi mümkün değildir.

İlk Genel Başkanı, bu seçim kurulu da değil, doğrudan doğruya Milli Birlik Komitesi tâyin eder.

Genel Başkanı "ahlâki naaf veya idari yetersizlik sebeplerinden biri ile" ve ancak üçte iki oyla emekliye ayırabilecek 15 kişilik seçim korulunun 7 üyesi -yâni, Ülkü ve Kültür Birliği Genel Başkanlığı çatısı altında toplanacak Başkanlık veya Genel Müdürlüklerin başları-, ancak Ülkü ve Kültür Birliği Genel Başkanının isteği üzerine tâyin edilebilen kimselerdir. Bu durumda, Seçim Kurulunun, herhangi bir sebeple, "ahlâkî" veya "idarî" sebeplerle bile, Genel Başkanı düşürmeğe yetecek üçte iki çoğunluğu sağlıyabileceğini sanmak, büyük bir safdillik olar.

Bu düşürülmez, dokunulmaz, denetlenmez Genel Başkan, bu hiç bir şekilde millet İradesini temsil etmeyen Genel Başkan, Bakanlar Kurulunun tabiî üyesidir. Başkanı Bakanlar Kurulunun tabii üyesi olan bu teşkilâtın, üstelik, hükmi şahsiyeti vardır.

Yâni bu teşkilât, devlet üstünde devlettir.

Bütçesini kendisi hazırlar ve Genel Bütçe Kanununa katılmak üzere Maliye Bakanlığına gönderir.

Türkiye, teşkilât tasarısına göre, 12 bölgeye ayrılmakta, her bölgede teşkilâtın bir müfettişi bulunmaktadır. Teşkilâtın her kolunun illerdeki, ilçelerdeki, bacak ve köylerdeki daire, şube ve temsilcilikleri, bu müfettişlikler yoluyla doğrudan doğruya Genel Merkeze bağlıdır. Bu teşkilâta bağlı memurlar üzerinde, normal devlet cihazının ne idari ne inzibatî, hiç bir yetkisi yoktur. Bu teşkilâtın Valilikler yoluyla, Hükümete hiç bir bağlantısı yoktur. Buna karşılık bütün devlet teşkilâtı, Valileriyle, kaymakamlarıyla, her türlü araç ve imkânlarıyla, bu Ülkü ve Kültür Birlişi Teşkilâtının emrinde, hizmetindedir.

Ayrıca Teşkilâtın, bütün Bakanlıklarda temsilcileri vardır. Bütün üniversitelerde, Güzel Sanatlar Akademisinde, Kültür Derneklerinde, gençlik ve öğrenci teşekküllerinde, bankalarda, sanat teşekküllerinde, Çocuk Esirgeme Kurumunda, Kadınlar Birliğinde, Türk Hava Kurumunda, ve başka her türlü sosyal teşekküllerde temsilcileri vardır.

Banlardan başka, teşkilâtın birçok "masa"ları da vardır. Bu masalar, Ordudan tutun da basın - yayına kadar, dışardaki Türklerden tutun da içerdeki azınlıklara kadar, keşif ve icatlardan tutun da "muzır ideolojiler"e -"MİM", yâni "muzır ideolojiler masası"- kadar, yurt içinde ve dışında her konuya, her çalışma alanına her yaratıcı faaliyete, bütün düşünce hayatına, temsilcileri, müfettişleri, memurları vasıtasiyle el uzatmaktadır. Askerî gösteriler bile bu teşkilâtın faaliyeti içine girmektedir.

Yâni Hükümetüstü, Meclisüstü, millet ve Devletüstü bir teşkilât ki, hiç bir şekilde dokunulmaz, denetlenmez bir teşkilât ki, Devletin milletin, hattâ dış Türklerin bütün faaliyetlerini, Türk toplumunun bütün düşünce hayatını, dolayısiyle siyaset hayatını kontrolü altına almak iddiasındadır. Genel Başkan hangi ideolojiye bağlanırsa, Türkiyede ancak o ideoloji makbul ve meşru olacaklar.

Hem böyle bir teşkilâtın başında bulunmak, hem de demokratik bir ideolojiye bağlı olmak ise herhalde bir arada yürüyemez.

Biz şimdi, Türk demokrasisinin yeniden kuruluşu safhasındayız. Fakat bu Ülkü ve Kültür Birliği Teşkilâti kurulduktan, Orduya, bütün kültür teşekküllerine, bütün Devlet cihazına, bütün düşünce ve siyaset hayatına,' bucak ve köylere kadar dal budak saldıktan, ağını ördükten sonra, Türkiyede kurulacak demokrasi, ölü doğmuş, daha doğarken o ağa takılıp boğulmuş olacaktır.

dan tuttu ve kendi arabasına binmesini rica etti. Yolda konuşmak, sohbet etmek istiyordu. Bu sırada Radyo Evinin önünden geçen bir otobüs, herkese öylesine bit oyun oynadı ki, az kaldı ortalık birbirine giriyor ve Havadis gazetesine, doğrusu bol malzeme çıkıyordu. Otobüstekiler, bir adamın kolundan tutulup bir kurmay tarafından çekildiğini görmüşler ve yolculardan pek çoğu Eceviti tanımışlardı. Dedikodu Radyo Evinden Ulusa hatıl neredeyse otobüsten bile erken gitti! Haber evvela- "Ecevitl bir yarbay tartaklıyor" şeklindeydi, sonraları bu, "dövüyor" şeklini aldı, oh sonra "Ecevitin tevkif edildiği" duyuldu. Hele tevkif haberi yayıldığında bazı kimselerin dudaklarında beliren tebessüm pek enfesti. Ancak, bu manalı dudaklar bir iki saat sonra şap sürülmüş gibi buruştu. Çiftlikteki lokantadan Ecevit ve Komite üyelerini güle oynaşa çıkarken görenler süratle ayıldılar.

İnkılâp

İstanbulda iki gün

Geçenlerde bir gün Ankaradan İstanbula hareket eden ilk uçağın içinde, dört ilim adamı bulunuyordu. Uçak Yeşilköy semalarına Ulaştığı halde bu dört ilim adamı, 3l ekimde Devlet Başkanı Gürsel tarafından kendilerine verilen vazifenin bir an önce bitirilmesi çârelerini düşünmekteydiler. Yolcular Kurucu Meclisin yetki ve mesuliyetlerini tâyin edecek olan Anayasayı hazırlamakla görevli ilim adamlarıydı. On günden beri Ankarada çalışmalarına aralıksız devam etmişler, yine kendileri gibi birçok ilim adamıyla istişarelerde bulunmuşlardı. Ne var ki bu istişare ve tartışmalar Ankâraya münhasır kalmamalıydı, İstanbulda da aynı cins temaslara ihtiyâç vardı,

İşte bu sebeple, dört ilim adamı takvimlerin 10 Kasımı gösterdiği gün saat 8 de, Ankaradan İstanbula hareket eden uçağa bindiler. Kafaları, üzerlerine aldıkları tarihi vazifeyle meşgul öldüğü için Yeşilköye saat kaçta indiklerini, oradan saat kaçta şehri ulaştıklarını pek farketmedileri, Bildikleri bir tek husus var dı. O da, İstanbul Üniversitesi Rektörü Ord. Prof. Sıddık Sami Onarla ilk görüşmeyi yapacaklarıydı.

Rektörle temas

Saatlerin 11,50 'yi gösterdiği sırada bu dört ilim adamı, Prof. Turhan Feyzioğlu, Doç. Muammer Aksoy, Prof. Bahri Savcı ve Prof. Süheyl Derbil Rektörlük binasının merdivenlerini çıkmaktaydılar, Kurucu Meclis komisyonu üyelerinden sâdece Prof. İlhan Arsel aralarında yoktu. Saat 12 de toplantı salonunun uzun masası başında toplanılmıştı. Başkanlığı Onar yapmaktaydı. Ancak, 2. Cumhuriyetin Anayasası hazırlığının son safhalarında Rektör Onarla Muammer Aksoy arasında geçen bir tartışma unutulmamıştı. Gazeteciler, Altsoyun o tarihlerde "Bir daha, Onarın başkanlığındaki toplantılarda bulunmıyacağım" şeklinde bir söz sarfetmesine rağmen bu toplantıda bulunuşunu memleket severliğin, heyecanla sarf edilmiş bir sözden çok daha fazla değerli oluşu delili diye kabul ettiler.

Toplantı uzadı. Arada bir Muammer Aksoy dışarı çıkıyor, tekrar içeri giriyordu. Bu giriş ve çıkışı hep acıkmasındandı. Gerçi diğerleri de açtı ama, Aksoyun beklemeye tahammülü kalmamıştı.

Rektörlükteki toplantı, tam iki saat sürdü.. Kadife koltuklarla döşeli holdeki tarihi saatin 14'ü gösterdiği bir sırada, kapı açıldı, önde Sıddık Sami, arkasında Feyzioğlu ve diğerleri dışarı çıktılar. Gayet neşeli gözüküyorlardı. Kurucu Meclis Anayasası mevzuunda konuşmuşlar, tartışmışlar, -neşelerine bakılırsatam bir görüş birliğine varmışlardı. Feyzioglu, hemen yanına sokulan gazetecilere, "Onarla tam bir mutabakata vardıklarını" söylüyor, İstanbulda daha birçok fikir ve ilim adamının fikirlerini alacaklarım bildiriyordu. Bu sırada, neşeli ve güler yüzüyle Onar, gazetecilerle Feyzioğlunun arasına girdi., Gazetecilere, "Ne de ciddi ciddi not tutuyorsunuz!.." diye takıldı. Onar, her zaman kinden çok daha neşeliydi. Nitekim, bir ara gazetecilerle konuşan Süheyb Derbile de takılmadan edemedi. Onarın "Hani gazetecilerle konuşmaktan çekindiğini söylerdin ? Ne güzel konuşuyorsun!." diye yaptığı nükteye Süheyl Derbil, 'Teorik konuşuyoruz, Hocam!." diye cevap verdi. Bu söz, gülüşmelere yol açtı. Neşeli bir hava esiyordu..

Yemek vakti çoktan gelmiş ve geçmişti. Saat 14.30'u bulmuştu. Komisyon üyeleri, buna rağmen hemen yemeğe gitmediler. Hukuk Fakültesi Dekanı Naci Şensoya da uğramayı faydalı buldular. Vakit nakitti. Nasıl olsa İstanbul Üniversitesinde bulunuyorlardı. Onun da, ilgilendikleri mevzuyla alâkalı düşüncelerini öğrenmeliydiler.

Dekanla görüşme bittiği zaman saat 16 ya yaklaşmıştı. Karınlar artık kendilerini başka neviden bir masa başına oturmaya zorluyordu. Hem aç karnına daha fazla çalışamıyacaklarını da herkesten iyi bildiklerine göre, aç durmakta israra ne lüzum vardı? Bu soru, her dördünün de aynı anda akıllarından geçmiş olacak ki, hep birlikte yemeğe gitmeye karar verdiler. Yemek, "Konya Lezzet Lokantasında" yendi. Saat 16.50'ydi..

Temaslara devam

O gün, Üniversiteye dönülmedi. Üniversite dışında temaslar yapıldı. Gece olmuştu. Fakat, temaslar çeşitli yerlerde çeşitli fikir ve ilim adamlarıyle devam ediyordu.

Ertesi günün sabahı saatlerin 10.40'ı gösterdiği bir sırada Feyzioğlu ve Aksoyun İstanbul Üniversitesi deniz ticaret hukuku doçentlerinden

Kurucu Meclîs üyeleri İstanbulda

Faydalı temaslar

Haydar Arseverle birlikte Üniversite merkez binasının mermer merdivenlerini çıktıkları görüldü. İki dakika sonra bu üç şahıs, üçüncü kata ulaşmıştı. Merdivenin bitim noktasından sola döndüklerinde, Hukuk Fakültesi dekan odasının tam önünde, bir kadın öğretim üyesiyle karşılaştılar. Orta boyda, kısa siyah saçlı, döpiyes elbise giymiş kadın öğretim üyesi, Roma Hukuku Profesörü Türkân Radodan başkası değildi. Feyzioglu, yanındaki üç öğrenciye dert yanmakta olan Türkan Radonun yanına iyice yaklaşmıştı. Bu sırada Türkân Rado yanındakilere, "teşkilât" demekteydi. İşte bu sözü, konuşmasının başlangıcı yapan Feyzioğlu:

"— Ne o, teşkilâttan bahsediyorsunuz" diye takıldı. Arkasından devamla "Nasılsınız?" dedi. Bu söz üzerine, biraz hayretle karşısındaki adama ilk defa olarak bakan Türkân Rado:

"— O, sen misin? Bakıyorum, biraz bunalmış gözüküyorsun" diye mukabele etti.

Feyzioglu, hiç eksik etmediği güler yüzle:

"— Hayır. Bilâkis..." dedi. Sual - cevap faslı başlamıştı.

"— Burada da mı çalışmalarınıza devam ediyorsunuz?"

"— Evet, burada da bâzı temaslar yapıyoruz."

"— Bina içinde mi?."

"— Evet, bina içinde."

Bu konuşma esnasında, Türkân Radonun arkasında bulunan Muammer Aksoy da söze katıldı. Feyzioğlu, neşeli Aksoyun kırlaşan saçlarını Türkân Radoya göstererek:

"— İşte, içimizdeki en genç arkadaş!" dedi.

Bu ayak sohbeti beş dakika kadar sürdü ve daha sonra dekan odasına geçildi. İçerde, Aksoy, Feyzioğlu ve Haydar Arsever vardı. Bu üç kişi arasında yapılan konuşma saat 12.20 ye kadar sürdü.

Saat 12.30 da Rektörlük binasına giden bu üç ilim adamı, sekreterlik odasında, kendilerini beklemekte olan Süheyb Derbil ve Bahri Savcı ile buluştular. Saatler ilerledikçe, Üniversitenin genç öğretim üyeleri de birer ikişer bu odaya giriyorlardı. Aradan on dakika geçmişti ki kapıları sıkı sıkıya kapalı bulunan odadan, bâzı yüksek sesler dışarı sızmaya başladı. İçerde komisyon üyeleriyle fikir tartışması yapanlar genç öğretim üyelerinden Doç. Selçuk Özek ile asistan Alp Kuran ve Çetin Özekti. Ne konuştukları tam duyulmamakla beraber, bâzı kelime ve cümleler de işitilmiyor değildi.

Türkân Rado

"Teşkilât"çı

"Amme gücüne sahip olması", "Seçimle olmasa", en çok duyulanlardı. Konuşmalar, zaman zaman tam bir münakaşa halini alıyor, sonra birden bire yavaşlıyordu. Vakit, 13.30'u bulmuştu. Yemek zamanı gene gelmişti. Bir aralık görüş birliğine varmış olacaklar ki Çetin Özek ve Selçuk Özçelik dışarı çıktılar. Fakat içerdekiler tartışmayı bitirmemişlerdi. Bu sebeple dışarı çıkanlar tekrar içeri çağrıldılar. Son fasıl sadece on dakika kadar sürdü ve 13.40 da hep birlikte dışarı çıkıldı. Artık kantine gidilebilirdi.

Öğretim üyelerine ait kantinde bir masanın etrafında yine aynı şahıslar toplandılar. Tartışma, devam etti.. Yenilen köfte, barbunya ve bir elma ile bir mandalinadan sonra, bir süre de "ırk ve millet" üzerine konuşuldu. 14.20 de yemek faali bitmişti. Yeniden temaslara başlanılacaktı.

Niçin hep temas?

31 Ekim perşembe, günü saat 18 de sarı bir zarf içinde Feyzioğluya Devlet Başkam Gürsel tarafından verilen vazifede, Kurucu Meclis Anayasasının 20 gün içinde bitirilmesi istenmekteydi. Bu sürenin bitmesine sâdece 9 gün gibi, kısa bir zaman kalmıştı. Bu 9 günün her saati, hattâ dakikası iyi kullanılmazsa işlerin biraz daha uzamasına, inkılâp rejiminden demokrasiye geçişin biraz daha gecikmesine yol açılacıktı Ama, atılacak adımın da çok dikkatli atılması gerekiyordu. En ince teferrüata kadar, tam bir görüş ve fikir birliği lâzımdı. Kurucu Meclis, nasıl teşekkül etmeliydi?. Yetkisi, bir ihtilâl konseyi olan M.B.K. den fazla mı, az mı bulunmalıydı?. Kurucu Meclis üyeleri ne miktar olmalıydı? Kurucu Meclis üyeleri tâyinle mi, yoksa seçimle mi gelmeliydi?. Seçim olursa, bildiğimiz genel seçim yolu mu, yoksa belirli bir aydın kitlesinin iştirak edeceği hususî seçim yolu mu takip edilecekti?.

İşte bütün bu ve buna benzer suallere cevaplar bulmak için temas lâzımdı. Tartışma lâzımdı. Fikir almak lâzımdı. Ne kadar çok ilim adamıyla, ne kadar çok fikir ve serbest meslek adamıyla görüşülürse, o kadar fayda elde edilecekti. Temaslar hep bu noktadan ötürü devam etti. Anlaşılan "bir temsil esası" aranmaktaydı.

İdare İlimleri Enstitüsünde

O gün, İdare Hukuku İdare İlimleri Enstitüsünün müdür salonundaki yuvarlak duvar saati 14.50'yi gösterdiği bir sırada, yedi kişi dikdörtken şeklindeki masanın etrafında toplanmış bulunuyordu. Bunlar Feyzioğlu, Aksoy, Savcı, Derbil ile Ord. Prof. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Prof. Ragıp Sarıca, Doç. Vakur Versandı. Turhan Feyzioğlu önündeki kalın dosyayı açmış, hem okuyor hem de bu sırada yapılan fikir tartışmasında mutabakata, varılan hususları beyaz bir kâğıda not ediyordu. İlim adamları, öyle her fikri iyice düşünmeden, mantık ve ilim kurallarına vurmadan kabul edemiyecekleri için, içerdeki bu müzakere de zaman zaman yüksek perdeden konuşmalara kadar yol açıyordu.. ,

Müzakereler devam ederken, komisyon üyelerinin üniversitede temas yaptıklarını duyan gazete muhabirleri soluğu rektörlük binasında almışlardı. Nitekim öğleden evvel bir aralık, bir gazetecinin suallerine muhatap olan Feyzioğlu saat 15.15 te basın toplantısı yapacağım söylemiş bulunuyordu. Tabi! birisine söylemenin hepsinin kulağına gitmesi demek olduğunu Feyzioğlu çoktan öğrenmişti.

Bu yüzden saat henüz 15'i bulmadan gazeteciler foto muhabirleriyle birlikte rektörlük binasına damladılar. Dakikalar ilerliyor, fakat basın toplantısı yapacak olan Feyzioğlu ortada görünmüyordu. Neredeydi acaba?. Bütün gazeteciler bunu düşünmekteydiler. Saat 15.30 oldu, komisyon üyelerinden ses - seda çıkmadı. Gazetecileri bu defa bir "görememek - konuşturamamak" endişesi almıştı,

Feyzioğlu konuşuyor

Saat 15.40'da kapalı bir kutudan farksız toplantı odasının kapıları gazetecilere açıldı. Masanın başında feyzioğlu, sağında Aksoy vardı.Velidedeoğlu, Sarıca ayaktaydı. İçeri giren, gazeteci çok, masanın yanında oturacak yet ise azdı. Yer bulma faslı çok sürmedi. Saat tam 15.52'de Feyzioğlu sözlerine başladı. Kalın çerçeveli gözlüğünün arkasından, elinde tuttuğu notlara bakarak konuşuyordu. "Konuşmaya hazırlıklı olmadığını" söylemesine rağmen, hazırlıklıydı.

Feyzioğlu, komisyonun almış olduğu vazifeyi Devlet Başkanı tarafından tayin edilmiş bulunan 20 günlük süre içinde bitirmek için devamlı çalıştıklarını, İstanbul Üniversitesindeki ilim adamlarından başka, bâzı fikir adamlariyle geniş istişârelerdö bulunduklarını, kurulacak Mec lisin adı, kuruluş ve yetkileri konusunda komisyonun tam bir görüş birliğine vardığını belirtti' ve dedi ki: "- Memnuniyetle gördük ki bu Meclisin kuruluş tarzı ve yetkileri konusunda, İstanbulda temas ettiğimiz aydın çevrelerle de, ana hatlar itibariyle fikir birliği içindeyiz.

Teşkil edilecek Meclis, Rektör Onarın başkanlığındaki komisyonun hazırladığı Anayasa tasarısının müzakerelerini kendisine esas vazife bilecektir. Bu Anayasa tasarısının ve Seçim Kanununun hakiki birer vesika haline gelmesine çalışmak Meclisin bir hizmeti olacaktır. Bu Meclisin teşkili ile normal demokratik rejime doğru önemli bir adım daha atılmış ve 27 Mayıs devrimi, asîl ve yüce hedefine biraz daha yaklaşmış bulunacaktır. 27 Mayıs devriminin hedeflerine tam olarak ulaşması ile bu topraklar üstünde 120 yıldan beri devam eden ve uğrunda bunca çile çekilen hürriyet mücadelesi, nihai zafere vasıl olacaktır."

Feyzioğlu daha sonra, birkaç güne kadar projelerinin Ana hatlarını umumi efkâra açıklıyacaklarını belirtti ve sözlerine devamla:

"- Bu günden şu kâdârını söyleyebilirini ki, bir taraftan içinde Bulunduğumuz şartları biran önce Anâyasa ve Seçim Kanununun müzakerelerine başlamak lüzumunu, öte yandan demokratik icâpları bağdaştıran esasları düşünmekteyiz. Tâyin yolu ile Meclis teşkili bahis konusu değildir. Bugünün şartları içinde gerçekleştirilmesi mümkün olan ölçüde temsil esasına dayanan bir Meclis düşünüyoruz. Bu Meclisin sâdece bir Danışma Organı Olması fikrinde de değiliz. Fakat tek başına kuruculuk vasfını ve sıfatını taşıması da düşünülmemektedir. Kurulacak Meclis ile bugün iktidarı meşru olarak elinde tutan Millî Birlik Komitesi arasındaki münasebetler, devrimin ve demokratik gelişmenin icaplarına göre tanzim edilecektir" **dedi.**

Kurucu Meclis üyeleri

Feyzioğlunun konuşması oldukça elastikiydi. Gerçi hadiseleri yakından takip edenler için istifadeli **ışık ihtiva ediyordu ama, gazeteciler daha başka, daha bilinmedik hususları öğrenmek istiyorlardı. Ancak bu isteyiş ve bunun neticesi oturak tevcih edile, sorular boşa çıktı. Sualler hep "Ancak bu kadarını söyliyebilirim" cümlesiyle cevaplanıyor, daha da üstelediğinde "Bilâhare açıklıya cağız" deniliyordu.**

Hakları Almanın Demokratik Yolu

Demokrasiye, hiç haksızlık yapılmayan bir rejim saymak hata olur. Beşer şaşar. Beşer şaşınca da haksızlık tabii hâl alır. Demokrasinin fazileti haksızlık yapılmaması değil, buna uğrayanların veya buna uğradıklarını iddia edenlerin açık ve devamlı bir mücadeleyle haksızlığı telâfi imkanı daima ellerinde bulundurmalarıdır. Ama, açık ve devamlı bir mücadeleyle. Yoksa, gayreti başkalarından bekleyip sırtüstü yatmak, küçük parmağı kıpırdatmamak, sonra da, haksızlık düzeltilmeyince birer buruk insan olarak cemiyette menfi bir tohum rolü oynamak sâdece, mâruz kalınan muamelenin hak edilmiş olduğunu gösterir. Başka bir şey de göstermez.

İhtilâlden bu yana, cemiyetin bazı sağ kuvvetlerine mensup bâzı kimseler kusurları gelişi güzellik olan bâzı kararların kurbanı olduklarını görmüşlerdir. Tasarruflar bazen gürültülü tepkilere yol açmış bazen, bir takım üst mülâhazaların neticesi ve tasarrufun mahiyeti icabı yüreğe taş basma şeklinde tecelli etmiştir. Ama, haksızlığa uğradıkları kanaatinde bulunanlar bakımından arada bir laik yoktur. Hattâ cemiyet yanılmış dahi bulunsa, bir demokratik nizam içinde onlara düşen, cemiyetin kendilerinden esirgediği desteği bileklerinin zoruyla sağlamak, fakat asla ve asla ümidi kırılmış, insanlara sevgisi sarsılmış, herkese ve her şeye düşman bir karamsarlar kafilesi meydana getirmemektir. Mücadelenin imkânı vardır, yola açıktır ve bu, o kadar da zor değildir. Sebatla nelerin düzeltilebileceğinin örnekleri katı cemiyetlerinde düzineyle mevcuttur. Dreyfüs'ün hikâyesi bunlardan biridir. Bilhassa anglo - saksonlar bu vadide mükemmel neticeler almışlardır.

Şimdi bizde, haksızlığa uğradıkları kanaatinde olan bâzı üniversite öğretim üyeleri var. Banlara, hiç bir şey tanınmamış bulunsa, affedilme sebeplerini açıktan sormak imkânı tanınmıştır. Bundan faydalanmak, eğer kendilerine güveniyorlarsa, yapılacak ilk iştir. Bizde, eskiden kalma bir korka, şarka has bir pısırıklık vardır '"Haklı dahi olsam bir çamur atarlar ki, altından ben değil yedi göbek sülâlem çıkamaz. Onun için, aman, ne Şanım şekeri, ne Arabın yüzü.." Böyle düşünenler tevekkülle akıbetlerine katlanır ve kimseden bir sempati görmezlerse sızlanmamalıdırlar, Yirminci asrın ikinci yarısında mücadeleyi göze almayan caddede otomobil altında kalmaksızın yürümek, gezinmek hakkına dahi sahip değildir. Hiç bir çamurun, kendisine hakikaten güvenen kimselere zarar veremeyeceği ve öylelerinin üzerinden bir anda akıp gideceği her mücadelenin başında idealistler tarafından kabul edilmelidir. Aslında, hakikat de bundan ibarettir Aksi halde hayat, yaşanmasına dayanılamayan bir bir olurdu.

Bugüne kadar ortaya çıkıp ta, "İşte ben, beni itham edenlerin karşısına dikiliyor ve onlardan soruyorum! Neymiş benim suçum?" diye haykıran, tuhaftır, bulunmamıştır. Cemiyetin tepkisi, beğenilmeyen tasarrufun sahiplerine böyle bir suale cevap verme mükellefiyetini yüklemiştir. Üstelik Umumî efkâr bir hakem rolü oynamaya hazırdır. O hâlde, beklemek, çekinmek deden? Evet, gerçek ilim adamlarının bu gibi taraklarda bezleri yoktur ve onların ekserisi mücadele adamı değildirler. Ama içinde bulunduğumuz şartlar yarınki cemiyetimiz kurarken, eğer orada kendimizin ve çocuklarımızın mesut yaşamamız isteniyorsa, herkeste omuzlarına vecibe yüklemektedir. Bundan kaçmaya hiç kimsenin hakkı yoktur.

Fakat bu arada bâzı suallere kaçamak bile olsa cevap verildi. Meclisi teşkil edecek üyelerin ne 100 **den** , aşağı ve ne de 200 den yukarı olmayacağı söylendi ki bu, Kurucu Mecliste **150** civarında üyenin bulunacağını ortaya çıkardı. Sonra yine, bir gazetecinin "Mecliste partililer de yer alacaklar mı?" sualine Feyzioğlu şu cevabı vermekte mahzur görmedi:

"— Bu Meclise partililer giremez diye bir fikri aklımızdan dahi geçirmedik. Fakat kurulacak Meclisin bir siyasî parti veya siyasî partiler hâkimiyeti altında bir Meclis olmasını da mahzurlu sayıyoruz. **Bunu** önliyecek tedbirler düşünülmüştür."

Saat 16.37 olmuş, hava kararmıştı. Dışarda **yağmur,** bütün hızıyla yağıyordu. Vaktin geç olması, gazetelerin erken haber istemesi gazetecüerin odayı çabucak boşaltmalarına sebep oldu. Fakat iş bitmemişti. Nitekim içeriye , talebe teşekküllerinin temsilcileri alınmaya başladı. Onların da, Kurucu Meclis hususundaki fikirleri soruluyordu. Ne var ki içerde fikirleri sorulan öğrenciler, dışarı çıktıklarında hiçbir **şey** söylemiyorlardı. "Neden?" **diye** sorulduğunda, "Hocalarımızı kızdırmak istemiyoruz. **Söz** verdik." deniliyordu.

Kurucu Meclis Komisyonu üyelerinin İstanbuldaki faaliyeti uykuya ayrılan sekiz saat çıkarılırsa tam 26 saat tuttu. Bunca zaman içinde bir an boşuna kaybedilmemiş, her meslekten fikir adamıyla görüşülmüş, birçok avukat, hâkim, gazete yazarı, bâzı ekalliyet ileri gelenleri ve Üniversite öğretim üyelerinden çoğunun fikirleri alınmış, kendileriyle az veya çok istişarelerde bulunulmuştu. Bu arada alman notlar da, esasen mevcut dosyayı bir hayli kabartmıştı. Yalnız kabaran sâdece dosya değildi. Kurucu Meclisle ilgili fikirler de gelişmişti.

Saat 21'de İstanbuldan Ankaraya doğru uçan uçakta, dört ilim adamı **bu** fikirleri başkente götürüyorlardı.

Törenler

Atanın huzurunda

Aslanlı yolun ucu sisten görünmüyordu. Pus Anıt Kabirin üzerine çökmüş, kurşunilik gönüllerdeki siyaha uymağa uğraşıyordu. Saatler 8.45'i gösteriyordu. Yas âdeta şekillenmiş, elle tutulur hale gelmişti, tşte bu sırada uzun boylu, ak saçlı, üzerindeki kruvaze elbisesinin üst düğmesi ilikli bir adam ay aklarının ucuna kalkarak ilerisindeki kalabalıkta neler cereyan ettiğini anlamağa çalıştı. Uzun boylu adamın birkaç metre ilerisindeki genç subaylardan müteşekkil halka, ortada bulunan şahsın görünmesine mâni oluyordu. Subayların, saygıyla etrafını aldıkları adam 77 yaşında bir delikanlıydı. Ütülü jaket atayı ve silindir şapkasıyla duruyor, etrafına hüzünlü hazarlarla bakıyordu. C.H.P. Genel Başkam İsmet İnönü, uzun yıllar vardı ki Anıt Kabire, Atanın, silâh arkadaşının huzuruna böyle bir hava içinde gelmemişti. Bundan önceki 10 Kasımlarda İnönü, C.H.P. ileri gelenleriyle Anıt Kabire gelir ve bir sürü polisi de peşinden sürüklerdi. Ama, bilhassa subaylardan ayni saygıyı ve alâkayı o zaman da görürdü.

İnönü Atanın kabrine çelenk koyuyor

Silâh arkadaşı önünde ihtiram duruşu

Uzun boylu adam ayaklarının ucunda durmaktan yorulmuş olacak ki tekrar boyunu alçalttı ve eğilip yanında bulunan kısa boylu adamın kulağına bir Şeyler söyledi. C.K.M.P. Genel Başkanı Osman Bölükbaşı, İnönü ve etrafındakilerin neler konuştuklarını merak ediyor olmalıydı.

İnönünün yanında C.H.P. Genel Sekreteri İ. Rüştü Aksal ve Genel Sek reter yardımcıları bulunuyordu. Genç subaylar, Atanın ideal arkadaşını hayranlıkla süzmekti ve kendisinde 77 yaşın emarelerini göremedikleri için memnun olmaktaydılar. Bütün tören boyunca İnönü, alâkanın merkezi halinde kaldı. Halk onun etrafına toplanmıştı. Kabre onunla beraber girdi. Înönünün, alkış patlayacak diye ödü kopuyordu. Ama korktuğu Kabirden çıkıldığında başına geldi. Sevgi gösterisi son haddindeydi

Sis yavaş yavaş kalkıyordu. Anıt Kabirin aslanlı yolu şimdi biraz olsun görülüyordu. Başlar aslanlı yolun geliş istikametine çevrildiğinde iki yağız teğmenin taşıdığı büyük bir çelenk, sislerin arasında hayal meyal seçildi. Ağır adımlarla ilerlîyen teğmenlerin ardından, şapkasını hafifçe yana eğmiş bir General göründü. O da ağır adımlarla yürüyordu. Hüzünlüydü. Gürseli, ihtilâl gününden beri böyle gören olmamıştı. Devlet ve Hükümet Başkanı, Atanın huzuruna belli ki son derece acılı geliyor, onun emanetinin yükünü omuzlarında bu kerre daha fazla hissediyordu.

Gürselin arkasında, ihtilâlin genç öncüleri vardı. Milli Birlik Komitesi üyelerinin hemen hepsi resmi giyinmişlerdi. Hüzünden yana Onların da Paşalarından kalır yanları yoktu, Onlar da ağır, düşünceli, üzgün adımlarla yürüyorlardı. Sis, bütün koyuluğuna rağmen, yüzlerdeki yumuşak çizgileri saklıyamadı.

Kortej ağır ağır merdivenleri tırmandı. Kabrin bulunduğu salona vâsıl Olunduğunda saatler 9'u gösteriyordu. Kırmızı ve beyaz karanfillerden müteşekkil Muhteşem çelenk Atanın lahdinin önüne konuldu. Genç teğmenler iki adım geri çekildiler. Dakikalar muntazam tiktaklarla

ilerliyor ve yelkovan 1 rakamının üzerine yavaş yavaş yaklaşıyordu, yelkovan 1 rakamının üzerinde durdu. Yelkovanla beraber bütün yurtta bir an duruldu. Bu, büyük Atanın hayata gözlerini kapadığı elim dakikaydı. Yelkovan bunu anlamış gibi silkindi ve elim dakikanın üzerinden sıyrılırmışcasına kendini bir iki saniye öteye atta.

Devlet ve Hükümet Başkanı sağ elini şapkasının siperine yapıştırmış Atasını selâmlıyordu. İhtilâlciler sağ ellerini kaldırmış, onun huzurunda selâma durmuşlardı. İnönü şapkasını eline almış, silâh arkadaşına, ideal arkadaşına karşı ihtiram duruşu vazifesini ifa ediyordu.

İhtiram duruşundan sonra Kabrin bulunduğu salon boşaltıldığında, Devlet Başkanının gözlerinin hafifçe nemlenmiş olduğu görüldü. Merdivenlerin başına gelindi. Üniversiteliler ve halk birikmişti. Gürsel ağır ağır mikrofona yaklaştı. Mikrofonun başında bir iki saniye durakladı, sonra ağır ağır konuşmağa başladı. Atatürk söylenenlere, meydan nutuklarına sığacak bir insan değildi. O, Türk milletinin ruhuna fikir olarak yerleşmişti. O, milletin kalbi olarak çarpıyordu. Ata için ağlamak lâzımdı. Ama onun çizdiği yoldan ayrılınılırsa oturup kendi halimize ağlamak gerekti. Ona milletçe inandığımız gün o, yattığı yerde rahat olacaktı. O, Türk milleti yaşadığı müddetçe onunla beraber yaşıyacak-

Ellerini arkasına bağlayan Gürselin, sesi hüzünlüydü. Hava, Devlet Başkanım bir bayii sarsmıştı. Atanın huzurunda söylenen sözler geniş halkalar halinde yayılıyor, kimbilir belki Yassıadaya kadar gidiyordu.

Gürseli müteakip, gençlik temsilcisi konuştu. Genç adam boğuluyor gibiydi. Heyecanı, konuşmasına mani oluyordu. Onu takiben, Türk kadını adına bir konuşma yapıldı. Sonra Türk İşçisi, daha sonra da Harp Okulu adına konuşuldu. Nihayet Türk Gençliği kendisini Türk Ulusuna adadı. Ancak bu, sâdece bir formaliteydi. Zira Gençlik Beyazıt ve Kızılay meydanlarında çok evvel

Gürsel Anıt Kabirde
Atanın izinde

kendini bu Ulusa adadığını ispat etmişti. Nişanesi biraz ötede yatıyordu.

Bu marş ki...

Tören, "Dağ Başını Duman Almış" marşıyla sona erecek ve dağılmacaktı. Marşı, gençlik hep bir ağızdan söylemeğe başladı. İşte ne olduysa burada oldu ve Başkan Gürselin kaşları birden çatıldı. Generalin bu hareketini kendisini iyi tanıyanlar anladılar. Gürsel, üzülmüştü. Hattâ biraz canı sıkılmıştı. Hattâ hattâ, biraz sinirlenmişti. Ama hiddet neyeydi? İşte bunu anlıyamamışlardı. Bir kaç dakika sonra Başkanın neye sinirlendiği ortaya çıktı.

Gürselin kaşları, marşın ikinci mısraından sonra çatılmıştı. İkinci mısra başladığında Gürsel tam karşısına gelen genç bir kıza dikkat kesildi. Bütün gücüyle genç kızın marşı söyleyişini takibe başladı. Hakikaten genç kız adamakıllı falso yapıyor ve Başkanın kulaklarını tırmalıyordu. Marşın bitimine kadar Generalin kaşları gözlerinin üzerinden kalkmadı. Sonra önünde bulunan genç kızı yanına çağırdı ve:

"—• Kızım, bu marş böyle mi söylenir?" dedi

Genç kız şaşırdı. Yanakları pençe pençe kızardı. Şaşkınlıktan dizlerinin bağı çözüldü ve tökezledi. Neredeyse yere yıkılacaktı. General Gürsel genç kızı daha fazla üzmek istemiyor olmalı ki yanındaki gazetecilere döndü:

"— Bu, bütün bir milletin marşıdır. Bu marş bu seklide söylenmez. Millî Eğitim Bakanı nerede? Buraya gelsin bakayım" dedi

Millî Eğitim Bakanı Tuncel bulunduğu sırayı koşar adımlarla terketti ve Başkanın yanına geldi. Ellerini oğuşturarak beklemeğe başladı. General ellerini arkasına bağlamıştı. Hafifçe öne arkaya sallanıyor ve kaşlarının hareketini sallanışa uyduruyordu. Bu, Generalin canının ziyadesiyle sıkıldığına delâletti. Tuncele:

"— Bu marş yarım yırtık olmaz. Hele Atanın huzurunda hiç olmaz! Bütün okullarda bu marş her gün 10 dakika söyletilsin. Gençlik adamakıllı öğrensin Atanın marşını. Bütün öğrenciler bu marşı mükemmel söyliyecek hale getirilsin" dedi.

Tuncel ellerini oğuşturmağa devam ederek hafifçe eğildi ve:

"— Hay hay efendim" diye cevap verdi.

10 Kasımı Atatürk Haftası takip etti. Hemen her yerde Cumhuriyetimizin kurucusuyla ilgili törenler, toplantılar tertiplenmişti. Ama bu, 10 Kasımın gene bir yas günü olarak yaşanmasına mâni teşkil edemedi. Gazeteler siyah başlıklarla çıktılar, bayraklar yarıya indi. Zira 10 Kasım kanunla yas günü ilân edilmişti ve kanun hâlâ yürürlükteydi.

Diplomatlar

Güle güle Mr. Warren

Arkada, yeşil bir perdenin önünde bir Amerikan bayrağı bulunuyordu. Bayrağın tam önünde 1.00 boyunda, çıplak kafalı, gözlüklü, kelimeleri yuvarlıyarak konuşan bir adam vardı. Adam konuşuyor, konuşuyordu. 1 metre 90 santimlik adam Amerika Birleşik Devletlerinin Türkiye Büyük Elçisi Fletcher Warren'di ve beş yıl gibi uzun bir zamandan beri bulunduğu Türkiyeden, onun Başkenti Ankaradan ayrılmak üzereydi. Zaten, kelimeleri ağzında yuvarlayan çıplak kafalı adamın konuşmasının sebebi hikmeti de buydu. Meşhur Warren bir basın toplantısı yapıyordu.

Her şey, haftanın sonundaki cu-

ma günü gazetelere telefon eden nâzik ve tatlı bir sesin davetiyle başladı. Nâzik sesin sahibi, Amerikan Haberler Bürosu müntesiplerinden Doğan Poyrazdı. Poyraz, sabık Büyük Elçinin bir basın toplantısı yapacağını aynı nâzik ifade ile gazetelere ayrı ayrı söylüyor ve bunun bir veda toplantısı mahiyeti arzedeceğini de ilâve ediyordu. Pek tabiî ki sabık Büyük Elçinin basın toplantısı gereken ilgiyi gördü. Zira basın mensuplarının, düşük Menderesin bu çok yakın dostundan öğrenmek istedikleri bir çok şey vardı. Bu sebepledir ki, Amerikan Büyük Elçiliğinin basın toplantıları için ayrılmış salonunda boş koltuk bulmak imkânsız bir hale gelmişti. Basın mensupları soracakları sualleri kafalarında hazırladılar ve yeşil perdenin önünde oturan, yüzüne bir tebessüm maskesi geçirmiş bu 1 metre 90 santimlik adamı dinlemeğe koyuldular-.

Warren sağ tarafına, Haberler Bürosunun Türkler ve Türk gazeteciler tarafından ancak kendisi kadar sevilen müdürü Mr. Wells'i almıştı. Basın toplantısına, Warren*in İngilizce yazılmış mesajının Türkçeye çevrilerek okunmasıyla başlandı. Bu mesajda Warren malum lâfları sıralıyor ve Türk - Amerikan dostluğunu övüyordu. Tabii bunlar büyük bir alâka ile takip edildi. Ancak bir cümle bâzı gazetecilerin dikkât kesilmelerine sebep oldu. Bu elimle, Türk Hükümetine yapılan yardımlârın icmalini yapan bölümün son kuvvetlendirici cümlesiydi ve bâzı muhabirlerin neşesini yerine getirdi. Zira Warren kendisinin de Türk - Amerikan münasebetlerinde karınca kararınca bir yardımı bulunduğunu ihsas etmek için "General Gürsel idaresine, Menderes idaresine gösterdiğimiz yakınlığı göstereceğiz" demişti. Bu sözler salonda gülüşmelere yol açtı. Çünkü basın mensupları ister istemez bir parça daha gerilere gitmiş ve düşük Menderes ile Warren'in dostluk derecelerini hatırlamışlardı. Ama gene de bu gaflar sabık Büyük Elçiye çok görülmedi ve toplantının çeşnisi addedildi.

Bu arada bir hususun gazetecilere açıklanmasına her nedense lüzum görülmüştü. Bu açıklamayı Mr. Wells yapıyordu. Bütün konuşmalar banda alınıyordu. Bunun için de hiç bir hususun saklanmasına lüzum yoktu Her şey olduğu gibi yazılabilirdi Gazeteciler bu açıklamayı neye yolacaklarını pek kestiremediler ama, gene de bu tarz hareketin Elçiliğin, sakıt iktidar devrinden kalma bir alışkanlığına verilmesi lüzumunda ittifak ettiler. İşin lâf faslı bitince, sıra suallere geliyordu. İşte cümbüş asıl bundan sonra başladı. Zira gazeteciler Mr. Warren'i terletmeğe azimliydiler. Sualleri gazeteciler soruyorlar, sabık Büyük Elçi önündeki beyaz kâğıda kendine has kaligrafisiyle notlar alıyor, sonra cevaplarını veriyordu.

İlk sualler meşhur Morrison ile alâkalıydı. Büyük Elçiye tevcih edilen suallerde bu Amerikalıya verilen cezanın hukuki kifayetsizliği üzerinde duruluyor ve açıklama isteniyordu. Mr. Warren bu hususta pek sadre şifa bir açıklamada bulunamadı. Sabık Büyük Elçinin kanaatine göre ve meslekdaşlarının da ifâde ettikleri gibi, Morrison en yüksek cezaya çarptırılmıştı. Ordudan ayrılmanın ne demek olduğunu bir Amerikan askeri, hele bir yarbayı pekâlâ bilirdi. Onun için Mr. Morrison'a verilen ceza ağır bile olmuştu. Tabii basın mensupları bu garip ve mantık kaidelerini çiğneyen açıklamaya karşı söyleyecek söz bulamadılar. Suali soran kırmızı yün gömlekli genç muhabir yerine otururken yüzünde hafif bir gülümseme vardı. Anlaşılan, muhabir pek tatmin olmamıştı. Nitekim bu tatmin olmamayı, bir müddet sonra tekrar yerinden kalkarak yaptığı bir açıklama ile izhar etti. Gazetecinin, mesleği icabı bildiği bir husus vardı. Nato tipi anlaşmalarda suçluların muhakeme tarzı taraflar arasında cereyan edecek müzakerelerden sonra kararlaştırılmaktaydı. Bu anlaşmalar her devletle ayrı ayrı imzalanıyordu. Bütün bunlara lüzum görülmesinin sebebi de her halde her üye memlekette câri hukuk prensiplerini dikkate almaktı. Şimdi Mr. Warren söylemeliydi, eğer böyle bir anlaşma varsa, onun hükümlerine göre mi icra-ı kaza eylenmişti? İşte bu mülâhaza ve genç muhabirin tezini izahta gösterdiği sebat, salonun havasını birden değiştirdi. Salonda mevcut uyuşukluk, yerini dikkat ve heyecana terk etti. Sabık Büyük Elçi doğrusu pek heyecanlanmıştı. Üstelik renginin de solduğu fark ediliyordu. Koltuğunda geriyi doğru yaslandı ve bir takım kelimeleri birbiri arkasına sıraladı. Anlaşılan şuydu: Warren bu meselede pek az şey biliyordu ve Üstelik bir veda toplantısında bu kadar fazla ileri gitmek doğru değildi. Genç ve anlayışlı muhabir yetine otururken Mr. Morrison'a verilen cezanın miktarının ve ne derece âdil oluşunun sırrını çözmüşe benziyordu.

Tatlı su balıkları...

Salondaki ağır hava dağılınca Mr. Warren gene açılmağa başladı. Anlaşılan, Warren evvelce iyi hazırlanmış, fakat evdeki hesap çarşıya uymadığı için bocalamağa başlamıştı. Tabii sualler kesilince gene eski canlılığı avdet ediyor ve Warren konuşuyor, konuşuyordu.İşler gayet iyi gitmişti. Bütün şu beş yıllık müd-

Mr. Warren'in basın toplatısında gazeteciler
Warren'i terlettiler

det içinde Mr. Warren tek noktayı dikkate almıştı: Türk Amerikan dostluğunu sağlam kazığa bağlamak! Bu noktada gazeteciler gene kendi aralarında konuşmağa başladılar. Zira Warren'in bu sağlam kazığa bağlama meselesinde ne derece yanlış ata oynadığı malûmdu. Anlaşılan Menderes - Warren dostluğunda bu arzunun yeri büyüktü. Kazık iyi kazık olmuştu.

Warren'in keyfini yerine getiren sâdece suallerin kesilmesi olmadı. Bu arada ortaya çıkan ve akla hayale gelmedik sualleri sıralayan bir takım muhabirler de sabık Büyük Elçinin yüzünde güller açılmasına sebep oluyorlardı. Meselâ bu suallerden biri Mr. Warren'i pek keyiflendirdi. Efendim, Mr. Warren uzun yıllar süren diplomatlık hayatından ayrılıyordu. Eee, her şey iyi hoştu, ama bundan sonra ne yapacaktı? Salonun dip tarafından gelen bu mânâsız sual, gazetecileri güldürdü. Bir gazeteci yerinden arkadaşlarına yavaşça "Her halde çiftçilik yapar" dedi. Ama Mr. Warren bu kanaatte değildi. Sabık Büyük Elçi evvelâ vatandaşlık vazifelerini yerine getirecek, sonra da eşiyle birlikte seyahat edecek ve tarihî etüdlerde bulunacaktı. Gene bir genç gazeteci dayanamadı ve arkadaşlarının duyabileceği bir sesle "Her halde Güney Amerika Mr. Warren için daha alâka çekici olur" dedi. Bu sözler gülüşmelere sebep olurken Mr. Warren keyifli keyifli gülümsüyordu.

Nihayet sıra Amerikada cereyan eden ve Kennedy'nin zaferi ile neticelenen seçimlere geldi. Mr. Warren neticeden ne memnun, ne de gayri memnun olduğunu ima edecek bir hareket yapmadı. Yalnız kendisinin, prensip olarak hiç bir devre rey vermemiş olduğunu söyleyerek işin içinden sıyrıldı. Sabık Büyük Elçinin kanaatine göre diplomatların rey kullanmamaları iktiza ederdi. Zira bir diplomat emir alacağı şahsa rey vermemeliydi. Bu acayip kanaat ve mülâhaza da gazetecileri hayli düşündürdü. Anlaşılan Mr. Warren bu gün iyi bir gününde değildi ve boyuna mantık falsosu yapıyordu.

Yardım meselesi

Nihayet işler Sam Amcanın yardımı meselesine intikal etti. İşte salonda yeniden canlanmayı tevlit eden de bu oldu. Becerikli muhabirler suallerini hazırladılar ve yenlerinde doğruldular. İlk sual Amerikanın Türkiyeye yardımda devam edip etmiyeceğiydi. Miktar arttırılacak mıydı? Bu sual Mr. Warren pek hoşuna gitti. Belli ki bu hususta ha-

Fletcher Warren
Havanda su döğdü

zırlığı vardı. Sabık Büyük Elçi elini çenesinden çekti ve ağır ağır konuştu. Amerikan yardımı kongre tarafından tespit ediliyordu. Bağlı bulunduğu hükümet, Türkiyeye, 1947 den beri Amerikan halkının arzusuna uyarak bol miktarda yardım yapmaktaydı. Zaten Türkiyeye yapılan yardım da pek küçük sayılamazdı. Tabii yardıma, Amerikan halkının Türk Halkına olan sempatisi nisbetinde devam edilecekti. Yâni Warren'in kanaatine göre, yardımı halk ayarlıyordu. Bir muhabirin, tedi-

yesi gereken Amerikan borçlarıyla ilgili bir sualini de 65 lik sabık Elçi şöyle cevaplandırdı:

"— Şimdiki idarenin geçmiş idareden devraldığı dikenli meselelerden biri de budur. Bu, sâdece Türkiye ve Amerikayı ilgilendiren bir mesele değildir. Türkiyenin bütün müttefiklerini ilgilendiren bir meseledir. Gürsel Hükümetinin bu nâzik mesele ile yakınen ilgilendiğine eminim, meselenin tetkik ve müzakere edilmekte olduğundan da haberim var"

Salonun havasının iyice ağırlaştığı bir sırada sorulan bir sual gene tansiyonun yükselmesine sebep oldu. Zaten bu basın toplantısı bir garip basın toplantısı idi. Suali soran A.P. ajansının yeşil gözlü hanım muhabiri İffet Türbandı. Sual, toplantının başında sorulan bir sualin devamıydı. Mesele gene Morrison meselesiydi. İffet Turhan, ajansının verdiği talimata uyarak aynı sualin bir defa daha ve açık olarak cevaplandırümasını istiyordu. Yeşil gözlü hanım muhabirin bu suali yaşlı diplomatın keyfini kaçırdı ve âdeta hiddetlenerek, "Galiba siz, Amerikalılar tarafından ileri sürülen mütalealar hakkında yanlış kanaate sahipsiniz. Nato ile imzalanan anlaşmalarda bu konu halledilmiştir" dedi ve yerinden hafifçe doğrularak devam etti:

"— Bu anlaşmalar Amerikanın personel bulundurduğu bütün memleketlerde mer'idir. Türkiyedeki anlaşmada bir değişiklik yapılarak, yardım için Türkiyede bulunan Amerikalılann diğer memleketlerdeki Amerikalılardan daha kötü duruma düşmeleri için sebep yok".

Mesele anlaşılıyordu. Gazeteciler bu mesele üzerinde daha fazla ısrar etmemekte fayda mülâhaza ettiler ve sustular.

Sabık Büyük Elçinin veda toplantısı bu minval üzere sona erdiğin-, de gazeteciler toplantının fikrî muhasebesini yapıyor ve neticenin havanda su döğmekten başka bir mâna ifade etmediğini kabul ediyorlardı. Mamafih netice Warren'in beş senelik Büyük Elçiliğinden daha az parlak değildi. Hattâ Warren bir ara havandaki suyu bile dökmek üzereydi de ihtilâl tam zamanında patlak vermiş ve Türk - Amerikan münasebetlerini Menderes - Warren çiftliğinin elinden kurtarmıştı.

Warren giderken herkesin te-ennisi yeni Demokrat idarenin Antlara Büyük Elçiliği için Cumhuriyetçi idareden daha talihli bir seçim yapması temennisinden ibaretti.

DÜNYADA OLUP BİTENLER

A. B. D.

Sam Amca kımıldanıyor

(Kapaktaki Başkan)

Orta çaptaki Washington hava alanında, olağanüstü bir kalabalık ve telâş vardı. Bardaktan boşanırcasına düşen yağmur renk renk şemsiyelerin üzerinde yeknesak bir gürültüyle trampet çalıyordu. Şeref Salonunda, biri uzun 70 yaşında, diğeri daha uzun 47 yaşında, dış görünüşlerindeki benzerlik lacivert elbiseler giymiş olmalarından İbaret iki adamın etrafını Cumhuriyetçi Partinin ileri gelen ve mutemet mensupları çevrelemişlerdi, 70 yaşındaki, başını sağa sola çevirip yakınlarında hiçbir yabancının bulunmadığına iyice kanaat getirdikten sonra yavaş fakat hısımla, "O keçi inatlı delikanlıyı Beyaz Sarayın eşiğinden içeri sokmamak için elimden geleni yapacağım!" dedi.

Hâdise, geçen ayın başında bir pazartesi günü, saat 9 da cereyan ediyordu. 70 yaşındaki, Amerika Başkanı Eisenhower, 47 yaşındaki de Muavini ve Cumhuriyetçi Partinin Başkan adayı Richard Milhous Nixon'du. Nixon, geçirdiği bir otomobil kazasında sakatlanan bacağını Walter Reed Askeri Hastahanesinde tedavi ettirdikten sonra, başdöndürücü Başkanlık seçimi kampanyasını devam ettirmek üzere yeni bir ekspres turneye çıkıyordu. Eisenhower de uğurlamağa gelmişti, özel olarak kiralanan dört motorlu "Elektra" uçağı, sırılsıklam apronda izler bırakarak harekete başlayınca, Eisenhower dahil herkes kol sallamağa ve el çırpmağa koyulmuştu.

Ne vardı ki tam 32 gün 18 saat geçtikten sonra, ismi John Fitzgerald Kennedy olan 43 yaşındaki o "keçi inatlı delikanlı ", değil Amerikanın en nüfuzlu adamı ihtiyar Eisenhower'in, hattâ yeryüzündeki hiçbir kuvvetin önüne set çekemiyeceği ve kendisine elini kolunu sallıyarak "Beyaz Sarayın eşiğinden içeri" girmeği' sağlıyacak bir hak kazanmıştı. İstihfaf ve istihkar kokulu beyanatı veren Eisenhower de, ona harıl harıl tebrik telgrafı hazırlamakla meşguldü. Ancak foto-finiş ile tespit edilebilecek bir zafer kazanmış, popüler rakibi Nixon'u hem iki de rekor kurarak yere sermiş, Beyaz Sarayın en genç ve ilk Katolik Başkanı olmuştu. Dünya efkâr-ı umumiyesinin emsalsiz alâkası, dikkatli ve heyevanlı nazarları huzurunda yer alan ve 70 milyona yakın Amerikan vatandaşının katıldığı tarihi seçimi, takriben 300

Başkan Kennedy

Seçim, şampiyonu

bin rey, kıl kadar farkla önde bitirmişti. Çocuk yüzlü Kennedy, 1789 danberi yer alan 44. seçimde, 32. Başkan olarak 20 Ocakta Eisenhower'in boşaltacağı erişilmesi güç, şerefli ve haşmetli koltuğu devralacaktı.

Zafer üstüne zafer

Siyasî tarihin kaydettiği 3 ay süren en çetin ve mücadeleli kampanyayi müteakip, geçtiğimiz haftanın başındaki seçim günü devkâri yüzölçümüne sahip Amerikanın dört bir bucağında derin bir sükûnet hüküm sürüyordu. Halk, seçim kulübelerinin mahremiyetinde destekledikleri adaylar lehinde oylarını kullanmak üzere, sabahın sekizinden itibaren kuyruklar teşkil etmeğe başlamıştı. Havaların, karın yağdığı orta-batı bölgesi hariç bütün Amerikada, takvimlerin gösterdiği sene parçası ile hiç te mütenasip olmıyan derecedeki mükemmeliyeti, iştirak nisbetini rekor seviyeye çıkarmıştı. Seçimler, tek bir hâdise hariç, kulübelerin kapandığı saat 18'e kadar hiçbir maraza patlak vermeden ve nizamlara tamamen uygun geçmişti. Sâdece Ganalı bir diplomat, olup bitenleri takip için girdiği güney eyaletlerinden birindeki bir seçim bürosundan, zenciligi ileri sürülerek kapı dışan edilmişti. Gana'nın Washington Büyük Elçiliği olayı protesto etmiş, Amerika Dış İşleri Bakanlığı da derhal özür diliyerek işi tatlıya bağlamıştı.

Salıya tesadüf eden 8 Kasımda, seçmenler sâdece, müteakip dört sene zarfında kendilerini idare edecek Başkana rey vermemişlerdi. Senato âzalarından Üçte biri olan 34 sandalya, Temsilciler Meclisinin 437 sandalyasının tekmili yeniden doldurulmuştu. Amerikada mevcut 50 eyaletten 27 sinde Vali seçimi de yapılmıştı. Ayrıca binlerce savcı, belediye ve vilâyet memuru, şerif vs. de intihap edilmişti.

Bundan evvelki Ayan Meclisi 66 Demokrat ve 34 Cumhuriyetçiden teşekkül etmişti. Seçime tâbi tutulan 34 Senatörlükten 21'i Demokratlara, 1311 de Cumhuriyetçilere gidince, yeni kuvvet muvazenesi 64-36 şeklinde ayarlanmıştı. Ayan Meclisinin üçte biri her iki senede bir değiştirilmektedir. Senatörlük müddeti de altı yıldır.

Daha önceki Temsilciler Meclisi 283 Demokrattan ve 154 Cumhuriyetçiden kurulmuştu. Şimdiki Temsilciler Meclisinin 437 sandalyasının 259 unu Demokratlar, 178 ini de Cumhuriyetçiler işgal edecekti.

Böylece, hayalperestlikten uzak bir idealist olan Kennedy, Kongrenin her iki Meclisinde de rahat çoğunluklara sahip ilk Başkan olmak şansına da ulaşmıştı.

Demokratlar salı günü, 27 Valilikten 15'ini kazanmışlar, 12'sini de Cumhuriyetçilere kaptırmışlardı. Seçim yapılmıyan 23 eyaletteki Valilerin 19'u Demokrat, 4'ü Cumhuriyetçidir. Netice olarak hâlen 50 eyalette 34 Demokrat, 16 Cumhuriyetçi Vali mevcuttur. Demokratların genel başarısına rağmen, Cumhuriyetçilerin topladıkları reylerin nisbetinde cüz'i de olsa, hissedilir bir artış kaydedilmisti.

Terkedilemiyen sistem

Başkan ve Başkan Muavinliği seçimi çift dereceliydi. Modern şartlar altında böyle bir sistem, seçim işini ağırlaştıran bir-nevi modası geçmiş usûl kabul edilmekteydi. Ancak Amerikada gelenek olarak ve Anayasa tarafından tespit edilmiş olması dolayısıyla kolayca değişmez bir şekilde yerleşmişti. Şimdiye kadar Kongrede çift dereceli sistemin değiştirilmesi maksadını güden 100 den fazla teklif müzâkere edilmiş fakat sadre şifa hiçbir karara varılamamıştı. Sistemin Amerikan seçimlerinin ananevi bir parçası olarak daha çok uzun müddet mevkiini muhafaza edebileceğini kestirmek için politika ilmi ile uğraşmış bulunmak zaruri değildi.

Seçmenler, reylerini doğrudan doğruya Başkan ve Başkan Muavini adaylarına değil, ikinci seçmen adı ve-

rilen ve partiler tarafından tespit olunan şahıslara vermektedirler. İkinci seçmenler, devlet memuru ve kongre azası olmayan kimseler arasından, her eyaletin kendine mahsus usûlleri ile tesbit olunmaktadır. Her eyaletin çıkardığı Senatör ve Temsilciler Meclisi azası kadar ikinci seçmeni mevcuttur Meselâ New York iki Senatör ve 49 Temsilciler Meclisi âzası çıkardığından, ikinci seçmen sayısı 47 olacaktır. Amerikan Kongresinde 100 Senatör ve 437 Temsilciler Meclisi âzası olduğuna göre, umumî ikinci seçmen miktarı 537 dir.

İkinci seçmenler, seçim gününden 5 hafta sonra, Aralık ayının ikinci çarşamba gününü takip eden İlk pazartesi -bu defasında 16 Aralık- eyaletlerin başkentinde toplanarak arzu ettikleri Başkan ve Başkan Muavini adayına reylerini vermektedirler. Oylar derhal Washington'a, Ayan Meclisi Başkanına gönderilmekte ve Ayan Meclisi Başkanı da Senatörlerin huzurunda reyleri tasnif ederek, Başkanı ve Başkan Muavinini resmen ilân etmektedir. Hâlen Âyan Meclisi Başkanı, talihsiz Ni xon'du ve böyle bir mukaddes görevi yerine getirirken öyle Pek keyiflenemiyeceği de kolayca tahmin edilebilirdi.

Mamafih, partiler ikinci seçmenlerini güvenilir adamlarından seçtiklerinden, kimin Başkan ve Başkan Muavini olduğu tasnif tamamlanır tamamlanmaz derhal belli olmaktaydı. Gelenek, ikinci seçmenlerin hepsinin reylerini partilerinin adayına vermelerini âmirdi. Fakat nâdir de ol sa, bahse konu geleneğin bozulduğu hallere rastlamak mümkündü. Meselâ 1956 da, İkinci seçmenlerden biri, ne Eisenhower'e, ne de rakibi Stevenson'a vermediği reyini, partisine ihanet ederek Walter B. Jones adında ismi cismi işitilmemiş Sarı Çizmeli Mehmet Afta kabilinden bir şahıs lehine kullanmıştı. Enteresan olan, "gizli rey aleni tasnif" prensibinin faziletiydi. Kimin hangi adaya rey verdiğini tespit, dolayısıyla murakabe imkânı yoktu. Böylece ikinci seçmenler hiçbir tazyike, meselâ "parti disiplini" gibi bir muştanın tehdidine maruz değillerdi. İkinci seçmenlerden 269'unu garantileyen, 4 şene için Beyaz Saray misafirliğini cepte keklik: haline getirebilmekteydi. Bir eyalette hangi aday mutlak ekseriyeti sağlarsa, onun partisinin İkinci seçmenleri seçimi kazanmış sayılmaktaydı. İkinci seçmenlere verilen reylere halk oyu denmekteydi.

Uykusuz günler

Çok sayıda seçimin bir arada yapılması, oy kullanma işini içinden çıkılmaz bir mahiyete bürümüştü. Fakat zaruretler karşısında acze düşmemek itiyadında olan Amerikan zekâsı, bir çâre bulmakta geç kalmamıştı. Birçok eyaletlerde otomatik oy kullanma makineleri hizmete konulmuştu. Seçmen bir düğmeye basmakta ve seçim kulübesinin kapısı otomatik olarak açılmaktadır. Bir Başka düğmeye basıp gene otomatik olarak kapıyı kapattıktan sonra, oy kullanma makinesinin muhtelif kollarını çekerek istediği isimleri işaret etmekte, silmekte veya yazmaktadır. Gene otomatik olarak bahse konu işleri tamamladıktan sonra oy kullanma makinesini bir diğer şahsın kullanmasına hazır bir duruma getirerek seçim kulübesini terketmektedir. Bu elektronik cihazlar seçmenlerin fi kirlerini ifade edebilmesini süratlendirmekle yetinmeyip, tasnifi çabuklaştırmak bakımından da fevkalâde iyi neticeler vermektedir.

Kennedy ile Nixon, insanüstü bir takate ihtiyaç gösteren, katmerli derecede yıpratıcı ve tahammülfersa bir maraton kampanyada teker teker 50 eyaleti de dolaşmışlar, televizyon, radyo ve sinemanın sağladığı avantajlardan istifadeyi asgariye indirmişler, ayaklarına kadar giderek seçmenlerle şahsen temas metoduyla görülmemiş seklide çalışmışlardı, öyle ki, tozkoparan kampanyanın son günlerinde Kennedy'nin tokalaşmaktan sağ eli apse yağmıştı. Kennedy son dört gün, Nixon ise son üç gün uyumak işin bir dakika dahi gözlerini yummamışlardı.

Seçim günkü nefes kesici yarış ta, başabaş neticelenmişti. İlk neticeler, New Hampshire'ın beş ücra köyünden akmıştı. Nbton'un 49, Kennedy'nin 8 rey toplıyabildiğini gösteriyordu. tik saatte Nixon liderliği muhafaza ediyordu. Fakat İkinci saatin başında bir defa daha geri alamamak şartıyla liderliği rakibine kaptırdı. Mamafih Kennedy hiçbir zaman, arayı iki milyon reyden fazla açamadı. Oylar arasında mevcut gerçek yakınlıktan dolayı Nixon, Türkiye saatıyla çarşamba 14'e kadar meğlûbiyeti kabul etmemişti. Dört sene, önce Demokrat Stevenson Cumhuriyetçi Eisenhower karsısında 8.20 de, 1944 te Cumhuriyetçi Dewey Demokrat Rooswvelt kargısında 10.15 te, 1948 de gene Dewey Demokrat Truman karşısında ancak 18. 15 mağlûbiyeti kabul etmişti,

Seçim neticeleri alınıyor

Kennedy önde

Para, güzellik ve zekâ

Nahif yapılı, sık, isyankâr saçlı, çocuk yüzlü ve parlak tebessümlü Kennedy, Abraham Lincoln'den sonra Amerikanın en ciddi, vahim ve kritik problemleriyle karşılaşacak Başkanı olacaktır. Tam 100 sene önce Lincoln'ın devrinde Amerika bir iç harp uçurumunun kenarındaydı. Şimdi ise, uzak bir ihtimal de olsa, bir nüklear tecavüz neticesinde yer ile yeksan edilmek tehlikesiyle karsı karşıyadır.

Böylesine ağır mesuliyetleri zerrece maddi menfaat ümit etmeden iştiyakla yüklenen genç Kennedy, bu işten alnının akıyla çıkabilecek midir, zaman gösterecektir.

Bir sinema artisti yakışıklılığı ve bir milyon dolar... Bir insan yukarıdaki iki şartı haiz olursa, Beyaz Saraya gidemese bile, hayat onun için pak tatsız sayılmaz. Ama, Massachussetts eyaletinin Brookline şehrinde dünyaya gelen John Fitzgerald'a talih daha da gülmüş ye onu başka manevi kıymetlerle de bezemişti O zekiydi, gözü pekti, kalemi kuvvetliydi, mücadele ve başarı azmi ile doluydu. Nitekim 8 Kasım başarısını da, fizik olanlar kadar, mânevi hasletlerine de borçludur. Kendine has bir yoldan cazip hale soktuğu New England aksanı ve taşı gediğine koyan kısa cümlelerle, özlü konuşurdu. Bir misâl vermek gerekirse, Sinsinnati'yi, Sins-innoty olarak telâffuz ederdi.

1956'da, Demokrat Parti Başkan Muavinliği adaylığını Chicago Konvansiyonunda pek az bir farkla, müteveffa Kefauver'e kaptırmıştı. Müteakip Konvansiyonda daha büyük bir başarı elde edebileceğini kestiren genç Demokrat, siyasî hayatında tattığı ilk kayıptan hemen sonra, bu sefer Başkanlık peşinde koşmağı kararlaştırmıştı. Niyeti, babası dahil herkes tarafından, kaprisiyöz olarak tefsir edüdi. 71 yaşındaki Joseph P. Kennedy, din meselesini ileri sürerek oğluna nasihatlarda bulundu. Yaşlı babaya göre, Jonh bir Katolikti. Amerikan nüfusunun % 80'ini teşkil eden Protestanlar kendisine rey vermezlerdi. Fakat John dayattı. Neticede ticaretin her sahasında faaliyet gösteren bir iktisadi dehâ, bir diplomat olan ve hayattan kâm almasını bilen babasını ikna etti. Onun taktik tavsiyelerini ve malî desteğini söke söke kopardı. Patates kıtlığı sebebiyle İrlandadan Amerikaya hicret eden dedelerinin inadı ile mücadeleye atıldı ve hiçbir fedakârlıktan geri kalmadı.

Beyaz sarayda nesil farkı

İşte böyle bir hava içinde yetişen Kennedy, Demokrat Partinin Başkan adaylığını, sonra da esas mükâfat Başkanlığı kazanmak için bütün imkânlarıyla kıyasıya bir mücadeleye atıldı. Satın aldığı özel bir tek motorlu uçakla, Amerika kazan, kendisi kepçe dolaştı durdu. Azmi, cesareti ve atılganlığı ile bütün engellen aşmış ve asıl hedefe ulaşana kadar önüne çıkan her rakibi tasfiye etmişti.

"Yeni" ve "İnkılâp" kelimelerini çok seven Kennedy'nin girmesiyle Beyaz Sarayda muazzam değişiklikler olacağı şüphesizdir. Tadilât sâdece bir Cumhuriyetçinin gerini bir Demokratın almasından ibaret kalmıyacaktır. Beyaz Sarayda hemen hemen bir nesil farkı meydana gelecektir. Bu yaş farkını -27- bir başka yoldan canlandırmak için, II. Dünya Harbi sırasında Eisenhower Müttefik Orduları Başkumandanı iken, Kennedy'nin bir Bahriye Asteğmeni olduğunu hatırlatmak yeterdi de, artardı bile... Kennedy'nin komutasındaki hücum botu, Pasifik Okyanusunda bir Japon destroyeri tarafından mahmuzlanarak ikiye bölünmüştü. Çocuk yaşındaki Bahriye Asteğmeninin, emrindeki tayfaları kurtarmak, yüzerek insafsız Japon askerlerinden kaçırmak için gösterdiği şeamet ve fedakârlık Güney Pasifiğin büyük kahramanlık hikâyelerinden biriydi. Sayısız yaralar alan ve teninin rengiyle hatırasını hâlâ taşıdığı dehşetli bir sıtmaya da tutulan Kennedy, "Purple Heart" nişanı üe taltif edilmişti.

Harvard Üniversitesinde ve Londra İktisadî İlimler Okulunda bir başka talebeye daha nasip olamıyacak parlaklıkta bir tahsil yapmıştı. Terhisinden sonra kısa bir zaman gazetecilik yapmış ve o meslekte de yararlıklar göstermişti. Babası, İkinci Dünya Harbinden önceki yıllarda Amerikanın Londra Büyük Elçisiydi. Kennedy bundan faydalanarak Avrupa memleketlerinde dolaşma fırsatını bulmuştu. Gazetecilikten sonra siyaset hayatına atılarak önce 29 yaşındayken Temsilciler Meclisine seçilmişti. 1952'de de Massachusetts'te Henry Cabot Lodge'u -seçimzede Cumhuriyetçi Başkan Muavini adayıaltederek Senatörlüğe yükselmişti. Kennedy Kongre âzası olarak ta muhtelif dış seyahatler yapmıştı.

Genç adam, modern bir liberal olarak ortaya atılmıştı. Zencileri, ırkçılık taraftarı Güney Demokratlarını, münevverleri ve sendikacıları peşinden sürüklemişti. Mülti-milyoner bir babanın evlâdı olmasına rağmen, sırtını sermayedarlara dayıyan Nixon'a nisbeten daha fazla hak adamıdır. Nixon'un muhafazakârlığı nisbetinde solcudur.

Kennedy iki de kitap yazmıştı. Biri, Münih Andlaşmasına tekaddüm, eden günleri incelemekteydi ve adı "İngiltere Neden Uyuyor"du. İkincisi Ayan Meclisi mensuplarından birçoğunun portresini çizmekteydi. "Cesur Adamların Çehresi" ismini taşımaktaydı ve Amerikanın en büyük edebi mükâfatı Pulitzert kazanmıştı.

Türkiyedeki Amerikalılar seçimi takip ediyor
Merak: Kim kazanacak ?

Kennedy klanı

Babası, Amerikanın en dikkate değer şahsiyetlerinden biriydi. Joseph P. Kennedy, su içinde 400 milyon doları bulabilecek servetiyle Amerikanın en zengin adamıydı, ölümünden sonra serveti beş oğlu arasında taksim edildiğinden, Rockefellerler ikinci plâna düşmüşlerdi. Bâzı Demokratlar "İhtiyar Joseph genç

John'a Başkan adaylığı satın alıyor" dedikodusunu çıkarınca, Amerikayı terkederek soluğu Cote el' Azur'da almıştı ve gazetecilere, "John'u zarardide edeceğini bildiğim için" demişti, "kendimi kampanyaya dahil etmiyorum."

J. P. Kennedy, 18. asır İngiliz asilzadelerinin zihniyetlerinden mülhem olsa gerek, her çocuğunun değişik mesleklere sahip olmasını istiyordu. Eğer Kennedy klanını sarsan bir facia olmasaydı, ihtimal bugünkü saadete erişemiyeceklerdl. Meslek tevziatında kendisine politikacılık isabet eden John'un ağabeyi Joseph Jr. İkinci Dünya Harbinde Normandîya çıkarmasında ölmeseydi, Başkan seçilişi Kennedy, şimdi bir gazeteci veya tarih profesörü olacaktı. Büyük yararlıklar gösteren ağabeyisi ölünce, en küçük erkek kardeş Teddy, Boston Kollejindeki tahsilini yarıda bırakarak, müteveffama hatırasını tazizen inşa edilen "Joseph P. Kennedy Jr." destroyerinde vazife görmek üzere er olarak Bahriyeye katılmıştı.

Karun misali baba, şöyle bir esbabı mûdbeyle 22 yaşına bastıkları zaman çocuklarına arzu ettikleri şekilde kullanmaları şartıyla birer milyon dolar bağışlamaktaydı: "Gözümün içine baka baka bana cehenneme kadar gitsin diyebilsinler diye!" -Kral Su ud da oğullarına sekizine bastıklarında birer at, onikisinde de birer Cadillac hediye etmektedir- Cana yakın baba, Kefauver karşısında siyasi hayatının ilk mağlûbiyetini John'un hazmedemediğini duyunca, "Söyleyin, fazla üzülmesin. İsterse ona bir memleket satın alıp başına hükümdar yapayım" şeklinde haber göndermişti. Bazı çevreler, John'un kazanmasında otoriter babasının perde arka sından devam ettirdiği kulis faaliyetlerine pay çıkarmaktadırlar.

Müstesna ve vergili Kennedy klanı mensupları, enişteleri de dahil, John'un kampanyasındaki baş yardımcıları olmuşlardı. 34 yaşındaki yorulmak bilmez, azimkar Robert, kampanya menajerliğini eksiksiz ve tek hatasız deruhte etmişti. 28 yaşındaki Teddy, aşağı tabakalarla temas ve ayak işlerini görmeği sırtlanmıştı. Sehhar ve sosyetik dört kız kardeşi -beşincisi akıl hastasıdır, dördünden birinin de kocası sinema ve televizyon yıldızı ve Kennedy klanının yegane Protestan ferdi Peter Lawford'dur- ve 60 yaşındaki annesi Rose Fitzgerald, çaylarda, aile toplantılarında hâttâ kapı kapı dolaşarak ağabeylerinin veya oğlunun kesif propogandasını yapmışlardı. Kennedy'nin bir kız kardeşi de gene Normandiya, çıkarmasında can veren kocasının cesedini aramak için Avrupaya giderken vukua gelen uçak kazasında ölmüştü. Kennedy klanından kampanyaya katılamıyan, daha doğrusu iştiraki yasak edilen John'un cezibeli eşi, 30 yaşındaki bir Fransız asilzadesi sabık Jacqueline Bouvier'ydi. Çünkü, kısaltılmış ismiyle Jackie, 1956 kampanyasında heyecan ve yorgunluktan bir çocuğunu düşürmüş ve hastahanelik olmuştu. Halen gene hamileydi. John ile Jackie'nin 2,5 yaşında bir kızları, şirin Caroline'ları vardı.. Jackie, sosyete yazarlarınca daha şimdiden Beyaz Saraya giren en alımlı ve cerbezeli -1 numaralı kadın- olarak ilân edilmişti.

Başkan seçilisi Kennedy, 20 Ocakta Eisenhower'den yetkileri devraldıktan sonra, kendisine senede vergiye tâbi 100,000 dolar maaş, resmî görevlerini ifa ederken yapacağı masraflara mukabil senede gene vergiye tâbi 50,000 dolar ödenecekti. Ayrıca resmi seyahatler, ziyafetler, kabuller vs için de, senede 40,000 doları geçmemek şartıyla vergiden muaf tahsisat-ı mesture alacaktı. Eisenhower'e de senede 25,000 dolarlık ömür boyu emekli maaşa tanınmıştı. Eğer daha evvel ölürse, dul karısına senede 10,000 dolarlık maaş bağlanacaktı.

Cevapsız iki sual

Sekiz senesi Eisenhower'in liderliği altındaki son on sene, Amerikayı hayati ihtiyaçlarına nisbeten ağır bir tempo takip eden bir ekonomi ile haşhaşa bırakmıştı, önce giden değil, silâhlanma yarışında arkadan yetişmeğe çabalıyan bir ekonomi ile baş-aşa bırakmıştı. İnsiyatiften mahrum olması dolayısıyla birçok kritik gelişmeler karşısında hareketsiz ve tedafüi olan bir dış politika ile karşı karşıya bırakmıştı. Eğer Amerikan halkoyu Nixon'u mükâfatlandırsaydı, durumda pek büyük değişiklik müşahede ihtimali pek az olacaktı. Elsenhower, tam bir fikir beraberliği içindeki Nixon'u, her türlü imkanını seferber ederek, gücünün yettiği ve dilinin döndüğü kadar payandalamıştı.

Zaten, iki suale kati cevap bulunamamıştı. Devrinde Amerikanın prestijinden dünya çapında kayıplara uğradığı Eisenhower'in Nixon'u desteklemesi, Muavininin lehinde mi olmuştur? Din meselesinin netice üzerinde hatırı sayılır tesirleri var mıdır? Birinci suale "hayır", ikinci suale ise "evet" diyenler ekseriyetteydiler. Dinine rağmen Kennedy'yi desteklemesi, halkoyunun dinamizmin hasretini çektiği gerçeğinin bir işaret fişeğiydi. Bâzı çevrelerin, Katolik olmasaydı Kennedy'nin 10 milyon daha fazla rey toplıyacağını ileri sürenlere hak vermemek, dürüstlüğe hizmet olmazdı.

Kampanya, sırasında ileri sürülen fikirlerden, her iki adayın dış siyaset programlarında sâdece tâli farklar mevcut olduğu ortaya çıkmıştı. Kennedy'nin gelmesiyle değişiklik daha ziyade usûllerde ve üslûpta kendini gösterecekti. Beyaz Saray, Roosevelt çağındaki kudretine yeniden kavuşacaktı. Amerikan diplomasisi hem daha seyyal, hem de daha şiddetli metotlar kullanacaktı. Yorgun ve cesareti kırılmış bir idare, canlanacaktı. Muhteris ve inatçı olduğu kadar basiretli ve kaabiliyetli bir insan olan Kennedy, dış politikaya paralel olarak Amerikanın mali, iktisadi ve sosyal siyasetini de ele alacaktı. Melekâtının dikkat ve kesinliği, realiteleri kumandada gösterdiği müstesna maharet, kritik noktalan insiyaki olarak kavramaktaki emsalsiz kaabiliyeti, demagoji ve sloganlardan kaçınmaktaki Allah vergisi titizliği, meselelere derin nüfuzu, sinir sisteminin istikrar ve intikal sürati hassaları, soğukkanlılığı ve cesareti gibi vasıfları, dünya mukadderatım elinde tutan bir adam olarak Kennedy'ye itimad ile bakılabilmesine yetmekteydi. Kennedy'nin komünistlere karşı daha realist bir politika takip etmesi, dolayısıyla Kızıl Çine tatlı-sert davranması beklenmekteydi. Kennedy'nin liderliği altındaki Amerikanın kıpırdanmağa başlaması, bütün hür, milletlere rahatlık verecekti.

Dünyadaki tepkiler

Pekin, Milliyetçi Çin ve Fransa hariç, Kennedy'nin zaferi bütün dünyada memnunluk yaratmıştı. Kızıl

Çinin resmi orsanı Yeni Çin Ajansı tefsirinde, "Kennedy ile Nixon hık demiş birbirlerinin burunlarından düşmüşlerdir. İkisi de mütecaviz ve gericidir" demişti. Milliyetçi Çin, icabında Kemoy İle Matsu adacıklarının feda edilebileceği noktai «azarından dolayı Kenndy'ye endişe ile bakmaktaydı. Fransa ise, Kennedy'nin Cezayir meselesindeki liberal tutumu dolayısıyla Nixon"u tercih etmekteydi.

Moskova, temkinli bir iyimserlik göstermişti. Sovyet Şefi Hrutçef tebrik telgrafında, "Rusya ile Washington münâsebetlerinin Roosevelt zamanmda gelişenlere müşabih bir yol takip etmesi" ümidini ileri sürmekteydi. Hrutçefin mesajının yumuşak dili, yeni bir Zirve Konferansına hazırlık niyeti intibaını uyandırmıştı. Moskova, Kennedy ile sulh içinde birlikte yaşamanın mümkün olabileceğine inanmaktaydı. Demir Perde gerisinde Kennedy'nin tecrübesizliğinin kendi işlerine yarıyacagı tarzında bir kanaat mevcuttu. Ama açıkgöz Kennedy'nin Hrutçefle yemeğe giderken, yanına kafi derecede uzun bir kaşık almağı ihmal etmiyecegi şüphe kaldırmazdı.

Kennedy'nin iktidarı devralması hazırlıkları on hafta devam edecekti. Kennedy Başkan Muavini 52 yaşında ki Texaslı Lyndon Baines Johnson ile kabinesini ve diğer mesai arkadaşlarını tesbit için derhal faaliyete girişmişken, Nixon da kendine iş aramaktaydı, istikbali hakkında henüz karara varamıyan Nixon'a, birçok banka ve Üniversiteden teklifler yağmağa başlamıştı. Karısı Patricia da yaşlı gözlerle tebessüme yeltenerek "Eski mesleğim öğretmenliğe döneceğim galiba" şeklinde sızlanmıştı.

Kennedy uzun bir uyku çektikten sonra verdiği zafer demecinde, "Gelecek dört sene zor ve tenditkâr olacaktır" demişti. "Bütün vatandaşlarımız, Amerikanla ileri yitmesi ve emniyet içinde olması için üstün gayretler sarfedilmesinde ittifak etmişlerdir. Yardımlarınıza muhtacız." Daha evvel gazetecilere Eisenhower, Nixon ve Lodge'ı tebrik telgraflarını okumuş ve İstikbalde rakiplerinin de fikirlerinden istifade edeceğini açıklamıştı.

"Bir Katolik Amerikaya Başkan olamaz" zihniyetinin altından girip üstünden çıkan Kennedy, bir ümit ve rizikoyu temsil etmekteydi. Buna mukabil evvelden tutumu bilinen Nixon'un galibiyeti, daha büyük bir riziko ve daha küçük bir ümit teşkil edecekti.

KİTAPLAR

Yeni Şiirimiz

(Sabahattin Baturun hazırladığı antoloji, Varlık Yayınları 777, Büyük Eserler Kitaplığı 24, İstanbul Ekim Basımevi 1960, 238 sayfa 400 kuruş)

Sabahattin Batur bir eski şairdir. Zaman zaman yazdığı şiirlerle dikkati' üzerine çekmiştir. Şiirimizin on onbeş yıl öncesini bilenler, Sabahattin Batur adım hatırlarlar. İşte bu eski şair, hayli iddialı bir işe girmiş. Yeni Şiirimizi dile getiren bir antoloji hasırlamış. Antolojide 1900 ile 1930 yılları arasında doğmuş ve yeni şiirimizin gelişmesine emeği geçmiş şairler yer alıyor. Sabahattin Batur bunların sayısını 52 olarak tahdit etmiş.

Her şairin kısa, ama son derece kısa bir biyografisi, bir resmi ve kitap halindeki eserlerinin verildiği tanıtma yazısından sonra Batur, şairin eserlerinden üç beş şiiri de bir araya getirmiş. Antoloji doğum sırasına göre tanzim edilmiş. En başta en yaşlı şair, en sonda da en genç şair yer almış. Tabiî bu 1900-1930 arasında doğanların en yaşlı ve en genci,

Antolojinin başında, okunduğu zaman antolojinin hazırlanışına hiç bir şeklide ışık tutmayan ve umumi laflarla geçiştirilen dokuz sayfalık bir öndeyiş var. Antolojiyi baştan aşağı okuyan, bu öndeyişin niye yazıldığını bir türlü anlıyamıyor. Zira öndeyiş antolojiden tamamen kopuk, apayrı bir makale havası içinde.

Yeni Şiirimiz adlı antolojide yer alan 52 şairin Sabahattin Baturun gözündeki değer ölçüleri de' hayli değişik. Kiminden iki, kiminden oniki şiir almış. Bu ölçünün kıstası nedir? Bu sorunun cevabını vermek de antolojiyi ve başındaki öndeyişi okuyan İçin mümkün değil. Olsa olsa, Sabahattin Batur böyle istemiş demek mümkün. Antolojiyi basan Varlık Yayınevinin sahibi Yaşar Nabi Nayır, kitabın arka kapağına yazdığı takdim yazısında, Antoloji hakkındaki hükmünü şöyle veriyor:

"Sabahattin Baturun hazırladığı bu yeni antoloji son çağ Türk Şiirini yeni bir açıdan ele alıyor. Yalnız zaman ve sayfa çerçevesi ile sınırlıyarak beğenisine hiç karışmadan hazırlandığı gibi ortaya koyduğumuz bu antolojiyi şu ya da bu bakımdan eksik ya da kusurlu bulanlar çıkacaktır. Hangi antoloji bu çeşit tepkiler yaratmamıştır? Bizim bile üzerinde söyliyeceklerimiz olabilirdi ve vardı. Ama, dediğimiz gibi, seçenin özgürlüğüne karışmak istemedik ve yargıyı okurlarımızın vermesini istedik. Herhalde resimleriyle, notlarıyla, tarafsız seçişiyle ilgi çekeceğini umuyoruz bu kitabın."

Yaşar Nabinin bir yayınevi sahibi olarak söyledikleri bunlar. Edebiyata karışmış, bir zamanlar şiir yazmış, yıllar yılı bir tanınmış edebiyat dergisinin sahipliğini etmiş, memleketimizde edebiyatın ticaretinin de yapılabileceğini başarılı bir şekilde isbat etmiş bir insan olarak Yaşar Nabi, elbette ki yayınları arasında yer alacak bir antolojiye angaje olmak istemiyecektir. Nitekim istemediği de arka kapağa yazdığı yazıda belli olmaktadır.

Sabahattin Batur, antolojiyi hazırlarken ne yapmıştır? Batur, herşeyden önce ortaya bir büyük iddia ile sıkmıştır. Okuyucusuna Yeni şiirimizi vermek istemiştir. Bunun için de son otuz yılın şiirini taramıştır. Ancak butaramada, antolojinin basılamıyacak bir çapa çıkmaması için sıkı bir zaman tahdidi koymuş, kitabına sâdece yirminci yüzyılın birinci yarısının ilk otuz yılında doğup eser vermiş şairleri almıştır. Üstelik Batur, bu alışta da bir takım kıstaslar kullanmış, şairler arasında tercih ve tefrikler yapmıştır. Bu da her antoloji hazırlıyanın tabii bir hakkıdır. Ancak Baturun bu işi yaparken ihmâl ettiği tek husus, yaptığı tercih ve tefrikin sebebini açıklamayıp, bunu anlamayı okuyucuya bırakmasıdır. Meselâ Yeni Şiirimiz adlı antolojiye niye bir Şinasi Özdenoğlu alınmamıştır da, farzı muhal bir Sunullah Arısoy alınmıştır? Bunun sebebini okuyucu bulup çıkarmak zorundadır. Daha da önemlisi, Sabahattin Batur antolojisini, geniş okuyucu kütleleri için değil, edebiyatla pek fazla haşır neşir olmuş insanlara göre düzenlemiştir. Antolojinin en önemli kusuru da budur.

İyi niyetlerle ve gerçekten iyi bir beğeninin eseri olarak hazırlanan antolojinin kusuru tek midir? Hayır, önce antoloji, düzen bakımından iyi değildir. Sabahattin Batur gibi iddialı bir işe giren antoloji hazırlayıcısı imkânlarım iyi kullanmamıştır. Meselâ şairlerin kitapta yer alan resimleri, şairleri tanıtmaya en az yarayan resimlerdir. Kimisi yirmi yıllık, kimisi delikanlılık devrinden kalan bu resimler üstelik son derece de kötü basıldığından, falan yahut filan şairi resminden olsun tanımak isteyen için hiç bir şey ifâde etmemektedir. Üstelik, 52 şairden ikisinin -Ömer Bedrettin ile Muzaffer Tayyip- resimleri de bulunamamıştır. Bu, iddialı bir antoloji için noksandır. Biyografiler de son derece muhtasar ve yetersizdir. Hat* tâ içlerinde yanlış bilgiler vardır. Bir şairin şurada şu yılda doğduğunu, şu işte çalıştığını söylemek biyografisini vermek demek değildir. Bu, çok daha etraflı bir şekilde okuyucuya verilebilirdi. Antolojideki asıl eksiklik de Antolojiyi hazırlayanın şu veya bu şair hakkındaki hükmünün ne olduğudur. Sabahattin Batur, sâdece bir seçici değil, aynı zamanda bir hüküm verici olarak da bu antolojide okuyucunun karşısına çıkmaya mecburdu. Her şairden üç beş şiir seçmek herkesin yapabileceği iştir. Belki seçme iyi olmaz ama, iş olarak yapılabilir. Sabahattin Batur, şiirlerde yaptığı seçmenin yanıbaşında, her sairin şiirlerinde yapılan seçmenin de nedenini açıklamak, bu hususta lâf etmek zorundaydı.

Antoloji baştan sona okunduğunda, 52 şairin içinde eksiklikleri hemen belli olan bir takım şairlere rastlamak da üzücü olmaktadır. Türk edebiyatında, hele yeni Türk şiirinde öyle şairler vardır ki, bunları unutmak, Yeni Şiirimiz adlı bir antolojiye almamak mümkün değildir. Zira bunlar yeni şiirimizin yaratıcıları arasında yer almışlardır. Hiç bir antoloji hazırlayıcısı, değer ölçüleri ne olursa olsun bir Ercüment Behzat Lâvı, bir Nazım Hikmet Ram, hattâ bir Celâl Süay ve Mustafa Seyyit Sütüveni bir kenara atamaz. Bunların içinde beğenmediklerimiz, hattâ tuttuğu yolu lânetlediklerimiz olabilir. Ama bu, bunların şairliklerini inkâra yol açmamalıdır. Nasıl ki bir Abdülhak Hamit, Bir Mehmet Emin, bir Şinasi için rahatça bunlar şair değildir diyebilir, ama bir yakın çağ şiir antolojisi hazırlarken de bunları almadan edemezsek, yukarda sıralanan isimler için de aynı şekilde davranmak zorunluluğu vardır.

Yeni Şiirimiz antolojisindeki şiir seçme kıstasının ne olduğu açıklanmamıştır ama, seçilen şiirler İyi seçilmiştir. Belki eksikler çok ve göze batıcıdır. Ama, mevcutlar için bir şey söylemek mümkün değildir. Yeni Şiirimiz Antolojisi, Orhan Burianın Kurtuluştan Sonrakiler antolojisinden bu yana-Kurtuluştan sonrakiler 1945'de yayınlanmıştı- hazırlanmış antolojilerin şiir muhtevası bakımından en tatmin edicilerinden biridir ve okuyana yeni Türk şiirinin gerçekten en güzel örneklerini okumak fırsatım vermektedir.

T İ Y A T R O

Ankara

Yeni Tiyatro

Ankaralılar tiyatrodan yana talihli çıktılar. Eski Halkevinden başka ciddî bir temsil seyredebilecekleri bir tiyatroları bile yokken, şu son on beş yıl içinde, birbiri ardından güzel tiyatro salonlarına sahiboldular. Önce Hasan Ali Yücelin himmeti ve Prof. Bonatz'ın ince sanatıyla, o zevksiz Sergievinden pırlanta gibi bir Opera binası kazandılar. Sonra Muhsin Ertuğrul, çöplük haline getirilmiş olan Küçük Tiyatroyu keşfetti, onu meydana çıkarmakla kalmadı, bir kanadının altından Oda Tiyatrosunu da yavrulatıverdi. Sonra, kötü bir sinema haline sokulan, Türk Operasının doğumuna beşiklik etmiş o tarihi Halkevi sahnesini ve salonunu Ankaranın Üçüncü Tiyatrosu haline getirdi. Şimdi de Cüneyt Gökçerin himmeti Ankaralılara pek cici bir Yeni Tiyatro kazandırdı. Hem de Yenişehir gibi, başkentin en aydın, en kalabalık bir merkezinde.

İşin güzel tarafı Ankaradaki bütün bu tiyatroların gerek sahne, gerek salon bakımından iyi cihazlanmış, iyi düzenlenmiş, Batı tiyatrolarının bir çoğundan daha rahat ve temiz tiyatrolar olmalarıdır. Sahne hayatı çok daha eski olmasına rağmen İstanbulda çoğu tiyatroların halâ köhne salaşlarda, merdiven ve asansörlerle çıkılan eski ev, yeni han katlarından bozma salonlarda temsiller vermek zorunda kaldıkları düşünülürse Ankaranın ve Ankaralıların ne kadar talihli oldukları daha iyi anlaşılır.

Bir fikir piyesi

Yeni Tiyatro ne kadar güler yüzlü, insana ferahlık veren bir tiyatro ise, perdesini açmak için seçtiği ilk eser de o kadar asık yüzlü, İnsana hüzün veren bir piyes: Albert Camus'nün "Caligula"sı.

Albert Camus Fransanın, ikinci dünya savaşında parlamış, asıl şöhretini de savaş yıllarından sonra yapmış kuvvetli kalemlerinden biriydi. "Yabancı" adlı romanı birçok dillere -bu arada dilimize de- çevrilerek şöhretini Fransa sınırlarının çok ötelerine götürdü. Tiyatro ile aşinalığı ise gençlik yıllarında başlamıştı. Doğup büyüdüğü Cezayirde aktörlük, rejisörlük etmişti. "Caligula" o yılların ilk tiyatro denemesidir. Sunu sırasıyla "Anlaşmazlık", «Sıkı Yönetim" ve "Doğrular" takibetti. Arada Calderon'dan, Lope de Vega'dan, Faulkner'den, Dostoievski'den adaptasyonlar da yaptı.

Albert Camus en verimli çağında, henüz 47 yaşında iken, bu yılın ilk günlerinde, feci bir otomobil kazasında öldü. Ölümü eserlerine, hele piyeslerine yeni bir aktüalite değeri verdi. Birçok kitapları yeniden basıldı, piyesleri yeniden sahneye konuldu. Bizde, ilk defa olarak, bir piyesinin tercüme ettirilip oynatılması fikrinin de bu olayla ilgili olduğu talimin edilebilir.

Şu var ki Albert Camus'nün tiyatrosu, seyircimizin sık sık görmeğe alışık olduğu tiyatro eserlerinden farklıdır. Bu tiyatroda fikir, Existentialiste dünya görüşü V* vaka yerine kâinatın kurulu düzenine karşı amansız bir mantık savaşı ağır basar. Meselâ "Caligula" bize MS. 37 yılında tahta çıkan Caius Caligula'yi, tarihin, sevgilisi Drussila'ıun ölümü üzerine birdenbire aklî muvazenesini kaybeden bir deli, bir zalim olarak tanıttığı Roma imparatorunu, dünyanın mantık dışı bulduğu düzenini yıkmağa azmetmiş şuurlu bir yıkıcı, saadeti, erişilmesi imkansız şeyleri -meselâ Ay'ı- elde etmekte, "mümkün olmıyan şeyin ihtirası"nda arayan bir tedirgin olarak tanıtmaktadır. Hür olduğunu duyması için yıkması, öldürmesi lâzımdır. Onun için etrafına, hattâ en yakınlarına

"Caligula"dan bir sahne

Tarih tekerrür ediyor

Bu dünya görüsü, bu mantık, bu saadet ve hürriyet anlayışı çevresindekilerin görüş ve anlayışlarına elbette aykırıdır. Kendisini en iyi anlıyan Chereâ bile onun toplum için bir tehlike halini aldığını, bu yüzden öldürülmesi gerektiğini anlar. Ve Caligula öldürülür.

Böylesine fikir yüklü, ağır ve doğrusunu söylemek lâzım gelirse kötümser bir eseri, Batıdaki fikir cereyanlarını yakından tâkibeden aydınlarımızı, gençliği istisna edersek, geniş seyirci topluluklarına sevdirmek, hattâ "anlatmak" hayli güç bir iştir. Ama güçtür, diye de sanatkârlarımız gibi seyircimizi de Batı şahnelerinin en yeni, en entellektüel eserlerinden mahrum bırakmağa elbette hakkımız yoktur. Yalnız bu güçlüğü, reji ve oyun bakımından olsun yenmeğe, eseri seyirciye mümkün okluğu kadar "yaklaştırmağa" çalışmak da şarttır.

Sahnedeki oyun

Bu gözle bakınca; "Caligula"nın en iyi şartlar altında sahneye konulup oynandığına hükmetmek güç oluyor. Bu gibi piyeslerde esere adını veren kahraman rolü, üzerinde durulacak en önemli noktadır. Temsilin muvaffak olup olmaması bu rolü hakkıyle yaşatabilecek kudrette bir sanatkârın bulunmasına bağlıdır. Aksi halde "Caligula" gibi eserleri hiç oynamamak daha doğru olurdu. Çünkü başrol aksadı mı ne reü, ne dekor, ne de öbür rollerin iyi oynanması eseri kurtaramaz, daha

doğrusu gerektiği gibi değerlendiremez ve "anlatamaz".

Bu noktada Devlet Tiyatrosunun, sahnelerinin sayısı arttıkça, faaliyeti genişledikçe karşılaştığı zorlukların en önemlisine, en büyüğüne temas etmiş oluyoruz. Bugün -İzmir ve Bursa da hesaba katılırsa- yedi sahne üzerinde her akşam temsiller vermek zorunda olan Devlet Tiyatrosunun belki tevziat listelerini dolduracak kadar geniş bir sanatkâr kadrosu var. Ama bu kadronun Caligula rolünü hakkıyle canlandırabilecek çapta beş değil, üç değil iki sanatkârı da yoktur. Bu rolü Yeni Tiyatro sahnesinde oynamakta olan genç -şüphesiz kaabiliyetli, ama henüz çok tecrübesiz- sanatkâr da kendi yerinde görmek istediğimiz o tek sanatkâr değildir.

Böyle olunca "Caligula"yı oynamış olmanın sırf repertuvara Camus'nün adını dr katmış olmaktan başka bir faydası olur mu? Sanmıyoruz, çünkü bir ân için, sâdece eserin seyircimize tanıtılmış olması gibi bir fayda hâtıra gelse bile, bu "tanıtma"nın ne kadar eksik, ne kadar silik olacağını düşünmemek mümkün değildir.

Bu düşünceyledir ki Mahir Canovanın "Caligula"da "fikir"den çok "Vaka" tarafına önem vermiş,, eserin iç yapısından çok dış yapısını değerlendirmeğe çalışmış olmasını tabii buluyoruz. Kahramanı bir yana bırakınca da Casonia'da Handan Uranın, Cherea'da Üner İlseverin, Scipion'da da Yalın Tolganın Camus'nün düşüncesini, kendi rollerinin hudutları içinde, bize duyurmağa muvaffak olduklarına işaret etmeği vazife sayıyoruz.

Ölümsüz Moliere!

Moliere'in Ölümsüzlüğüne bir kere daha inanmak ve doya doya gülmek isteyen okuyucularımıza Üçüncü Tiyatroyu her akşam tıklım tıklan dolduran "Kibarlık Budalası "m görmeğe gitmelerini canügönülden tavsiye ederiz.

Vaktiyle Tatbikat Sahnesi zamanında, aynı sahnede oynanmış olan bu güzel komedi, geçen mevsim ortalarında, Bursadaki Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosunda, yeni ve nisbeten genç bir kadroyla tekrarlanmış, sonra bu sonbaharda İzmir Açıkhava Tiyatrosunda da oynanmıştı. Şimdi Ankarada, Üçüncü Tiyatroda mevsimin ilk eseri olarak Ankaralılara sunulan aynı piyeste, rol dağıtımı bakımından önemli değişiklikler, dekor ve kostümlerde de bâzı ıslahlar yapılmış. Bu değişiklik ve ıslahların temsilin lehine olduğu daha ilk sahnelerinde belli oluyordu.

Yüzyıllar sonra Moliere'in eserini Paristen binlerce kilometre uzakta, devrine göre zarafetle, sahneye çıkardığı Türklerin torunlarına sevdiren acaba nedir? Sâdece insanların her devirde, her toplumda örneklerine bol bol rastladığımız belki gülünç, fakat çok beşerî taraflarını sadelikle ve ustalıkla işlemiş olması. Biraz para pul sahibi olunca kibarlığa özenen, bu özentiyle hem gülünç olan, hem de etrafını saran dalkavuklar tarafından yolunan zavallıcıklar hâlâ yok mu?

Sahnedeki oyun

"Kibarlık Budalası", Üçüncü Tiyatroda canlı, tempolu bir oyunla oynanıyor. Eseri sahneye koymuş olan Ragıp Haykır hocası Carl Ebert'in eski mizansenine bağlı kalmayı tercih etmiş. Başrolü de kendisi oynuyor. Hem o kadar isabetli, o kadar sevimli bir kompozisyonla oynuyor ki, buna bakarak hocasınınkini bırakıp yeni bir mizansen, yeni bir yorum getirseydi belki çok başarılı sonuçlar alabilirdi diye düşünüyoruz.

"Kibarlık Budalası" da başrolün etrafında dönen, ona dayanan bir eserdir. **Ama** Ragıp Haykır özlenen "mihver" olmasını biliyor. Belli ki uzun yıllar bu rolü düşünmüş, kafasıyla, duygularıyla ona çalışmış. Sahne tecrübesini, olgunluğunu yeter bulduğu gün de onu sahnede yaşatmak istemiş. Öyle olduğu içindir ki rolünün her sahnesine, her anma hâkim, onu iğreti değil kendisi için biçilmiş bir kaftan gibi giyinmiş.

Diğer rollerden Madam Jourdain'de Nur Sabuncu, çoktanberi ilk defa olarak, rahat, tabii bir oyunla muvaffak oluyor. Dorimene'de Meliha Ars, Dorante'da Nüzhet Şenbay, Covielle'de Ertuğrul İlgin, Silah Hocası'nda Coşkun Orhon, Felsefe Hocası'nda Nihat Aybars eski rollerini şimdi yılların verdiği olgunlukla çok daha rahat, daha da ifadeli kompozisyonlarla güzel tipler çiziyorlar. Fakat on beş yıl sonraki bu tekrarın en büyük kazancı, galiba, Nicole rolünde Tijen Par olmuştur. Bu rolde ilk defa olarak belirli bir yönde mühim bir gelişme gösteren bu genç sanatkâr son derece tatlı, basitliği içinde zarafeti ve seyirciye sirayet etmekte gecikmeyen bol neşesi ile son derece canlı ve sevimli bir yeni Nicole tipi veriyor.